

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**VÝZKUM NOVĚ ZAVEDENÝCH PRVKŮ PROBACE
DO TRESTNÍHO PRÁVA ČR**

*Výzkum uskutečněný v rámci programu účinky transformace trestního
zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve
vztahu k bezpečnosti občanů v horizontu roku 2000*

Odpovědný řešitel : Mgr. Jan Rozum

Řešitelé :
Mgr. Petr Kotulan
JUDr. et PhDr. Jan Vůjtěch

Technická spolupráce : Hana Hnízdová, Klára Hnízdilová

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2000

Autoři děkují předsedům soudů za umožnění anonymně využít údajů ze soudních spisů, soudcům a probačním pracovníkům za poskytnutí informací expertního charakteru v dotaznících k institutům dohledu, což umožnilo provést výzkum v podobě uvedené ve zprávě.

*Rovněž velmi děkují především **Mgr. D. Doubravové a Mgr. O. Nangue** za externí spolupráci a zpracování příspěvku zprávy, část 8. Realizace dohledu jako jedna z činností probačního pracovníka.*

ISBN 80-86008-77-0

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000

OBSAH :

1. ÚVOD	5
1.1. Zařazení výzkumu	5
1.2. Předmět a cíl výzkumu.....	5
1. 3. Metodologie.....	6
2. VZNIK, PODSTATA A VÝZNAM PROBACE.....	8
3. PRÁVNÍ ÚPRAVA PROBACE VE VYBRANÝCH STÁTECH	112
4. PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTU PODMÍNĚNÉHO ODSOUZENÍ S DOHLEDEM A PODMÍNĚNÉHO UPUŠTĚNÍ OD POTRESTÁNÍ S DOHLEDEM V ČR.....	210
4.1 Historický vývoj právní úpravy	210
4.2 Platná právní úprava v ČR	265
4.3 Názory expertů na platnou právní úpravu	30
5. ÚDAJE ZÍSKANÉ ZE STATISTIKY	33
6. POZNATKY ZÍSKANÉ ZE SOUDNÍCH SPISŮ A ZE SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ.....	38
6.1 Rozhodování o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem	39
6.2 Rozhodování o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem.....	53
6.3 Výkon dohledu vysloveného nad pachatelem u obou institutů.....	62
7. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ PRACOVNÍK POVĚŘENÝ DOHLEDEM – JEHO OSOBNOST A PROFESE.....	74
8. REALIZACE DOHLEDU JAKO JEDNA Z ČINNOSTÍ PROBAČNÍHO PRACOVNÍKA	80
9. HODNOCENÍ ZKOUMANÝCH INSTITUTŮ NA ZÁKLADĚ NÁZORŮ EXPERTŮ.....	91
9.1 Hodnocení institutů podmíněného upuštění od potrestání s dohledem (§ 26 tr. zák.) a podmíněného upuštění od potrestání s dohledem (§ 60a tr. zák.).....	91

9.2 Hodnocení součinnosti a spolupráce subjektů, působících při realizaci zkoumaných institutů	95
9.3 Názory odsouzených na institut dohledu	98
9.4 Důvody málo četného využívání zkoumaných institutů	100
9.5 Problematika přiměřených omezení a povinností.....	102
9.6 Činnost probačních pracovníků při realizaci dohledu	110
10. SOUHRNNÝ PŘEHLED ZÍSKANÝCH POZNATKŮ A NÁMĚTY NA VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	118
10.1 Souhrnný přehled získaných poznatků.....	118
10.2 Náměty na využití výsledků výzkumu.....	125
LITERATURA :.....	130
SEZNAM PŘÍLOH:.....	131
PŘÍLOHY :.....	132
Příloha č.1 Dotazník pro soudce okresního (obvodního) soudu	13134
Příloha č.2 Dotazník pro probační pracovníky	136
Příloha č.3 Dotazník pro občany, jimž byl soudem uložen dohled	141

1. ÚVOD

1.1. Zařazení výzkumu

Institut pro kriminologii a sociální prevenci je z pověření MSp řešitelem výzkumu „Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000“ (identifikační kód projektu RC 96). Program tohoto výzkumu předpokládá, že v jeho rámci budou řešena dílčí témata, která jsou relevantní z hlediska jeho celkového zaměření a cílů.

Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR je koncipován jako součást uvedeného rámcového programu a navazuje na výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, na výzkum institutu obecně prospěšných prací a na výzkum institutu narovnání.

1.2. Předmět a cíl výzkumu

Předmětem výzkumu bylo komplexní zkoumání dvou nových institutů trestního práva, podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, které je upraveno v ustanovení § 26 tr.zák. a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, upraveného v ustanoveních § 60a a § 60b tr.zák.

Oběma uvedenými instituty došlo k zavedení prvků probace do českého trestního práva. Podle důvodové zprávy k zákonu č. 253/1997 Sb., jímž byl novelizován trestní zákon, jde při probaci o institucionalizovaný dohled nad chováním pachatele trestného činu a o takové zacházení, při němž je kombinován aspekt penologický (trest, hrozba trestem, omezení) a sociální (dohled, pomoc).

Výkonem probačního dohledu jsou zatím pověřeni probační pracovníci, kteří většinou zastávají funkce vyšších soudních úředníků. Význam probace spočívá v diferencovanějším přístupu k zacházení s pachateli různých trestných činů, ve využívání jiných, účinnějších prostředků k reakci na méně závažnou kriminalitu. Rozsah a intenzita probačního dohledu musí být stanovena soudem, přičemž probační pracovníci pomáhají realizovat smysl tohoto dohledu.

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. těsně souvisí s upuštěním od potrestání podle § 24 tr.zák. a aplikace obou těchto institutů je možná za stejných podmínek. Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. je však přísnější alternativou, protože není rozhodnutím definitivním, ale jen podmíněně vázaným na splnění určitých skutečností, je spojeno se stanovením zkušební doby a může být zpřísněno uložením přiměřených omezení a povinností. V ustanovení § 26 odst. 4 písm. a) až f) tr.zák. je poprvé konkretizován demonstrativní výčet přiměřených omezení a povinností, které lze pachateli uložit k tomu, aby ve zkušební době vedl řádný život.

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem podle § 60a a § 60b tr.zák. je typickou formou probace, jíž se dosahuje splnění účelu trestního zákona bez výraznější represe. Od podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody podle § 58 a § 59 tr.zák. (bez uloženého dohledu) se liší v délce trestu, jehož výkon lze podmíněně odložit, která zde činí maximálně 3 roky (oproti 2 rokům) a v tom, že zároveň s podmíněným odkladem výkonu trestu odnětí svobody soud obligatorně vysloví nad pachatelem dohled. V ustanovení § 60a odst. 3 tr.zák. je obsažen odkaz na přiměřená omezení a povinnosti uvedená v § 26 odst. 4 tr.zák.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit uplatňování obou institutů v praxi (tj. podmíněného upuštění od potrestání s dohledem a u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem) v roce 1998 u pravomocně skončených věcí, dále pak význam obou institutů pro společnost, pachatele i poškozeného a dále jsme zjišťovali i dílčí aspekty účinnosti těchto institutů.

Proto jsme zkoumali, zda okresní (obvodní) soudy výše zmíněné instituty dostatečně využívají, zda státní zástupci soudu takové způsoby vyřízení trestních věcí navrhují. Zabývali jsme se i jejich názory a náměty.

Dále jsme zjišťovali, jak jsou při aplikaci obou institutů zapojeni probační pracovníci, a to zejména z hlediska jejich probační činnosti - tj. zda jsou pověřeni prováděním dohledu, jak jej prakticky vykonávají, jak jsou kontrolovány soudem stanovená přiměřená omezení nebo povinnosti, jaká je jejich spolupráce se soudci apod. Stejně jako u soudců jsme se zabývali i jejich názory na oba instituty i jejich případnými náměty.

Dále jsme zjišťovali, zda soudci v rozsudcích vymezují obsah dohledu, jaké stanoví přiměřené povinnosti a omezení, i další otázky s touto problematikou související. Těžiště pozornosti však spočívalo v oblasti vykonávacího řízení, nikoliv ve fázi rozhodovací.

Obecně lze konstatovat, že cílem výzkumu by nemělo být jen poznání současného legislativního a praktického stavu, ale i formulování názoru, jaký stav je žádoucí a optimální.

Získané poznatky jsme popsali, vyhodnotili a upozornili jsme na možné vhodnější postupy při praktickém uplatňování těchto nových institutů, také jsme zformulovali náměty, které by vedly k legislativním změnám.

1. 3. Metodologie

Při výzkumu byly uplatněny tyto metody, techniky a procedury:

- a) Studium zahraničních materiálů k dané problematice, zejména právních úprav a zkušeností z uplatňování probace v praxi.
- b) Studium českých odborných pramenů, především zákonů, komentářů a časopiseckých statí.
- c) Analýza statistických dat (za roky 1998 a 1999) ze statistik MSp.

- d) Studium vybraných pravomocných soudních rozhodnutí, kde bylo rozhodnuto o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem nebo o podmíněném odsouzení s dohledem okresních a obvodních soudů z roku 1998 a dalších údajů ze soudních spisů a probačních spisů (svazků).
- e) Využití poznatků z dotazníků pro experty (soudci, probační pracovníci).
- f) Analýza názorů pachatelů, jejichž případ byl řešen pomocí institutu upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného odsouzení s dohledem.

Byl zvolen způsob interpretace, při němž faktografická zjištění jsou doplněna poznatky z průzkumu názorů expertů, získaných z dotazníků, nebo rozhovorů. To je důvodem, proč na tomto místě uvádíme základní údaje týkající se respondentů (viz blíže příloha č.1 a 2, dotazník pro soudce resp. probační pracovníky).

Soudci okresních a obvodních soudů (každému předsedovi soudu zaslán jeden dotazník, tj. celkem jich bylo rozesláno 86; viz dotazník pro soudce - příloha č.1).

Vrátilo se 49 dotazníků, tj. pokrytí 57% soudů.

Složení souboru podle praxe:

do 1 roku	2 %
od 1 do 3 let	8 %
od 3 let do 10 let	11 %
od 5 do 10 let	34 %
nad 10 let	45 %

Probační pracovníci (předsedovi každého okresního a obvodního soudu byl zaslán dotazník pro probačního pracovníka) - viz dotazník pro probační pracovníky - příloha č.2). Vrátilo se 57 dotazníků, tedy 66% všech rozeslaných dotazníků.

Pachatelé byli požádáni o vyplnění dotazníků (viz dotazník pro odsouzené k dohledu - příloha č.3) prostřednictvím probačních pracovníků. Na dotazník odpovědělo 5 pachatelů, z deseti oslovených, tj.50%.

2. Vznik, podstata a význam probace

Probace jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody vznikla v polovině minulého století v USA (ve státě Massachussetts byla uzákoněna již v r. 1878) a postupně se formovala v rámci anglosaského právního systému (v Anglii byla zakotvena v r. 1907). V kontinentální Evropě se probace vyvinula z klasického podmíněného odsouzení, kde se postupně začaly objevovat probační prvky.

Podmíněné odsouzení bylo poprvé v Evropě uzákoněno koncem 19. století v Belgii a Francii. V těchto státech šlo o podmíněné odložení výkonu trestu vězení. Hlavní rozdíl mezi anglo-americkou probací a tímto typem podmíněného odsouzení byl v tom, že při probaci byl podmíněný odklad trestu spojen s ochranným dozorem prováděným zvláštním orgánem, zatímco u podmíněného odsouzení tento dozor chyběl.

Podmíněné odsouzení je historicky, alespoň na evropském kontinentě, staršího data než probace. Sehrálo důležitou úlohu v prosazování myšlenky, že trest má odpovídat typovým i konkrétním zvláštnostem jednotlivého případu. Umožnilo omezit ukládání trestu odnětí svobody na závažnější případy. Podmíněně odsouzený je také ušetřen škodlivých účinků výkonu trestu odnětí svobody.

Lze říci, že při podmíněném odsouzení je odsouzený víceméně ponechán sám sobě. Pokud se ve zkušební době nedopustí trestného činu, soud se ani příliš nezajímá o to, jak se ve zkušební době chová. I soudem uložené zákazy určitého chování či příkazy k určitému jednání jsou spíše formální povahy a rozhodujícím zůstává, zda podmíněně odsouzený není znovu odsouzen za trestný čin. Hlavním nástrojem působení na podmíněně odsouzeného, který má zabránit recidivě, zůstává tak zastrašení, hrozba výkonu podmíněně odloženého výkonu trestu pro případ, že odsouzený bude opětně odsouzen. Podmíněné odsouzení je především ale prostředkem, jak se vyhnout škodlivým účinkům výkonu trestu odnětí svobody u pachatelů, kteří si to svým dosavadním bezúhonným životem zaslouhují, a u nichž dokonce nějaké zvláštní resocializační působení ani není nutné.

Trest uložený příležitostnému pachateli, navíc mladému a nezkušenému, se může stát sám o sobě faktorem recidivy. Deprese spojená s trestem vyvolává v odsouzeném reakci. U odsouzeného se mohou vyvinout negativní postoje, které mohou vést k opětnému spáchání trestného činu. Tyto negativní účinky zpravidla podmíněné odsouzení nemá. Podmíněně odsouzený zůstává na svobodě, ve společnosti, není vytržen z rodinného a širšího prostředí. Lze využívat, alespoň do určité míry, výchovného působení ze strany společnosti.

Později se ukázalo, že všechny výhody podmíněného odsouzení jsou umocňovány probací, jejíž těžiště spočívá v probačním, kvalifikovaném dohledu. Podmíněné odsouzení postrádá ty elementy výchovného působení, jimiž se vyznačuje právě probace - tj. dohled a pomoc na odborné a profesionální úrovni.

Pro další vývoj podmíněného odsouzení je charakteristické úsilí o zvýšení jeho účinnosti, a to tím, že se k němu připojovaly další probační prvky. Podle tohoto vývoje se rozlišují tři skupiny právních úprav podmíněného odsouzení:

1. úpravy, v nichž má podmíněné odsouzení dosud svoji původní podobu - na odsouzeného se působí pouze hrozbou podmíněně odloženého trestu;

2. *úpravy, které spojily podmíněné odsouzení s určitým nápravným obsahem, avšak bez dozoru. Chování odsouzeného je možno usměrňovat formou rozličných povinností a omezen;*
3. *úpravy, ve kterých vývoj podmíněného odsouzení vedl k vytvoření různých forem probace. Dozor může být jen fakultativním doplňkem podmíněného odsouzení nebo může být prvkem samostatné probace.*

Probace vychází z klasické podstaty podmíněného odsouzení, tj. odkladu výkonu trestu na zkušební dobu, její výkon je však na kvalitativně vyšším stupni, než je tomu u podmíněného odsouzení. Probaci je též připisována vyšší resocializační účinnost.

Samotný výraz probace pochází z latinského probare, což znamená zkoušet, přičemž zkoušený dostane možnost prokázat, že když dostane druhou šanci, bude se chovat sociálně vhodným způsobem.

Vznik probace (a před tím i podmíněného odsouzení) byl výsledkem reakce proti nediferencovanému pohledu na pachatele trestných činů; byl i výsledkem reakce proti zásadě odplatné funkce trestu a konec konců i proti trestu odnětí svobody samému, který se tak nahrazuje jiným druhem trestu. Probace, která byla v jednotlivých zemích uzákoněna až později, umožnila ještě více rozšířit okruh pachatelů, jimž nebylo třeba ukládat nepodmíněný trest odnětí svobody. Počátky probace byly spjaty se snahou uchránit mladistvé pachatele před vězením a s vytvářením zvláštních soudů mládeže na přelomu 19. a 20. století. I když dalším vývojem se některé rozdílly mezi podmíněným odsouzením a probací částečně stíraly, větší možnosti resocializačního působení na odsouzené při dohledu a pomoci zůstaly nesporné.

Probace je vlastně první skutečnou alternativou k vězeňským trestům. Podstatou probace není jen náhrada trestu odnětí svobody jinou formou sankčního postihu, jímž je dohled nad pachatelem, uskutečněný mimo vězeňský sektor, ale jedná se především o způsob, jak přispět k nápravě pachatele. Probační dohled, jenž je podstatou probace, tu není samoúčelný, ale přináší odsouzenému pomoc při navazování nových vztahů k prostředí, v němž žije, a k překonávání nejrůznějších životních překážek.

V právním smyslu se probací rozumí alternativní trestní sankce, umožňující podmíněný odklad trestu na zkušební dobu při současném stanovení určitých povinností (příkazů a zákazů) a podrobení odsouzeného dohledu probačního pracovníka. Probace představuje systém, celý komplex výchovných opatření, pomoci a služeb, zajišťovaných a organizovaných specializovanou probační službou. Probační služba je tu integrální součástí probačního dohledu. Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody je tu jen určitým pružným rámcem pro uplatnění výchovných a resocializačních opatření, integrujících prvky materiální a morální pomoci, výchovného vedení a kontroly chování odsouzeného.

Lze říci, že termínu probace se používá i pro určité označení *stavu, systému a procesu*. Probace jako stav označuje postavení podmíněně odsouzeného, který není na jedné straně svobodným občanem, ale na druhou stranu ani ve výkonu nepodmíněného trestu. Probace jako systém označuje je organizační součástí trestní spravedlnosti a konečně jako proces označuje

soubor funkcí, činností a služeb - např. dohled nad odsouzeným, podávání zpráv soudu, pomoc odsouzeným.

Ve státech, kde byla probace uzákoněna, byl vytvořen rozvinutý a účinný systém probačních opatření, zaujímající nezastupitelné místo mezi alternativami trestu odnětí svobody.

V posledních desetiletích je patrná podpora mezinárodních institucí při zavádění probace a jiných alternativ k trestu odnětí svobody, a to prostřednictvím celé řady mezinárodních právních dokumentů. Z nich lze například zmínit Rezoluci č.6 o alternativních opatření v trestních věcech VI. Kongresu OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli, Rezoluci č.16 o alternativách trestu odnětí svobody a o společenské reintegraci pachatelů VII.kongresu OSN o snížení počtu vězňů. Z Doporučení Rady Evropy lze zdůraznit zejména doporučení č.R (92) 16 k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství. Ze stejného přístupu k řešení daného problému vycházejí také směrnice Rady Evropy č.R (65) 1 o odkladu trestu, probaci a dalších opatřeních nahrazujících trest odnětí svobody, směrnice č. R (76) 10 k alternativním opatřením namísto uvěznění, směrnice č.R (70) 1 k praktické organizaci opatření dohledu a pomoci podmíněně odsouzeným nebo podmíněně propuštěným.

Probace zůstává prostředkem a nástrojem nápravy a resocializace pachatelů, jejichž chování je třeba usměrňovat a kontrolovat, u nichž bez individuální morální a materiální pomoci a péče, ale současně i kontroly a dohledu není záruka, že se napraví a nedopustí se další trestné činnosti. Cílem těchto opatření, rad a výchovného vedení je pomoc pachateli při jeho úsilí napravit se a vést řádný život. Nejde tu o přístup k pachateli jen jako k objektu, ale především i jako subjektu; předpokládá se aktivní součinnost pachatele při výkonu probace. Hrozba výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, která je obsažena i v probaci, zdaleka není jediným nástrojem k dosažení uvedeného cíle.

Dohled nad odsouzeným při probaci, chápaný jako aktivní výchovné vedení pachatele a poskytování pomoci, je významným, ne-li nejvýznamnějším elementem probace. Jestliže zpočátku vykonávali dohled jen náhodně vybraní jedinci (ručitelé, rodiče, příbuzní), později pak členové dobrovolných organizací, pak další fází tohoto vývoje bylo vytvoření veřejného orgánu, jehož pracovníci vykonávají dohled jako své povolání. Jsou to specializovaní probační úředníci. Tím se vytvořil základ pro rozvoj a zkvalitnění dohledu v dalších etapách, a to zvyšováním počtu pracovníků tohoto veřejného (státního) orgánu, zvyšováním jejich odborné kvalifikace a osvojováním nových metod zacházení, které přinášely poznatky různých věd, jako např. sociologie, psychologie, psychiatrie, speciální pedagogiky, kriminologie a dalších. Tímto způsobem vznikala a rozvíjela se v jednotlivých státech probační služba.

Těžiště činnosti probačních úředníků spočívá v probačním dohledu a ve vlastní výchovné práci. Vhodně sladit tyto stránky dohledu je obtížné, ale nezbytné pro dosažení výsledného efektu. Výchovná práce s odsouzenými klade značné nároky na citlivý přístup, citlivé chápání každého jednotlivého případu a jednotlivého pachatele. Konkrétní náplní případové práce je navazování a prohlubování pevného kladného vztahu k odsouzenému. Tento vztah je základem konstruktivní práce probačního úředníka s odsouzeným a řešení problémů, s nimiž odsouzený není s to se sám vypořádat. Jsou uplatňovány i další metody, jako skupinová práce s odsouzenými, ale i působení na samo prostředí, v němž odsouzený žije nebo je vychováván. Dohled probačního úředníka zahrnuje škálu kvalitativně odlišných způsobů a metod zacházení s odsouzenými. Stanovené povinnosti usměrňují chování odsouzeného a tvoří i rámec pro působení probačního úředníka. Postupně byl tak uzákoněn a

vybudován rozvinutý, účinný systém probačních opatření, zaujímající nezastupitelné místo mezi alternativami trestu odnětí svobody.

Probace ve svých rozvinutých formách zaujímají významné místo v trestním zákonodárství a soudní praxi v řadě zemí, především zemí západní Evropy, ale nejenom tam. V těchto státech byly překonány určité stereotypy v myšlení soudců, kteří namnoze i v důsledku značného zatížení trestních soudů ne vždy akceptovali reformy trestního práva a pokračovali v zaběhnuté, pro ně pohodlnější praxi, v níž trest odnětí svobody dominoval.

Provádění institutu probace v praxi je založeno na dvou rozdílných postupech:

- Jako odklad rozsudku - který je možno pachateli uložit, je-li pachatel shledán vinným, přičemž se vyžaduje, aby pachatel s tímto odkladem souhlasil. Dobu, na kterou se vynesení rozsudku odkládá a v jejímž průběhu je pachatel povinen plnit stanovené povinnosti a závazky, určuje soud.
- Jako rozsudek s odkladem výkonu trestu (jde o podmíněný trest s probací - dohledem) - na základě tohoto opatření může soud, kromě vynesení rozsudku a uložení trestu, rozhodnout, že bude výkon tohoto trestu na stanovené probační období odložen. V průběhu probačního období je pachateli uloženo plnit dané povinnosti.

Probace je zákonnou metodou potrestání pachatele, opírající se o trestně politická a sociálně pedagogická kritéria. Její výkon je kombinací dohledu a pomoci. Vychází z diferencovaného a individuálního přístupu k osobě odsouzeného a možností a potřeb jeho sociální adaptace. Je tak zajišťována i ochrana společnosti. Dohled a pomoc a celá probační služba překračují rámec trestního práva a posouvají probaci do sféry společenské humanitární solidarity s pachateli, kteří se potýkají s těžkostmi a problémy.

3. Právní úprava probace ve vybraných státech

Probace se ukládá v méně nebo středně závažných případech, vymezených zákonem stanovenou maximální výší odkládaného trestu nebo typovou závažností trestného činu nebo i bez těchto omezení, jestliže soud považuje za účelné nařídít probační dohled a pro splnění obecného účelu trestu není nutné uložit jiný druh trestu. Rozhodujícím kritériem je tu osobnost pachatele, jeho celková charakteristika a prognóza chování.

Probace je alternativou trestu odnětí svobody. Jsou myslitelné různé formy probace: probace jako samostatný trest nebo jako důvod event.podmínka pro podmíněný odklad výkonu uloženého trestu odnětí svobody nebo jako podmínka pro odklad samého výroku o trestu. Tyto formální odlišnosti však nic nemění na podstatě a účelu probace. O uložení probace vždy rozhoduje soud, který může uložit určité pozitivní nebo negativní povinnosti, pokud k jejich stanovení není povolán jiný orgán . Délka probační doby je podle jednotlivých právních úprav různá a pohybuje se v zákonném rozmezí od šesti měsíců do pěti let. O odvolání probace rozhoduje soud.

Bezprostřední probační dohled spočívá v rukou specializovaných probačních úředníků, kteří mají v realizaci probace klíčové postavení. Na výkonu probace se podílejí i další orgány a osoby, jako např. penitenciární soudce (ve Francii, Itálii), probační či dohlédací výbory (ve Švédsku, Anglii, Francii), sociální pracovníci a další. „Souhra" těchto osob a orgánů při zajišťování probační služby, jejich postavení a kompetence jsou stanoveny příslušnými zákony.

Zákonné možnosti diferencovaného výkonu probace jsou rozsáhlé. Je možné podrobit odsouzeného odvykacímu nebo jinému léčení, ústavnímu nebo ambulantnímu, psychiatrickému vyšetření, umístit odsouzeného ve zvláštním zařízení, stanovit povinnost účasti v probačním středisku, nebo dokonce kombinovat probaci s peněžitým trestem nebo krátkodobým odnětím svobody, dále lze pachateli uložit celou škálu povinností a omezení a tak široce diferencovat a individualizovat výchovné působení a činit probační opatření, tak jak to vyžaduje resocializace odsouzeného.

V zahraničních právních úpravách jsme se zaměřili především na to, jak je upraven dohled nad pachatelem, na podmínky jeho výkonu, dále pak na to, jaké povinnosti, pokyny nebo omezení lze pachateli soudem nebo jiným orgánem uložit. Zaměřili jsme se na problematiku, která je z hlediska našeho trestního práva prozatím legislativně málo upravená, a jak vyplynulo z dotazníkového šetření, soudci a probační pracovníci ji vidí jako překážku bránící většímu využívání námi zkoumaných institutů.

USA

Většina států v USA omezuje ukládání probace zákonem (např. nelze probaci uložit vrahům, násilníkům, únoscům), to znamená, že probace nepřipadá v úvahu pro nejnebezpečnější pachatele. Probace je zde zákonnou alternativou k uvěznění. Soudci ovšem nejsou ve svém přístupu k probaci jednotní. Jejich rozhodování je ovlivněno celou řadou faktorů, a to zejména projednáváním podmínek přiznání, faktory z podkladové zprávy k výroku o trestu. Vliv na uložení probace má prokurátor, zatížení soudců, reakce veřejnosti,

místo ve věznicích a v neposlední řadě i osobní sympatie či antipatie soudce ke konkrétnímu zločinu a pachateli.

Po uložení probace se odsouzení musí podrobit celé řadě podmínek. Soudce a probační orgán může uložit i speciální podmínky. Odsouzení mají právo tyto speciální podmínky napadnout jako „nevhodné“. Zajímavá podmínka je povinnost odsouzených platit za poskytované služby (např. i za dohled apod.). Podmínky probace se obecně považují za ústavní, pokud nejsou nepřiměřené spáchanému trestnému činu či probatornímu statutu odsouzení.

Jako příklad uvádíme podmínky probace upravené trestním zákonem města New York.

1. Podmínky vztahující se k chování a výchově

- a) vyhnout se škodlivým a závadným zvykům,
- b) vyhýbat se návštěvám míst a stykům s osobami s pochybnou pověstí,
- c) svědomitě pracovat ve vhodném zaměstnání nebo svědomitě studovat nebo si zvyšovat odbornou kvalifikaci, která by jej vybavila pro vhodné zaměstnání,
- d) projít zdravotnickým či psychiatrickým léčením, a když je třeba, pobýt v konkrétně určené léčebně,
- e) vyživovat závislé osoby a plnit další rodinné povinnosti,
- f) nahradit škody a ztráty, způsobené jeho proviněním ve výši, kterou si může dovolit. Pokud je restituce či reparace podmínkou trestu, soud určí v rozsudku jak výši, tak i způsob plnění.
- g) složit kauci nebo jinou záruku, že splní všechny uložené podmínky,
- h) splnit další podmínky přiměřeně se vztahující k jeho nápravě.

2. Podmínky vztahující se k dohledu

- a) hlásit se probačnímu pracovníkovi podle nařízení soudu nebo sociálního kurátora a umožnit probačnímu pracovníkovi návštěvu v jeho bydlišti i jinde,
- b) nevzdalovat se bez povolení soudu či sociálního pracovníka z jurisdikce soudu,
- c) odpovědět na všechny přiměřené dotazy sociálního pracovníka a neodkladně ho informovat o změnách bydliště či zaměstnání.

V některých státech existují tzv. programy intenzivního dohledu. Jde o programy těsného sledování a důkladnějších služeb pro odsouzené, kteří jsou vystaveni přísnější kontrole než při normální probaci. Tento program omezuje růst vězeňské populace a s tím spojených nákladů cestou kontroly vybraných pachatelů na svobodě a plní současně požadavek společnosti, že pachatelé by měli být za své činy potrestáni. Při intenzivním dohledu se vždy počítá s častými kontakty mezi odsouzeným a probačním úředníkem.

Za jeden z nejpřísnějších programů intenzivního dohledu je považován program ve státě Georgii, který zahrnuje:

- pět osobních kontaktů v týdnu

- povinnou práci na projektech obce
- povinné zaměstnání
- povinný zákaz vycházení
- týdenní kontrola záznamů o zatčení u místní policie
- rutinní zkoušky na požívání alkoholu a drog.

Anglie a Wales

Pro území Anglie a Walesu je probace upravena Zákonem o trestním soudnictví (Criminal Justice Act).

Soudy v Anglii a ve Walesu jsou oprávněny stanovit ve svých rozhodnutích (tzv. probačních příkazech) vedle povinnosti odsouzeného podrobit se probačnímu dohledu řadu dalších požadavků, jež považuje za žádoucí v zájmu zajištění nápravy odsouzeného, ochrany společnosti nebo zabránění v další trestné činnosti. Probaci lze uložit pachateli, který dovršil šestnáctý rok svého věku na dobu nejméně šesti měsíců a nejvýše tří let. Probační příkaz lze vydat jen tehdy, jestliže pachatel souhlasí s plněním požadavků obsažených v příkazu.

Soud může v probačním příkazu stanovit kromě dohledu:

- nařídít psychiatrické nebo jiné léčení;
- stanovit povinnost žít v určitém místě. Soud může stanovit povinnost odsouzeného žít po určitou dobu ve schváleném probačním domově. Tato doba je stanovena tak, aby probační úředník mohl vykonávat dohled nad odsouzeným ještě po dobu asi jednoho roku po skončení pobytu odsouzeného v domově. Odsouzený je v probačním domově podroben dohledu personálu domova a probačního úředníka. Účelem dohledu je pomoc odsouzenému v osvojení si adekvátního způsobu života a prevence jeho další trestné činnosti;
- stanovit povinnost docházet do denního probačního střediska po dobu až šedesáti dnů. U pachatelů sexuálních deliktů může být tato doba delší než šedesát dnů. Probační střediska mají pro odsouzené závazný režim, jehož cílem je, aby se odsouzený vyrovnal s danými okolnostmi a následky trestného činu a čelil problémům, které mu brání vést řádný život ;
- stanovit povinnost docházet do určitého místa a účastnit se aktivit určených v probačním příkazu po dobu až šedesáti dnů. U pachatelů sexuálních deliktů může být tato doba delší než šedesát dnů. Může být stanovena povinnost odsouzeného účastnit se různých programů a aktivit organizovaných probační službou ;
- stanovit povinnost absolvovat protidrogovou nebo protialkoholní odvykovou léčbu, ústavní nebo ambulantní;
- stanovit povinnost zdržet se určitých činností po určitou dobu. Tyto další specifické povinnosti mohou být soudem stanoveny po konzultaci s probačním úředníkem o situaci odsouzeného a o tom, zda tyto požadavky jsou reálně splnitelné.

Francie

Podle francouzského trestního zákoníku lze probaci uložit za těchto podmínek :

Odklad s uložením zkoušky je použitelný na odsouzení k uvěznění, která jsou vyslovena na dobu nejvýše pěti let, z důvodu zločinu nebo přečinu podle obecného trestního práva. Trestní soudní pravomoc stanoví lhůtu zkoušky, která nemůže být kratší než osmáct měsíců ani delší než tři roky.

Během lhůty zkoušky, musí odsouzený vyhovět opatřením kontroly nebo zvláštním závazkům, která jsou uvedena v trestním zákoníku.

Opatření kontroly, kterým se musí odsouzený podřídit, jsou následující :

- odpovídat na předvolání soudce ukládajícího tresty nebo určeného probačního úředníka ,
- přijímat návštěvy probačního úředníka a předávat mu informace nebo dokumenty takového druhu, aby umožnily kontrolu jeho existenčních prostředků a plnění jeho závazků,
- uvědomovat probačního úředníka o změnách svého zaměstnání,
- uvědomovat probačního úředníka o změnách bydliště a ohlásit mu svůj návrat,
- získat předběžně oprávnění od soudce aplikujícího tresty ke každé cestě do ciziny a, pokud je takového druhu, aby činila překážky ke splnění jeho závazků, pro každou změnu zaměstnání nebo pobytu.

Odsuzující soudní pravomoc nebo soudce, který ukládá tresty může uložit odsouzenému speciálně dodržování jednoho nebo několika následujících závazků :

- vykonávat profesionální činnost nebo věnovat se vzdělání nebo profesionální vzdělávání/doškolení,
- zřídit své bydliště na vymezeném místě,
- podřídit se opatřením lékařských vyšetření, léčení nebo péči, stejně jako režimu hospitalizace,
- prokázat, že přispívá na náklady rodiny nebo že platí pravidelně výživné částky, které je dlužný,
- napravit zcela nebo zčásti, v rámci svých finančních možností, škody způsobené trestným činem i tehdy, když nedošlo k rozhodnutí o občanskoprávní žalobě,
- prokázat, že hradí v rámci svých finančních možností částky dlužné Státní pokladně, které vyplývají z odsouzení,
- zdržet se řízení některých vozidel vymezených kategoriemi řídičského oprávnění, které uvádí Zákoník o silničním provozu,
- nevěnovat se profesionální činnosti, při jejímž výkonu byl trestný čin spáchán,
- zdržet se pobývání na všech speciálně vymezených místech,
- neúčastnit se sázek, zvláště v institucích vzájemných sázek,
- nenavštěvovat místa, kde se podává alkohol,
- nenavštěvovat určité odsouzené, zvláště pachatele nebo účastníky trestného činu,
- zdržet se vztahů k určitým osobám, zvláště k oběti trestného činu,
- nedržet nebo nenosit zbraň.

Opatření pomoci mají za účel podporovat úsilí odsouzeného, z hlediska jeho opětovného sociálního zařazení do společnosti. Tato opatření, která se vykonávají formou pomoci, sociálního charakteru a jestliže je to na místě, i pomoci materiální a finanční, jsou

prováděna tzv. správou zkušební doby za účasti, v případě potřeby, všech veřejných a soukromých institucí.

Německo

Soud uloží probaci za podmínek stanovených ustanoveními německého trestního zákona. Při odsouzení k trestu odnětí svobody nepřevyšujícím jeden rok odloží soud výkon trestu na zkušební dobu, lze-li očekávat, že odsouzenému bude již odsouzení výstrahou a v budoucnosti i bez působení výkonu trestu již žádné trestné činy nespáchá. Přitom je třeba přihlížet zejména k osobnosti odsouzeného, jeho předchozímu životu, okolnostem jeho činu, jeho chování po činu, jeho životním poměrům a účinkům, které lze pro něho od odkladu očekávat.

Soud může podrobit odsouzeného dohledu a vedení probačního úředníka po dobu trvání probační doby (od dvou do pěti let) nebo její části, je-li to žádoucí, aby se odsouzený zdržel trestné činnosti. Soud podrobí odsouzeného po zkušební dobu dohledu a vedení probačního úředníka, má-li to přispět k tomu, aby se zdržel trestných činů. Soud zpravidla určí odsouzenému probačního pracovníka, jestliže odkládá odnětí svobody delší než devět měsíců a odsouzený ještě nedosáhl věku dvaceti sedmi let.

Probační úředník je odsouzenému nápomocen a pečuje o něho. Dohlíží po dohodě se soudem na plnění povinností a pokynů. Podává zprávy o způsobu života odsouzeného ve lhůtách stanovených soudem. Hrubé nebo trvalé porušování povinností nebo pokynů oznamuje soudu. Probačního úředníka ustanovuje soud. Pro jeho činnost mu může dávat pokyny.

Soud může dále uložit odsouzenému povinnost podrobit se tzv. povinností nebo pokynům, které slouží k zadostiučinění za spáchané bezprávi. Přitom nesmějí být na odsouzeného kladeny žádné nepřipustné požadavky.

Soud může odsouzenému uložit **povinnost**, aby

- podle svých sil nahradil škodu způsobenou činem,
- zaplatil peněžitou částku ve prospěch obecně prospěšného zařízení nebo státní pokladny,
- vykonal jinak obecně prospěšné práce.

Nabídne-li odsouzený přiměřená plnění, která slouží zadostiučinění za spáchané bezprávi, upustí soud zpravidla předběžně od uložení povinností, jestliže lze očekávat splnění nabídky. Soud udělí odsouzenému pro trvání zkušební **pokyny**, je-li mu této pomoci třeba, aby již nespáchal žádné trestné činy. Přitom nesmějí být kladeny na vedení života odsouzeného žádné nepřipustné požadavky.

Soud může odsouzenému uložit, aby :

- uposlechl nařízení, která se vztahují na pobyt, vzdělání, práci nebo volný čas nebo na uspořádání jeho hospodářských poměrů,
- hlásil se v určitých lhůtách u soudu nebo jiného orgánu,
- nestýkal se s určitými osobami nebo s osobami určité skupiny, které mu mohou dát příležitost nebo podnět k dalším trestným činům, nezaměstnával je, necvičil nebo jim neposkytoval přístřeší,
- nevlastnil, nenosil nebo nepřečovával předměty, které mu mohou dát příležitost nebo podnět k dalším trestným činům,
- plnil vyživovací povinnost,

- podrobil se léčení nebo odvykací kůře nebo,
  - pobýval ve vhodném domově nebo ve vhodném ústavu.
- Tyto poslední dvě povinnosti smějí být uloženy jen se souhlasem dosouzeného.

Na základě ustanovení § 61 německého trestního zákona, v rámci nápravných a zabezpečovacích opatření lze naříditi pachateli *tzv. dohled nad chováním*, a to za podmínek:

Je-li někomu pro trestný čin, u něhož zákon zvlášť stanoví dohled nad chováním, uložen dočasný trest odnětí svobody nejméně na šest měsíců, může soud vedle trestu naříditi dohled nad chováním, je-li nebezpečí, že spáchá další trestné činy.

Odsouzený podléhá dohlédacímu orgánu, soud mu ustanoví pro dobu trvání dohledu nad chováním také probačního úředníka. Probační úředník a dohlédací orgán ve vzájemné dohodě pomáhají odsouzenému a pečují o něho. Dohlédací orgán v dohodě se soudem a s podporou probačního úředníka dohlíží na chování odsouzeného a plnění pokynů. Nedoje-li mezi dohlédacím orgánem a probačním úředníkem k dohodě v otázkách, které se dotýkají pomoci pro odsouzeného a péče o něho, rozhodne soud.

Soud může dávat dohlédacímu orgánu a probačnímu úředníku pro jejich činnost ***pokyny***.

Soud může odsouzenému pro dobu trvání dohledu nad chováním nebo kratší dobu uložit, aby

- neopouštěl bydliště nebo místo pobytu nebo určitý obvod bez souhlasu dohlédacího orgánu,
- nezdržoval se na určitých místech, která mu mohou dát příležitost nebo podnět k dalším trestným činům,
- nezaměstnával určité osoby nebo osoby určité skupiny, která mu mohou dát příležitost nebo podnět k dalším trestným činům, necvičil je nebo jim neposkytoval přístřeší,
- nevykonával určité činnosti, kterých může podle okolností zneužít k trestným činům,
- nevlastnil, nenosil nebo nepřechovával předměty, které mu mohou dát příležitost nebo podnět k dalším trestným činům,
- nedržel nebo neřídil motorová vozidla nebo určité druhy motorových vozidel, kterých může podle okolností zneužít k trestným činům,
- hlásil se v určitých lhůtách u dohlédacího orgánu nebo určité služebny,
- hlásil neprodleně každou změnu bydliště nebo pracoviště dohlédacímu orgánu nebo
- hlásil se v případě nezaměstnanosti u příslušného pracovního úřadu nebo u jiného orgánu příslušného ke zprostředkování práce.

Soud musí přesně určit ve svém pokynu zakázané nebo požadované chování.

Soud může udělit odsouzenému pro dobu trvání dohledu nad chováním nebo na kratší dobu další pokyny, zejména takové, které se týkají vzdělávání, práce, volného času, uspořádání hospodářských poměrů nebo plnění vyživovacích povinností.

Při pokynech nesmějí být na způsob života odsouzeného kladeny žádné nepřipustné požadavky. Dohled nad chováním trvá nejméně dvě léta a nejvýše pět let. Soud může dobu trvání zkrátit.

Rakousko

Probace je upravena v rakouském trestním zákoně.

Odsouzenému, jemuž byl trest podmíněně prominut nebo bude z trestu odnětí svobody nebo z ochranného opatření spojeného s odnětím svobody propuštěn, může soud vydat pokyny a ustanovit probačního pracovníka, pokud je to nutné a účelné k tomu, aby se tím pachatel zdržel od dalších trestných jednání.

Pokyny a ustanovení probačního pracovníka platí až do konce zkušební doby, pokud nejsou soudem předem zrušeny nebo se nestanou bezpředmětnými. Jako pokyny přicházejí do úvahy příkazy a zákazy, jejichž zaměření se jeví jako způsobitelné, aby se jimi pachatel zdržel od dalších trestných jednání. Pokyny, které by představovaly nepříznivý zásah do osobních práv nebo do způsobu života odsouzeného, jsou nepřípustné.

Odsouzenému může být zejména přikázáno, aby bydlel na určitém místě a domově, aby se vyhnul určitému bytu, určitému místu nebo styku s jinými osobami, aby se zdržel požívání alkoholických nápojů, aby se vyučil přiměřenému povolání odpovídajícímu jeho znalostem, schopnostem a návykům nebo aby je vykonával, aby oznámil každou změnu místa svého pobytu nebo pracovního místa a aby se hlásil v určitých časových úsecích u soudu nebo na jiném místě. Pachateli může být také přikázáno, aby napravil z činu vzniklou škodu podle svých sil.

Odsouzenému lze také s jeho souhlasem udělit pokyn, aby se podrobil protialkoholnímu léčení, psychoterapeutickému léčení nebo jiné léčbě. Rovněž pokyn, aby se podrobil léčebnému zákroku, který obsahuje operativní zásah, ten však nesmí být udělen bez souhlasu odsouzeného.

Soud může také během zkušební doby dodatečně udělit pokyny nebo udělené pokyny změnit nebo zrušit.

Probačního úředníka ustanovuje soud. Probační pracovník sleduje, jak si odsouzený vede v průběhu života a dohlíží nad plněním udělených pokynů. Snaží se napomáhat radou i činem k vedení spořádaného života a řádné orientaci, jakož i zabezpečuje, aby odsouzený nespáchal v budoucnosti žádná další trestná jednání. Pokud je to k tomu nutné, odstraní od odsouzeného pokušení a pomáhá mu, hledá vhodné zaopatření a práci. Probační pracovník seznamuje soud v přiměřených časových úsecích se svou činností i se svými poznatky.

Švédsko

Také švédský trestní zákon upravuje probaci a její výkon. Probaci lze uložit za trestný čin, jestliže uložení peněžitého trestu se jeví jako nepostačující.

Probaci lze kombinovat s uložením peněžitého trestu ve výměře odpovídající dennímu příjmu za sto osmdesát dnů nebo ji lze kombinovat i s odnětím svobody od čtrnácti dnů do tří měsíců. Probační doba je zákonem stanovena na tři léta.

Dohled nad odsouzeným a nápravné zacházení s ním je v rukou probačního úředníka. Soud ustanoví dohlázele-probačního úředníka nad odsouzeným, pokud tak již neučinil soud v rozsudku, a je-li třeba, může určit jednu nebo více osob, aby vypomáhaly při dohledu.

Jestliže je důvod předpokládat, že osoba odsouzená k probaci potřebuje za účelem podpory při své resocializaci pomoc zvláštních příkazů nebo pokynů, lze tyto příkazy a pokyny vydat. Tyto direktivy vydává tzv. dohlédací výbor (dozorčí rada). Dohlédací výbor může změnit nebo zrušit vydaný příkaz nebo vydat příkaz nový. Probační úředník je oprávněn vydat pokyny k provádění zvláštních příkazů.

Odsouzený je povinen informovat probačního úředníka o svém pobytu a zaměstnání a jiných okolnostech významných pro výkon dohledu, dostavit se k němu na předvolání a i jinak s ním udržovat styk podle jeho pokynů. V probační době je odsouzený povinen vést řádný život, snažit se o vlastní zaopatření podle svých schopností a i jinak plnit to, co je na něm požadováno trestním zákonem nebo příkazy a pokyny vydanými podle tohoto zákona. Je povinen nahradit škodu způsobenou trestným činem podle svých nejlepších schopností.

Zvláštní příkazy odsouzenému za účelem jeho společenské adaptace se mohou týkat:

- místa pobytu nebo ubytování po určitou dobu, nejvýše jednoho roku;
- zaměstnání, jiné výdělečné činnosti, vzdělání nebo výcviku;
- lékařské péče, protialkoholního nebo jiného léčení, ústavního nebo ambulantního.

Jestliže odsouzený neplní své povinnosti, může dohlížecí výbor kromě vydání shora uvedených příkazů :

- dát odsouzenému výstrahu; nebo
- rozhodnout o dalším trvání dohledu.

Jestliže odsouzený vážným způsobem neplní své povinnosti a lze-li předpokládat, že opatření učiněná dohlédacím výborem budou bez účinku, požádá dohlédací výbor státního zástupce, aby podal návrh soudu na odvolání probace.

4. Právní úprava trestu podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného upuštění od potrestání s dohledem

4.1 Historický vývoj právní úpravy

Trest podmíněného odsouzení a upuštění od potrestání jsou instituty, o které bylo naše trestní právo hmotné obohaceno již za první republiky. Zejména trest podmíněného odsouzení byl a je v praxi velmi často využíván (např. v roce 1998 byl pravomocně uložen u 61 % odsouzených).

Novela trestního zákona z roku 1997 u obou institutů přinesla významnou změnu spočívající v tom, že kromě původních institutů vytvořila i nové, rozšířené prvky, pro které užívá výrazu „dohled“ - podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.

Na našem území bylo podmíněné odsouzení zavedeno zákonem ze dne 17.10.1919 č. 562 Sb.z. a n. o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění, který byl změněn zák.č. 134/1924 Sb.z. a n. Pro východní část republiky, kde platil maďarský trestní zákon, platila úprava podmíněného odsouzení již od roku 1908.

Podle zák.č. 562/1919 Sb.z.a n. bylo možno podmíněně odložit nejen trest odnětí svobody, ale i trest peněžitý a pokud se odsouzený osvědčil, hledělo se na něho, jako by nebyl odsouzen. V ustanovení § 1 a § 2 uvedeného zákona bylo stanoveno, že soud může o podmíněném odsouzení rozhodnout :

- a) uložil-li trest odnětí svobody nepřesahující dobu jednoho roku,
- b) nebyl-li pachatel již dříve odsouzen pro zločin na dobu delší tří měsíců nebo vůbec pro čin spáchaný z pohnutky nízké a nečestné (za takové byly označovány zejména činy majetkové, jako delikty spáchané ze ziskuchtivosti),
- c) má-li soud z podstatných důvodů za to, že odsouzený povede řádný život a že tudíž výkonu trestu není zapotřebí.

U některých trestných činů však bylo vyloučeno podmíněné odsouzení osob starších osmnácti let (např. zločiny podle zákona o válečné lichvě č. 568/1919 Sb.z.a n., zločiny podle zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb.z.a n. a další). Při podmíněném odsouzení soud současně stanovil zkušební dobu na jeden až tři roky.

Podmíněné odsouzení mohlo být spojeno s *ochranným dohledem* a odsouzenému mohla být uložena omezení, pokud jde o místo pobytu a způsob života, kterým byl povinen se podrobit ve zkušební době. Soud měl dále podmíněně odsouzenému uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou způsobil a aby dal zadostiučinění, které mohlo spočívat v tom, že uložil odsouzenému věnovat určitou peněžní částku ve prospěch dobročinných fondů.

Ochranný dozor vykonával okresní soud, v jehož obvodu se podmíněně odsouzený zdržoval. Vlastním výkonem dozoru byl pověřen důvěrník - ochranný dozorce. Vojenská činná služba výkon dozoru přerušovala.

I v případech, když nebyl nařízen výkon dozoru, byl soud oprávněn prověřovat chování odsouzeného.

Uvedený zákon dále v ustanovení § 6 stanovil případy, kdy se má za to, že se podmíněně odsouzený neosvědčil a soud nařídí výkon trestu (mj. pro nezřízené pití nebo hráčství, porušení povinností, odsouzení pro zločin aj.). Výkon podmíněně odloženého trestu mohl být nařízen již v průběhu zkušební doby.

Zákon ze dne 11.3.1931, č. 48 Sb.z.a n., o trestním soudnictví nad mládeží, v ustanovení § 7 stanovil, že o podmíněném odsouzení mladistvých platí zák.č. 562/1919 Sb.z.a n., s těmito odchylkami:

1. Podmíněné odsouzení bylo možno vyslovit, i když byl uložen trest delší než jeden rok, ne však delší než tři roky.
2. Podmíněné odsouzení bylo možno vyslovit i dodatečně, když výkon trestu již započal.
3. Předcházející i opětovné potrestání není na překážku.
4. Nebyla-li zároveň nařízena ochranná výchova, musel být dán mladistvý pod *ochranný dozor*. Od tohoto opatření bylo možno upustit, šlo-li o čin nepatrného významu a bylo-li o náležitý dozor jinak postaráno.
5. I když se mladistvý neosvědčil, mohl soud vyslovit, že podmíněný odklad výkonu trestu zůstává v platnosti. Mohl přitom prodloužit zkušební lhůtu, ne však více než o dvě léta, mohl také nařídit ochranný dozor nebo ochrannou výchovu, pokud se tak již nestalo.

Ochranný dozor u mladistvých byl upraven v ustanovení § 11 zák.č. 48/1931 Sb.z.a n. Soud jej nařídil tehdy, když shledal, že je nutno intenzívněji dohlížet na řádnou výchovu mladistvého a ještě není nutné jej vzít z jeho dosavadního prostředí, zejména z rodiny. Při rozhodování o ochranném dozoru mohl soud mladistvému uložit omezení, pokud jde o způsob jeho života.

Ochranný dozor byl neurčitého trvání, pokud to jeho účel, kterým bylo polepšení mladistvého, vyžadoval. Jeho nejzazší mez stanovil zákon dosažením dvacátého prvního roku věku. Pokud ochranný dozor nepostačoval, mohl být změněn v ochrannou výchovu.

Výkon ochranného dozoru byl upraven v ustanovení § 63 uvedeného zákona. Vykonával jej příslušný poručenský soud a využil k tomu pomocného zařízení pro soudní péči o mládež nebo pomoci důvěrníka (ochranného dozorce), jehož sám zřizoval. Pomocné zařízení pro soudní péči o mládež a ochranný dozorce měli právo podávat opravné prostředky.

Poručenský soud rozhodoval o propuštění z ochranného dozoru a mohlo se tak stát i podmíněně na přiměřenou zkušební dobu.

Další zákonné úpravy trestu podmíněného odsouzení až do roku 1997 již neimplikovaly ochranný dozor ani dohled.

Trestní zákon č. 86/1950 Sb., který nabyl účinnosti 1.8.1950, v ustanovení § 24 odst. 1 stanovil podmínky pro podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody takto:

- a) jde o trest odnětí svobody nepřevyšující jeden rok,
- b) nepřičít-li se to důležitému obecnému zájmu, a
- c) má-li soud vzhledem k předchozímu životu pachatele a okolnostem případu důvodně za to, že pachatel i bez výkonu povede řádný život pracujícího člověka.

Při podmíněném odsouzení soud stanovil zkušební dobu na jeden rok až tři léta (§ 25 odst. 1) a podmíněně odsouzenému bylo možno uložit přiměřená omezení a povinnost podle svých sil nahradit způsobenou škodu.

Skutkové podstaty některých trestných činů výslovně vylučovaly podmíněné odsouzení, např. některé trestné činy proti republice (§ 79 - § 81), podpora a propagace fašismu a podobných hnutí (§ 83 odst. 1 a 2), ohrožení zásobování (§ 134 odst. 1 a 2) a další.

U *mladistvých* bylo možno podmíněně odložit uložený trest odnětí svobody nepřevyšující tři léta a to i tam, kde to zákon jinak vylučoval (§ 61 odst. 1).

Trestní zákon č. 86/1950 Sb. byl novelizován zákonem č. 63/1956 Sb., s účinností od 1.1.1957.

U podmíněného odsouzení došlo ke změně v tom, že byla zvýšena výměra trestu odnětí svobody, který mohl soud podmíněně odložit u trestu ve výměře do dvou roků a z podmínek bylo vypuštěno, že trest se nesmí přičít důležitému obecnému zájmu. Byl-li podmíněně odložen výkon trestu odnětí svobody převyšující jeden rok, soud stanovil zkušební dobu na dvě až pět let. Skutkové podstaty již neobsahovaly zákaz podmíněného odsouzení.

Nový trestní zákon č. 140/1961 Sb., který nabyl účinnosti od 1.1.1962, nadále ponechal pro podmíněný odklad hranici dvou let, kdy bylo možno podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody a jednotně stanovil rozsah zkušební doby od jednoho do pěti let. Nový zákon nepřevzal dřívější odchýlnou právní úpravu ohledně mladistvých, pokud jde o trvání trestu.

Nově byly formulovány další podmínky, které byly stanoveny alternativně (po úpravě platí dosud), a rozdíl mezi nimi spočíval v tom, zda byla nebo nebyla nabídnuta a soudem přijata záruka společenské organizace.

Novela z roku 1965, provedená zák.č. 56 Sb., tím, že v ustanovení § 58 odst. 1 tr.zák. nahradila text „Soud podmíněně odloží ....“ textem „Soud může podmíněně odložit ....“ odstranila rozpor původního textu zákona s důvodovou zprávou k jeho vládnímu návrhu. Po novelizaci již bylo nesporné, že jde o opatření fakultativní.

Tato právní úprava podmíněného odsouzení platí po drobných úpravách dosud a bude níže podrobněji rozvedena.

Podstatou ***upuštění od potrestání*** je možnost dosáhnout nápravy pachatele trestného činu již samým trestním stíháním, projednáním před soudem, a vyslovením viny bez uložení a výkonu trestu.

Trestní zákon z 27.5.1852, č. 117 ř.z. neznal institut upuštění od potrestání. Podle tohoto zákona musel soud nějaký trest uložit, i když mimořádné zmírňovací právo nebylo

omezeno. Úplné upuštění od potrestání, spočívající v tom, že soud uzná obžalovaného vinným, ale neuloží trest, bylo možné jen v těchto případech:

- a) při odsouzení za přečiny urážky (§ 1), pomluvy (§ 2) a výčitky trestního stíhání nebo trestu (§ 4), za podmínek uvedených v § 9 (žalobce omezil návrh na vinu, viník splnil podmínky smíru, jednal z ukvapení nebo rozčilení způsobeného předchozím vyzývavým nebo pohoršlivým chováním uraženého), podle zákona ze dne 28.6.1933, č. 108 Sb.z.a n., o ochraně cti,
- b) při odsouzení osoby mladistvé podle zákona ze dne 11.3.1931, č.48 Sb.z.a n., o trestním soudnictví nad mládeží.

Výrok, kterým soud upustil od uložení trestu, měl v obou případech účinky prominutí trestu.

Podle § 6 odst. 1 zákona o trestním soudnictví nad mládeží lze důvody, kdy soud mohl u mladistvého upustit od uložení trestu, rozdělit do tří skupin. Do první lze zařadit případy, kdy šlo o činy menšího významu, jichž se mladistvý dopustil z nerozvážnosti nebo vlivem jiné osoby nebo byl sveden příležitostmi nebo hospodářskou tísní. Mělo jít podle osnovy zákona o případy, kdy povaha činu a jeho pohnutka svědčí o nahodilém vybočení ze správné cesty. Do druhé skupiny pak případy, kdy se mladistvý dopustil činu z omluvitelné neznalosti právních předpisů (prolomení zásady, že neznalost trestního zákona neomlouvá). Třetí skupinu tvořily případy, kdy vzhledem k povaze trestu „na penězích nebo na svobodě“, které by měly být uloženy a od nichž nelze očekávat výchovný účinek, se doporučuje, aby soud raději od potrestání upustil.

Upustit od potrestání bylo možno pouze v případě, že pachatel v době vynesení rozsudku nepřekročil devatenáct let. Ustanovení § 6 odst. 2 cit.zák. dávalo soudu možnost nahradit potrestání soudní potrestáním mladistvého v rodině, ve škole nebo udělením důtky.

Podle § 5 odst. 2 cit.zák. i v případech, kdy soud upustil od potrestání mladistvého, mohl nařídit výchovné opatření - *ochranný dozor* nebo ochrannou výchovu. Výkon ochranného dozoru byl upraven v ustanovení § 11 cit.zák., stejně jako při jeho uložení u podmíněného odsouzení.

Nový trestní zákon č.86/1950 Sb. umožňoval i nadále upustit od potrestání jen u osob mladistvých. Podle § 58 odst.1 cit.zák. soud mohl upustit od potrestání :

- a) nemohl-li mladistvý z omluvitelného důvodu plně rozpoznat , že jeho jednání je pro společnost nebezpečné,
- b) jde-li o trestný čin menšího významu, k němuž byl mladistvý sveden příležitostmi nebo tíživým osobními nebo rodinnými poměry,
- c) jde-li o trestný čin menšího významu, jehož se mladistvý dopustil z nerozvážnosti nebo pod vlivem jiné osoby, nebo
- d) má-li soud za to, že ochranná výchova, kterou nařídí, splní účel trestu.

Bylo především rozšířeno právo soudu upustit od potrestání mladistvého, jehož uznal vinným, při nařízení ochranné výchovy. Vykonávat nad mladistvým ochranný dozor nebo dohled již nový trestní zákon neumožňoval.

Upuštění od potrestání jako obecný institut zavedla do našeho trestního práva až novela trestního zákona č. 63/1956 Sb. V ustanovení § 17a dávala soudu možnost upustit od potrestání, jestliže šlo o trestný čin menšího významu a pachatel vedl řádný život pracujícího člověka. Upustil-li soud od potrestání, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen.

U mladistvých v ustanovení § 58 tr.zák. uvedená novela rozšířila možnosti soudu upustit od potrestání tím, že ponechala pouze, že musí jít o trestný čin menšího významu bez dalších, předchozí úpravou vyžadovaných, podmínek (svedení příležitostí nebo tíživými osobními nebo rodinnými poměry a nerozvážnost nebo vliv jiné osoby).

Platný trestní zákon č. 140/1961 Sb. nově upravil podmínky upuštění od potrestání u dospělých i mladistvých pachatelů a rozšířil možnosti jeho využití (§ 25 tr.zák.). I po četných novelizacích trestního zákona zůstala ustanovení § 24, § 25 a § 77 prakticky nezměněna (upraveno pouze u záruk za nápravu pachatele).

Před novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 253/1997 nebylo možno u podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody ani u upuštění od potrestání aplikovat probační dohled.

Probační dohled nelze zaměňovat za již zrušený institut ochranného dohledu , zřízený zák.č. 44/1973 Sb., který rozšiřoval systém ochranných opatření (§ 71 odst. 1 tr.zák.). Soud ochranný dohled ukládal obligatorně pachateli, kterého odsuzoval jako zvlášť nebezpečného recidivistu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Fakultativně jej mohl soud naříditi i pachateli, kterého odsuzoval za úmyslný trestný čin nebo přečin a ukládal mu nepodmíněný trest odnětí svobody.

Osoba, které byl uložen ochranný dohled, měla povinnost oznamovat orgánu vykonávajícímu ochranný dohled údaje o způsobu a zdrojích své obživy, tyto údaje prokazovat, osobně se hlásit tomuto orgánu ve stanovených lhůtách, umožnit vstup orgánu Veřejné bezpečnosti do svého bytu a oznamovat vzdálení z místa pobytu.

Tyto povinnosti a omezení se uplatňovala u každé osoby, která měla ochranný dohled uložen. Vedle nich mohl soud uložit i jiná omezení a povinnosti, o nichž se domníval, že by mohly přispět k nápravě odsouzeného.

Ochranný dohled se ukládal na dobu jednoho až tří roků a vykonávaly jej orgány Veřejné bezpečnosti, v jejichž obvodu měl odsouzený místo pobytu. Ochranný dohled se začínal zpravidla vykonávat po skončení výkonu trestu odnětí svobody. Maření nebo ztěžování výkonu ochranného dohledu bylo možno kvalifikovat jako přečin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 7 písm.c) zák.č. 150/1969 Sb., ve znění zák.č. 46/1973 Sb. Za tento přečin bylo možno pachatele potrestat odnětím svobody až na šest měsíců, nápravným opatřením nebo peněžitým trestem až do výše 5000,- Kč. Na rozdíl od probačního dohledu se ochranný dohled ukládal pouze pachatelům odsouzeným za úmyslný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, u zvlášť nebezpečných recidivistů bylo jeho uložení obligatorní, vykonával se až po odpykání tohoto trestu a nevykonávali jej probační nebo jiní pracovníci soudu, ale orgány policie. Dohled u podmíněného odsouzení a u podmíněného upuštění od potrestání je další potrestání nebo doplňuje trestání pachatele, kdežto ochranný dohled byl řazen mezi ochranná opatření a byl označován jako první článek systému postpenitenciární péče.

4.2 Platná právní úprava v ČR

Novela trestního zákona, provedená zák.č. 253/1997 Sb., která nabyla účinnosti dnem 1.1. 1998, přinesla významnou změnu v tom, že zavedla prvky probace do našeho trestního zákonodárství. Probaci realizovala ve dvou nových institutech trestního zákona - podmíněném upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. a podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem podle § 60a a § 60b tr.zák. Dále novela přinesla určitou konkretizaci přiměřených omezení a přiměřených povinností, které může soud uložit pachateli k tomu, aby ve zkušební době vedl řádný život, jejich demonstrativním výčtem v ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák.

Procesní postup upravila později novela trestního řádu, provedená zák.č. 166/1998 Sb., která nabyla účinnosti od 1.1.1999.

V předchozí části bylo poukázáno, že upuštění od potrestání, jako obecný institut trestního práva, byl zakotven v trestním zákoně až v roce 1956 a prodělal řadu změn, až k novele z roku 1997, kterou byla vytvořena další alternativa k potrestání pachatele s probačními prvky - podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Podle současné právní úpravy je tak možno upustit od potrestání pachatele v těchto případech:

1. Za podmínek uvedených v ustanovení § 24 odst. 1 tr.zák., pokud pachatel spáchal trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem postačí k jeho nápravě, anebo přijme soud záruku za nápravu pachatele a má za to, že vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, povaze spáchaného činu a osobě pachatele se uložení trestu nejeví nutným.
2. Podmíněně upustit od potrestání s dohledem za podmínek uvedených v § 24 odst. 1 tr.zák., považuje-li soud za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování pachatele.
3. Podle § 25 tr.zák. může soud upustit od potrestání pachatele, který spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti (pokud si ho nepřivodil, byť i z nedbalosti, vlivem návykové látky) a soud má za to, že ochranné léčení (§ 72 tr.zák.), které zároveň ukládá, zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest. Jde o zvláštní způsob upuštění od potrestání, při němž se rovněž vysloví vina, a místo trestu se ukládá ochranné léčení. Má fakultativní povahu, a nemusí jít o trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost, jak to předpokládá ustanovení § 24, resp. § 26 tr.zák.
4. Konečně soud může upustit od potrestání mladistvého také tehdy, má-li za to, že ochranná výchova (§ 84 tr.zák.), kterou zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe než trest (§ 77 odst. 2 tr.zák.). Upustí-li soud od potrestání mladistvého podle obecného ustanovení § 24 odst. 1 písm.a) tr. zák., má možnost prohloubit výchovné působení na mladistvého ještě tím, že požádá toho, kdo je oprávněn nabídnout záruku za jeho nápravu (v § 4 tr.ř. uvedená zájmová sdružení občanů), třebaže takovou záruku nenabídl, aby pomáhal vytvářet podmínky pro to, aby mladistvý žil řádným životem (§ 77 odst. 1 tr.zák.)

Ve všech shora uvedených případech se hledí na pachatele, jako by nebyl odsouzen, u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem až po jeho osvědčení.

První dva uvedené případy, podmíněné upuštění od potrestání podle § 24 tr.zák. a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. spolu úzce souvisí. V ustanovení § 26 tr.zák. jsou stanoveny shodné podmínky upuštění od potrestání odkazem na obecné ustanovení § 24 odst. 1 tr.zák. K nim přistupuje pouze závěr soudu o potřebě po stanovenou dobu sledovat chování pachatele. Právě v tom spočívá základní rozdíl mezi upuštěním od potrestání podle § 24 a podle § 26 tr.zák., neboť další podmínky se již neliší.

V obou případech tedy musí jít o trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost, pachatel jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě. K této základní podmínce přistupují další, které musí být současně splněny, a to jestliže povaha spáchaného činu a dosavadní život pachatele dávají příznivou prognózu jeho nápravy i bez uložení trestu (§ 24 odst. 1 písm. a) tr.zák.) nebo když soud přijme záruku za nápravu pachatele a předpokládá výchovnou sílu toho, kdo záruku nabídl, že bude působit na svého člena (§ 24 odst. 1 písm. b) tr.zák.).

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. je přísnější alternativou oproti upuštění od potrestání podle § 24 tr.zák. proto, že jde o rozhodnutí podmíněné, že předpokládá splnění určitých podmínek a již v průběhu zkušební doby může být soudem rozhodnuto o uložení trestu. Dále je přísnější i v tom, že pachatel je po zkušební dobu podroben dohledu a navíc mu mohou být uložena i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život a také aby nahradil škodu, kterou způsobil svojí trestnou činností.

V ustanovení § 26 odst. 2 tr.zák. je vymezena délka zkušební doby, jejíž horní hranice činí jeden rok, a její obligatorní spojení s dohledem nad pachatelem. Dnem právní moci rozsudku začíná běh zkušební doby, přičemž zákon neumožňuje její stavení, přerušení ani její dodatečné zkrácení nebo prodloužení.

Vyslovení dohledu nad pachatelem znamená, že tento bude vykonáván po celou zkušební dobu. Podle ustanovení § 26 odst. 1 a 2 tr.zák. má dohled nad pachatelem vykonávat soud. Zákon však blíže nedefinuje obsah pojmu dohled a ani výslovně nekonkretizuje, kdo jej má a jakým způsobem vykonávat.

V praxi v současné době jsou výkonem uloženého dohledu pověřováni probační pracovníci působící u okresních (obvodních) soudů. V zájmu právní jistoty by měl soud v rozsudku přesně stanovit konkrétní náplň a intenzitu dohledu ve vztahu ke každému odsouzenému, na něhož má být dohledem výchovně působeno. Obsahové vymezení probačního dohledu by nemělo být ponecháno na úvaze probačního pracovníka a mělo by být součástí výroku soudního rozhodnutí, jímž byl dohled uložen. Jeho obsah by měl být stanoven tak, aby byl vhodnou kombinací prvků kontroly, pomoci a poradenství. Tímto postupem lze důsledně realizovat diferencovaný přístup k jednotlivým pachatelům trestných činů a tím i dosáhnout očekávaného výsledku.

Předpokládáme, že v rámci probíhajících rekodifikačních prací trestního práva hmotného a procesního, ev. při přípravě návrhu zákona o justiční mediační a probační službě, bude pamatováno i na podrobnou zákonnou úpravu obsahu dohledu a jeho výkonu.

Pachatel, u něhož soud rozhodne o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem, je povinen ve zkušební době vést řádný život. Podle § 26 odst. 3 tr.zák. lze pachateli uložit i další fakultativní podmínky, jejichž plněním se má dosáhnout očekávaného vedení řádného života. Jsou to podle uvedeného ustanovení přiměřená omezení a přiměřené povinnosti a zpravidla též povinnost podle svých sil nahradit škodu, kterou trestným činem způsobil.

Ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák. nově podává demonstrativní výčet přiměřených omezení a povinností takto:

- podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,
- podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,
- podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákona,
- podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,
- zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami,
- zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek.

Jak již bylo uvedeno, jde o výčet demonstrativní, lze jej kombinovat a není vyloučeno, aby soud pachateli podle § 26 odst. 3 tr.zák. uložil i jiná omezení a povinnosti, která by lépe směřovala k dosažení jejich účelu. Půjde především o taková omezení a povinnosti, které by měly působit k odstranění příčin, podmínek nebo příležitostí k dalšímu páčání trestné činnosti.

Shora uvedený výčet přiměřených omezení a povinností je sice uveden v ustanovení, které upravuje podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, lze jej však uplatnit v širším rozsahu. Na obsah ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák. výslovně odkazují ustanovení o ukládání přiměřených omezení a povinností u podmíněného odsouzení podle § 59 odst. 2 tr.zák. a u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem podle § 60a odst. 3 tr.zák. Za určitých okolností je ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák. využitelné i v případech, kde v zákoně takový odkaz není, např. u podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 4 tr.ř.), u trestu obecně prospěšných prací (§ 45a odst. 1 tr.zák.), u trestu zákazu pobytu (§ 57a odst. 3 tr.zák.) nebo při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (§ 63 odst. 3 tr.zák.).

Jestliže pachatel po celou soudem stanovenou zkušební dobu žil řádným životem a vyhověl i dalším uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil, a na pachatele se hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 26 odst. 5 a 7 tr.zák.). Neučinil-li soud do jednoho roku od uplynutí zkušební doby žádné rozhodnutí, aniž na tom měl pachatel, od jehož potrestání bylo upuštěno, vinu, má se za to, že se osvědčil (§ 26 odst. 6 tr.zák.). Rozhodnutí o osvědčení má formu usnesení (§ 134 a násl. tr.ř.).

O uložení trestu, a to popřípadě již během zkušební doby, rozhodne soud tehdy, pokud pachatel ve zkušební době nevedl řádný život, odmítal se podrobit výkonu uloženého dohledu, zaviněně neplnil povinnosti z něho vyplývající nebo jinak mařil účel dohledu, nebo jestliže nevyhověl jiným podmínkám ve formě přiměřených omezení a povinností nebo podle svých sil se ani nepokusil nahradit škodu, kterou trestným činem způsobil.

Rozhodnutí soudu o trestu navazuje na předchozí pravomocný výrok o vině a doplňuje jej.

Při stanovení druhu a výměry trestu soud vychází z jeho účelu (§ 23 tr.zák.) a postupuje podle obecných zásad pro ukládání trestu (§ 31 tr.zák.). Nemusí vždy uložit nepodmíněný trest odnětí svobody, nelze však upustit od uložení trestu podle § 24 odst. 1 tr.zák. nebo upustit od uložení souhrnného trestu podle § 37 tr.zák..

Novelizace trestního řádu provedená zák.č. 166/1998 Sb. s účinností od 1.1.1999 konkretizuje výkon dohledu stanoveného při podmíněném upuštění od potrestání a dále upravuje postup soudu při rozhodování o tom, že se pachatel osvědčil nebo neosvědčil a rozhodování o uložení trestu.

Uvedenou novelou byl trestní řád doplněn o ustanovení § 359a, podle něhož na postup při výkonu dohledu nad odsouzeným, u něhož bylo podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem, a na rozhodnutí o tom, zda se podmíněně odsouzený osvědčil, nebo zda se mu ukládá trest, se přiměřeně užije ustanovení § 330a tr.ř. O uložení trestu odsouzenému, u něhož bylo podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem, soud rozhodne ve veřejném zasedání rozsudkem. Jde o rozhodování o trestu, kde nepostačuje rozhodnout formou usnesení.

Rovněž ustanovení § 330a tr.ř., na něž je odkazováno, bylo do trestního řádu zakotveno shora uvedenou novelizací z roku 1998. Toto ustanovení upravuje postup při výkonu dohledu nad podmíněně odsouzeným a postup soudu při rozhodování o tom, zda se tento odsouzený osvědčil, nebo zda mu bude nařízen výkon podmíněně odloženého trestu. Pokud není uvedeno jinak, užije se tohoto ustanovení i na postup při výkonu dohledu u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem.

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je upraveno v ustanoveních § 60a 60b tr.zák. a procesní postup při jeho výkonu v ustanovení § 330a tr.ř. I tato forma probace je konstruována obdobě jako podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, tedy že v podmínkách jeho užití odkazuje na obecné ustanovení.

Jeho podstata spočívá v tom, že soud po vynesení odsuzujícího rozsudku, výkon trestu nepřevyšujícího tři léta odloží pod podmínkou, že se odsouzený bude během stanovené zkušební doby řádně chovat, vyhoví stanoveným omezením a povinnostem a vysloví současně nad pachatelem dohled.

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem lze uložit za stejných podmínek, které jsou uvedeny v ustanovení § 58 odst. 1 tr.zák., s výjimkou délky trestu. U podmíněného odsouzení s dohledem lze odložit trest odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta a u podmíněného odsouzení bez dohledu je maximální hranice trestu odnětí svobody dva roky. Nerozhoduje trestní sazba trestu odnětí svobody stanovená ve zvláštní části trestního zákona, ale skutečná výměra tohoto trestu uložená soudem v dané trestní věci.

Je tedy možno podmíněně odložit s dohledem i trest odnětí svobody, který soud uložil za použití ustanovení § 40 odst. 1 až 3 tr.zák., a kde dolní hranice trestní sazby stanovená ve zvláštní části trestního zákona činí 8 let (§ 40 odst. 4 písm.b) tr.zák.). Je možno takto postupovat i u závažnějších trestných činů, když soud použije ustanovení o zmenšené přičetnosti podle § 32 odst. 2 tr.zák., podle kterého při snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby není vázán omezením uvedeným v § 40 odst. 4 tr.zák.

U mladistvých se trestní sazby trestu odnětí svobody, stanovené v trestním zákoně, snižují na polovinu (§ 79 odst. 1 tr.zák.) a proto je možno podmíněné odsouzení s dohledem aplikovat u většího počtu trestných činů.

Podle § 60a odst. 1 tr.zák. je možno podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody a zároveň vyslovit nad pachatelem dohled jednak s ohledem na jeho osobu, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu (§ 58 odst.1 písm. a) tr.zák.) a dále i vzhledem k přijetí záruky za nápravu pachatele a jestliže vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, to soud považuje za dostatečné k naplnění účelu trestu (§ 58 odst. 1 písm. b) tr.zák.). Podle okolností je možno obě alternativy i kumulovat.

Vyslovení dohledu je obligatorní součástí rozhodnutí podle § 60a odst. 1 tr.zák. Je vykonáván po celou zkušební dobu stanovenou při podmíněném odsouzení. Pokud jde o konkrétní obsah a výkon dohledu lze v celém rozsahu odkázat na shora rozvedenou problematiku u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem. I u podmíněného odsouzení

je nutno práva a povinnosti vyplývající z uloženého dohledu blíže konkretizovat ve výroku rozsudku a více rozvést v jeho odůvodnění.

Při podmíněném odsouzení s dohledem stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let. Zkušební doba počíná právní mocí rozsudku.

Ve zkušební době podmíněně odsouzený, vedle povinností vyplývajících ze stanoveného dohledu, podléhá též přiměřeným omezením a přiměřeným povinnostem, které mu může soud uložit podle § 60a odst.3 tr.zák. Toto ustanovení obsahuje odkaz na jejich demonstrativní výčet v ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák. Pokud odsouzený svým činem způsobil materiální škodu, má mu soud zpravidla i uložit, aby ji podle svých sil poškozenému nahradil. Ustanovení § 60a odst. 3 tr.zák. je zcela shodné s úpravou uvedenou v ustanovení § 59 odst. 2 tr.zák., týkající se podmíněného odsouzení bez dohledu.

Obsahově stejná jsou i ustanovení upravující způsob ukončení podmíněného odsouzení, rozhodnutí o osvědčení a zákonné fikce osvědčení, účinky rozhodnutí soudu o osvědčení i povinnost soudu rozhodnout o způsobu výkonu trestu (§ 60a odst. 4,5 a 6 tr.zák. u podmíněného odsouzení s dohledem a § 60 odst. 1 , 3, 4 a 5 tr.zák. u podmíněného odsouzení bez dohledu).

Jestliže podmíněně odsouzený ve zkušební době vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně již v průběhu zkušební doby, že se trest vykoná. U podmíněného odsouzení s dohledem je pro rozhodnutí o osvědčení odsouzený povinen splnit více podmínek než u podmíněného odsouzení bez dohledu. Přistupuje zde povinnost řádně a včas plnit povinnosti vyplývající z uloženého dohledu. I v tom je možno spatřovat přísnější alternativu podmíněného odsouzení.

Soud může rozhodnout o tom že se podmíněně odložený trest odnětí svobody vykoná již v průběhu zkušební doby nebo až po jejím uplynutí. Důvodem pro takové rozhodnutí je zjištění, že odsouzený ve stanovené zkušební době nevedl řádný život nebo nevyhověl uloženým podmínkám nebo nerespektoval přiměřená omezení. Potud jsou důvody pro rozhodnutí soudu o tom, že se uložený trest vykoná stejně, jako u podmíněného odsouzení bez dohledu. U podmíněného odsouzení s dohledem je zde navíc již zmíněná další podmínka, řádné plnění povinností vyplývajících z uloženého dohledu. Pokud by se odsouzený odmítal podrobit výkonu dohledu, zaviněně neplnil, obcházel nebo mařil jeho účel, může mu být nařízen výkon trestu.

S rozhodnutím soudu o tom, že se podmíněně odložený trest odnětí svobody vykoná, je nutno spojit výrok o způsobu výkonu tohoto trestu. Podle § 39a tr.zák. soud zařadí odsouzeného do určitého typu věznice, a to podle stavu, který tu byl v době vydání rozsudku nebo trestního příkazu. U mladistvých soud rozhodne o způsobu výkonu trestu i podle ustanovení § 81 tr.zák., že trest vykonají odděleně od ostatních odsouzených ve zvláštních věznicích nebo odděleních. S přihlédnutím k délce trestu a ke stupni a povaze narušení mladistvého, může soud rozhodnout, že v takových ústavech se vykoná trest i u mladistvého, který již překročil osmnáctý rok svého věku.

Pokud soud do jednoho roku od uplynutí zkušební doby neučiní rozhodnutí o osvědčení nebo že se trest odnětí svobody vykoná, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se za to, že se osvědčil. Tato zákonná fikce nahrazuje rozhodnutí soudu o tom, že se podmíněně odsouzený s dohledem osvědčil (§ 60a odst. 4 tr.zák. věta před středníkem) a je stejná, jako u podmíněného odsouzení bez dohledu (§ 60 odst.3 tr.zák.).

Procesní postup při výkonu dohledu nad podmíněně odsouzeným a způsob rozhodování soudu o tom, zda se odsouzený osvědčil či neosvědčil, byl dodatečně upraven v ustanovení § 330a tr.ř. (novela tr.řádu provedená zákonem č. 166/1998 Sb.).

Podle odst. 1 uvedeného ustanovení soud sleduje chování podmíněně odsouzeného a dodržování uložených omezení a povinností způsobem, k němuž jej opravňuje zákon. Podle povahy věci požádá o spolupůsobení orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů a další orgány, instituce a osoby. Zdůrazňuje zde především značný význam spolupráce soudu při výkonu dohledu s dalšími subjekty, které mohou mít vliv na chování odsouzeného a působit na jeho převýchovu.

V tomto ustanovení je dále stanoveno, že při výkonu dohledu nelze podmíněně odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku. Je zde zdůrazněn požadavek přesného vymezení práv a povinností spojených s uloženým dohledem v odsuzujícím rozsudku.

V ustanovení § 330a odst. 2 tr.ř. je upraven postup soudu při rozhodování o tom, zda se osvědčil podmíněně odsouzený, u něhož byl vysloven dohled, nebo zda se nařídí výkon podmíněně odloženého trestu, odkazem na obdobné použití ustanovení § 330 tr.ř. Soud v obou případech rozhoduje ve veřejném zasedání, rozhodnout o osvědčení může se souhlasem státního zástupce též předseda senátu bez nařízení veřejného (nebo neveřejného) zasedání. Proti rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Podle tohoto ustanovení se již nepostupuje při vzniku zákonné fikce osvědčení podle § 60a odst. 5 tr.zák.

4.3 Názory expertů na platnou právní úpravu

V první části této kapitoly, pojednávající o historickém vývoji právní úpravy, jsme poukázali, že před novelou trestního zákona z roku 1997 nebylo možno u podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody a ani u upuštění od potrestání aplikovat probační dohled. Ochranný dohled podle zákona č. 44/1973 Sb. byl řazen mezi ochranná opatření a měl další specifika a výchovné opatření ochranný dozor, který umožňoval nařídít zákon o trestním soudnictví nad mládeží z r. 1931, byl zrušen již v roce 1950.

Zakotvení probace do našeho trestního zákonodárství ve formě dohledu, který vykonává soud, u podmíněného upuštění od potrestání a u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, nesporně rozšiřuje možnosti alternativních způsobů potrestání a tím dává soudům větší možnosti pro diferencovanější přístup k pachatelům trestných činů. Pozitivní zahraniční zkušenosti s probací a jejím uplatňováním prokazují správnost této cesty.

Na druhé straně je třeba připustit, že nedostatek vlastních praktických zkušeností v této oblasti mohl mít vliv na tvorbu zákonné právní úpravy institutů spojených s dohledem, její propracovanost a vzájemnou návaznost hmotněprávních a procesních ustanovení.

Považovali jsme proto za vhodné zjistit názory soudců a probačních pracovníků, kteří s těmito novými instituty nejvíce pracují, zda platná právní úprava vyhovuje jejich aplikační praxi.

Soudcům i probačním pracovníkům byla v dotazníku položena stejná otázka, zda považují zákonné vymezení obsahu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. a trestu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem podle § 60a a § 60b tr.zák. za dostačující.

Z těch, kteří nám na tuto otázku odpověděli, za dostačující považují zákonnou úpravu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem 87 % soudců a 79 % probačních pracovníků. Ještě lépe vyznělo hodnocení zákonné úpravy podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, kterou za dostačující označilo 90 % soudců a 82 % probačních pracovníků.

Pokud soudci a probační pracovníci označili zákonnou úpravu u obou institutů za nedostačující, byli požádáni, aby uvedli doporučení na její změny. Legislativní náměty byly často uváděny i v rámci odpovědí na jiné otázky nebo v závěrečném volném vyjádření respondentů a byly rovněž zapracovány do níže uvedeného shrnutí.

Soudci do dotazníku zapracovali 19 a probační pracovníci 18 námětů. Některé náměty jsou společné a jiné individuální.

Soudci a probační pracovníci doporučují shodně:

- v zákoně blíže vymežit pojem, formy a organizaci dohledu (9 S, 6 PP),
- upravit práva a povinnosti orgánu vykonávajícího dohled a odsouzeného, především povinnost odsouzeného dostavovat se k probačnímu pracovníkovi (3 S, 5 PP),
- legislativně upravit výkon probační služby u soudu a vztah probačního pracovníka k justici a ke klientovi,
- u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem prodloužit zkušební dobu (soudce navrhuje shodnou délku s § 307 odst. 2 tr.ř.),
- v zákoně přesněji specifikovat přiměřená omezení a povinnosti (§ 26 odst. 4 tr.zák.) tak, aby nebyla vágní a těžko kontrolovatelná, a také jejichž splnění by bylo v možnostech odsouzeného.

Soudci doporučují:

- legislativně dopracovat, neboť u obou nových institutů nemá trestní zákon dostatečně korespondující ustanovení v trestním řádu a vnitřním a kancelářském řádu, není podle čeho proceduálně zajišťovat uložený dohled a ten se v praxi často stává formální a prakticky nevykonatelný,
- přijmout odpovídající procesní normy, když povinnosti spojené s aktivitami jiných institucí, bez odpovídajícího právního rámce, nemají velkou naději na jejich realizaci,
- postup podle § 26 tr.zák. by měl být vyhrazen do rozhodovací pravomoci státního zástupce již v průběhu přípravného řízení,
- zjednodušit přeměnu trestu a touto větší hrozbou působit intenzivněji na odsouzené, aby lépe plnili podmínky dohledu.

Probační pracovníci doporučují:

- zvážit u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, zda je nezbytně nutné ukládat dohled na celou zkušební dobu,
- v ustanovení § 60a tr.zák. doplnit povinnost soudce v rozhodnutí stanovit rozsah a intenzitu dohledu (obdobně i v § 26 tr.zák.),
- doplnit ustanovení § 26 tr.zák. o pomoc probačního pracovníka a vedení odsouzeného podle jeho individuálního vývoje,
- v § 26 odst. 4 tr.zák. na prvním místě zakotvit povinnost dostavovat se k pověřenému pracovníkovi soudu (probátorovi) ke kontrole plnění dohledu a dalších omezení a povinností,
- zrušit omezení uvedená v ustanovení § 26 odst. 4 písm. e), f) tr.zák., protože jsou nekontrolovatelná a tím i formální,
- upravit předávání výkonu dohledu mezi okresy v případech, že pachatel má jiné místo pobytu než kde byl odsouzen nebo se v průběhu zkušební doby přestěhoval (je zbytečné např. každé dva měsíce zasílat dožádání o provedení dohledu),
- oba instituty zrušit.

Naprostá většina respondentů obou profesních skupin tedy považuje platnou právní úpravu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem pro potřeby praxe za vyhovující. Předložené připomínky a náměty se týkaly především dohledu, bližší specifikace jeho obsahu, vymezení práv a povinností odsouzených i specializovaných pracovníků justice pověřených výkonem dohledu. Některé z námětů budou v této práci dále využity.

5. Údaje získané ze statistiky

Pramenem pro zpracování této části je trestní statistika soudů, zpracovaná odborem informatiky Ministerstva spravedlnosti ČR za rok 1998 a 1999.

Podmíněné odsouzení s dohledem podle § 60a tr. zák. v roce 1998 podle krajů

Kraj	Počet trestů
Praha	38
Středočeský	56
Jihočeský	15
Západočeský	58
Severočeský	9
Východočeský	77
Jihomoravský	14
Severomoravský	27
CELKEM	294

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr. zák. v roce 1998 podle krajů

Kraj	Počet případů
Praha	4
Středočeský	0
Jihočeský	1
Západočeský	0
Severočeský	1
Východočeský	5
Jihomoravský	4
Severomoravský	3
CELKEM	18

Ze získaných statistických údajů vyplývá, že podmíněné odsouzení s dohledem podle § 60a tr. zák. bylo v prvním roce účinnosti soudy ukládáno velice málo a nehraje žádnou významnou roli ve struktuře ukládaných trestů. Je patrná značná nerovnoměrnost v ukládání mezi jednotlivými kraji. Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. soudy aplikují minimálně.

K uvedeným statistickým údajům je zapotřebí poznamenat, že většímu využití těchto institutů zabránila i amnestie prezidenta republiky ze 3.2. 1998 (rozhodnutí č.20/1998 Sb. prezidenta republiky o amnestii). Prezident republiky nařídil v Čl. I, aby nebylo zahajováno, a pokud bylo zahájeno, aby bylo zastaveno trestní stíhání

a) pro trestné činy spáchané úmyslně přede dnem tohoto rozhodnutí, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující dva roky,

b) pro trestné činy spáchané z nedbalosti přede dnem tohoto rozhodnutí, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující tři roky.

Podmíněné odsouzení s dohledem v roce 1998

Celkem trestných činů	461
z toho - pod vlivem alkoholu	34
z toho - pod vlivem jiné návykové látky	9

Počet trestných činů u podmíněného odsouzení s dohledem v roce 1998 podle jednotlivých hlav tr.zák.

Trestné činy (podle hlav trestního zákona)	Počet trestných činů
Hlava I. (§§ 91 -115)	2
Hlava II. (§§ 118 - 152)	3
Hlava III. (§§ 153 - 178a)	15
Hlava IV. (§§ 179 - 195)	27
Hlava V. (§§ 196 - 209)	24
Hlava VI. (§§ 210 - 218b)	46
Hlava VII. (§§ 219 - 240)	91
Hlava VIII. (§§ 241 - 246)	10
Hlava IX. (§§ 247 - 258)	227
Hlava X. (§§ 259 - 265)	2
Hlava XI. (§§ 266 - 272d)	3
Hlava XII. (§§ 273 - 295)	11

Přehled o struktuře souboru pravomocně odsouzených osob u podmíněného odsouzení s dohledem v roce 1998

Celkem odsouzených osob	279
z toho :	
recidivisté označení soudem	21
dosud netrestané osoby	130
ženy	17
muži	262
mladiství - celkem	29

Tresty uložené ve spojení s podmíněným odsouzením s dohledem v roce 1998

Zákaz činnosti celkem	22
z toho ZŘMV	7
Peněžitý trest	7
Jiný trest	10

Ochranné léčení uložené vedle trestu podmíněného odsouzení s dohledem v roce 1998

Protialkoholní ústavní	2
Protialkoholní ambulantní	2
Protitoxikomanické ústavní	1
Protitoxikomanické ambulantní	2
Ostatní ústavní	0
Ostatní ambulantní	2

Podmíněné odsouzení s dohledem podle § 60a tr. zák v roce 1999 podle krajů

Kraj	Počet trestů
Praha	112
Středočeský	72
Jihočeský	28
Západočeský	103
Severočeský	60
Východočeský	98
Jihomoravský	85
Severomoravský	101
CELKEM	659

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr. zák. v roce 1999 podle krajů

Kraj	Počet případů
Praha	18
Středočeský	5
Jihočeský	0
Západočeský	16
Severočeský	8
Východočeský	15
Jihomoravský	8
Severomoravský	12
CELKEM	82

V roce 1999 došlo k nárůstu uplatňování obou výše citovaných institutů; u podmíněného upuštění od potrestání dokonce k více než čtyřnásobnému (1998 - 18 případů, 1999 - 82) i k poměrně vyváženému využívání obou institutů v jednotlivých krajích. Dohledové instituty jsou nejvíce aplikovány v případech spáchaných trestných činů podle Hlavy IX. a VII. trestního zákona.

Přehled o struktuře souboru pravomocně odsouzených osob u podmíněného odsouzení s dohledem v roce 1999

Celkem odsouzených osob	591
z toho :	
recidivisté označení soudem	65
dosud netrestané osoby	264
ženy	53
muži	538
mladiství - celkem	70

Přehled o struktuře souboru pravomocně odsouzených osob u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem v roce 1999

Celkem odsouzených osob	82
z toho :	
recidivisté označení soudem	0
dosud netrestané osoby	77
ženy	12
muži	70
mladiství - celkem	55

Podmíněné odsouzení s dohledem v roce 1999

Celkem trestných činů	993
z toho - pod vlivem alkoholu	60
z toho - pod vlivem jiné návykové látky	41

Počet trestných činů u podmíněného odsouzení s dohledem v roce 1999 podle jednotlivých hlav tr.zák.

Trestné činy (podle hlav trestního zákona)	Počet trestných činů
Hlava I. (§§ 91 -115)	0
Hlava II. (§§ 118 - 152)	10
Hlava III. (§§ 153 - 178a)	34
Hlava IV. (§§ 179 - 195)	69
Hlava V. (§§ 196 - 209)	73
Hlava VI. (§§ 210 - 218b)	77
Hlava VII. (§§ 219 - 240)	231
Hlava VIII. (§§ 241 - 246)	26
Hlava IX. (§§ 247 - 258)	467
Hlava X. (§§ 259 - 265)	2
Hlava XI. (§§ 266 - 272d)	0
Hlava XII. (§§ 273 - 295)	4

Tresty uložené ve spojení s podmíněným odsouzením s dohledem v roce 1999

Zákaz činnosti celkem	45
z toho ZŘMV	14
Peněžitý trest	12
Jiný trest	43

Ochranné léčení uložené vedle trestu podmíněného odsouzení s dohledem

Protialkoholní ústavní	3
Protialkoholní ambulantní	5
Protitoxikomanické ústavní	3
Protitoxikomanické ambulantní	7
Ostatní ústavní	0
Ostatní ambulantní	2

6. Poznatky získané ze soudních spisů a ze soudních rozhodnutí

Analýzou zapůjčených trestních spisů okresních (obvodních) soudů a jejich rozhodnutí jsme získali bližší poznatky o procesních postupech, které předcházely vydání rozhodnutí a o meritorním rozhodování o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem podle § 60a a § 60b tr.zák. a o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. Z probačních spisů, a v některých případech i z trestních spisů, jsme získali informace o průběhu výkonu dohledu vysloveného nad pachatelem u obou institutů, o práci probačních pracovníků, činnosti soudů po právní moci rozsudku nebo trestního příkazu, přístupu pachatelů k výkonu dohledu a také o využívání možnosti spolupůsobení při výkonu dohledu orgánů veřejné správy, zájmových sdružení občanů a dalších orgánů, institucí a osob, zejména blízkých příbuzných osob u nichž byl vysloven dohled.

Zapůjčené trestní a probační spisy, kde bylo rozhodnuto podle obou institutů, podle krajů, okresů a počtu osob.

Soudní kraj	okres	§ 26 tr.zák		§ 60a tr.zák.		Celkem	
		spisy	osoby	spisy	osoby	spisy	osoby
Středočeský	5	1	1	22	27	23	28
Jihočeský	1			3	3	3	3
Západočeský	1	1	1	4	4	5	5
Severočeský	1			2	3	2	3
Východočeský	2			4	4	4	4
Jihomoravský	7	3	5	12	12	15	17
Severomoravský	2			5	8	5	8
Hl.město Praha	4	6	6	16	18	22	24
Celkem	23	11	13	68	79	79	92

Další poznatky byly získány a vyhodnoceny ze 7 soudních rozhodnutí (rozsudků a tr. příkazů), které nám byly soudy zaslány bez příslušných trestních spisů. V nich byl 6 pachatelům uložen podmíněně odložený trest odnětí svobody s dohledem a u jednoho pachatele bylo podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem.

Trestní spisy byly ve většině případů předkládány spolu s příslušnými probačními spisy (40 trestních věcí). Zde bylo možno sledovat celý procesní postup, který předcházel soudnímu rozhodnutí, i průběh jeho výkonu. Stejně informace poskytly i trestní spisy, kde sice nebyl veden odpovídající probační spis, ale průběh zkušební doby a výkon dohledu byl evidován přímo v trestním spise. V některých případech nebyl předložen probační spis proto, že rozsudek nebo trestní příkaz byly jen krátkou dobu v právní moci a probační pracovník dosud nedostal pokyn s podklady pro provedení počátečních úkonů výkonu dohledu. Konečně nám byly zapůjčeny pouze probační spisy se sdělením, že jim odpovídající trestní spisy z různých důvodů zatím nelze zapůjčit (20). Vzhledem k tomu, že v každém probačním spise bylo založeno soudní rozhodnutí, jímž byl dohled stanoven, bylo možno v omezeném rozsahu se zabývat i postupem soudu.

Poznatky z trestních a probačních spisů i samostatných soudních rozhodnutí byly evidovány v záznamových listech, vypracovaných zvlášť pro trestní spisy a zvlášť pro spisy probační. U obou institutů byly do záznamových listů převedeny poznatky potřebné pro toto vyhodnocení u 86 trestních věcí, týkajících se 99 osob, jimž byl stanoven dohled při podmíněném upuštění od potrestání a podmíněném odsouzení s dohledem.

Z výše uvedené tabulky je patrné, že jsme měli k dispozici trestní a probační spisy a soudní rozhodnutí ze všech obvodů krajských soudů v České republice, celkem z 23 okresních a obvodních soudů. Nejvíce ze Středočeského kraje (23 věcí z 5 okresů), z Hl.města Prahy (21 věcí ze 4 okresů) a z Jihomoravského kraje (15 věcí ze 7 okresů). Z Jihočeského, Západočeského a Severočeského kraje naši žádosti o zapůjčení spisů vyhověl vždy pouze jeden okresní soud (Tábor, Karlovy Vary a Chomutov).

Výrazně převažují poznatky z rozhodování a výkonu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, kde jsme měli k dispozici 68 trestních a probačních spisů a 6 soudních rozhodnutí. Z rozhodování o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem jsme vyhodnotili 9 soudních a probačních spisů a jeden rozsudek. Tento poměr odpovídá počtu trestních věcí v roce 1998 takto rozhodnutých (294 trestů uložených podle § 60a tr.zák. a 18 rozhodnutí podle § 26 tr.zák.).

6.1 Rozhodování o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

Okresními a obvodními soudy nám bylo zapůjčeno 68 trestních a probačních spisů a 6 soudních rozhodnutí, kde bylo **85 osobám** pravomocně **uloženo** podmíněné odsouzení s dohledem podle § 60a tr.zák.

Do záznamových listů byly ze spisů, případně ze soudních rozhodnutí (pokud trestní spis nebyl předložen), vyznačeny poznatky o trestném činu, o osobě pachatele, o postupu, který předcházel soudnímu rozhodnutí, o obsahu výroku a odůvodnění soudního rozhodnutí, využívání opravných prostředků, délce řízení, rozhodování o osvědčení nebo o výkonu podmíněně odloženého trestu a návrhové činnosti státních zástupců. Záznamový list obsahoval celkem 28 hledisek a pokud byl vyplněn pouze ze soudních rozhodnutí, které nám byly předloženy samostatně nebo byly součástí probačních spisů zapůjčených nám bez trestních spisů, nemohou být poznatky úplné. Proto také číselné údaje, uváděné u jednotlivých hledisek, v mnoha případech nekorespondují s celkovými počty věcí a odsouzených osob.

Podmíněný trest odnětí svobody s dohledem byl uložen 76 (89 %) mužům a 9 (11 %) ženám. Z toho mladistvých bylo odsouzeno 8 a 4 cizí státní příslušníci (2 ze Slovenska a po jednom z Maďarska a z Běloruska).

Odsouzení podle věkového složení:

věk	15 - 18 let	-	8	(9 %)
	18 - 21 let	-	27	(32 %)
	21 - 29 let	-	32	(38 %)
	21 - 40 let	-	12	(14 %)
	40 - 50 let	-	6	(7 %)
	nad 50 let	-	0	

Tento druh trestu je tedy nejvíce ukládán mladším pachatelům ve věku od 18 do 29 let. Je zajímavé, že ani jeden z odsouzených nepřesáhl věkovou hranici 50 let. Je to zřejmě dáno tím, že v této věkové kategorii již trestná činnost není tak četná a soudům se uložení dohledu k naplnění účelu trestu nejevilo být nezbytně nutné. Přestože u mladistvých je zpravidla situace podstatně jiná, a uložení dohledu by mohlo významně přispět k jejich resocializaci, bylo jich využíváno jen u malého počtu případů.

Z trestních spisů bylo dále zjištěno, že podle **vzdělání** a dosažené kvalifikace 19 pachatelů ukončilo základní vzdělání bez další kvalifikace, 29 pachatelů bylo vyučeno, 13 ukončilo střední školu maturitou a 1 pachatel dosáhl vysokoškolského vzdělání. Dalších 6 osob neukončilo ani základní školní docházku a u zbývajících se tento údaj nepodařilo bez trestního spisu zjistit.

Podle **socioprofesionního zařazení** byl trest podmíněného odsouzení s dohledem nejčastěji ukládán nezaměstnaným (28), pachatelům vykonávajícím dělnické profese (18) a pachatelům provozujícím podnikatelskou činnost (14).

Většinou šlo o prvotrestané nebo o pachatele u nichž platila zákonná fikce, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen nebo jehož předchozí odsouzení bylo zahlazeno výrokem soudu (§ 69 a § 70 tr.zák.).

Jako přitěžující okolnost **recidivy** podle § 34 písm. j) tr.zák. bylo v soudních rozhodnutích hodnoceno předchozí odsouzení u 19 pachatelů. U dalších 9 pachatelů byla jejich trestná činnost spáchána ve zkušební době stanovené při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Při posuzování recidivy byly nejčastěji hodnoceny předchozí 1 nebo 2 odsouzení, ale po jednom případě i 4 a 5 takových odsouzení. Stejnorodá (druhová) recidiva byla zjištěna pouze u majetkové trestné činnosti a speciální recidiva u dvou žen odsouzených pro trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217a tr.zák.

V případech, kdy k předchozím odsouzením soudy nepřihlížely jako k okolnosti přitěžující, nebylo v odůvodněních jejich rozsudků vždy důsledně a přesvědčivě provedeno materiální vyhodnocení těchto odsouzení podle ustanovení § 34 písm.j) tr.zák., novelizovaného zák.č. 253/1997 Sb.

Někdy se z odůvodnění odsuzujících rozsudků nepodařilo zjistit, jak bylo zde uváděné předchozí odsouzení hodnoceno. Např. v odůvodnění rozsudku, jímž byl obžalovaný uznán vinným spácháním trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), 2 tr.zák. a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu 3 let za současného vyslovení dohledu, se uvádí, že obžalovaný byl v roce 1997

odsouzen pro pokus trestného činu neoprávněného užívání cizí věci podle § 8 odst. 1 k § 249 odst. 1 tr.zák. k trestu obecně prospěšných prací ve výměře 250 hod. Přestože šlo v posuzované trestní věci o obdobnou trestnou činnost, nepodařilo se z odůvodnění rozsudku zjistit, zda pachatel trest obecně prospěšných prací vykonal a zda se na něj vztahuje zákonná fikce obsažená v ustanovení § 45a odst. 5 tr.zák.

Vedle recidivy bylo v trestních spisech sledováno, jak si soudy zjišťovaly, popř. ověřovaly další okolnosti týkající se osoby pachatele, které jsou podstatné pro rozhodnutí o druhu a výši trestu. Osobní hodnocení z místa bydliště, která byla vyžadována již v průběhu přípravného řízení, byla součástí téměř všech soudních spisů a jejich obsah byl při hlavním líčení konstatován. Většinou však obsahovala jen sdělení o evidovaných přestupcích. Poměrně časté byly i zprávy Policie ČR, v některých spisech byly založeny i zprávy školy nebo odborného učiliště, Vězeňské služby ČR, diagnostického ústavu a u dopravních nehod i výpisy z evidenčních karet řidičů u DI. U osob v pracovním poměru bylo opatřeno i jejich pracovní hodnocení (ne u všech - 33). Jejich obsah byl většinou kusý a často pro podrobnější hodnocení osoby pachatele málo použitelný.

Vazebně bylo stíháno 20 pachatelů. Ve dvou případech bylo o vazbě rozhodnuto až v řízení před soudem, z důvodu uvedeného v ustanovení § 67 písm. a) tr.ř., když se obžalovaní k hlavnímu líčení, přes opakované pokusy soudu o jejich předvolání, nedostavovali a v místě bydliště se nezdržovali. Ve zbývajících případech bylo o vazbě rozhodnuto již v přípravném řízení a ta většinou pokračovala i v řízení před soudem. Současně s odsuzujícím rozsudkem bylo rozhodnuto o ukončení vazby. O propuštění 3 obviněných rozhodl státní zástupce již v průběhu přípravného řízení (§ 72 odst. 1 poslední věta tr.ř.).

Po sedmi měsících vazby propustil jednoho obžalovaného na svobodu soud, když přijal jeho písemný slib, že povede řádný život, zejména že se nedopustí trestné činnosti (§ 73 odst. 1 písm. b) tr.ř.). Slibem byla nahrazena vazba i u dalšího obžalovaného, kterému soud navíc uložil povinnost podrobit se probačnímu dohledu u tamního okresního soudu, a to maximálně 1 x za měsíc.

Nejdelší dobu strávili pachatelé ve vazbě v trvání 11 měs. a 7 dnů a 9 měs. V prvním případě byl obviněný stíhán a později odsouzen pro trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák., krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), odst. 2 tr.zák. a nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 tr.zák. Ve druhém případě bylo trestní stíhání vedeno pro trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm. c) tr.zák. (po novele by šlo o písm. b) tr.zák. a podvodu podle § 250 odst. 1, 2 tr.zák. Jinak délka vazby u dalších pachatelů většinou nepřesáhla 2 - 3 měsíce (podle usnesení šlo o důvody vazby uvedené v § 67 písm.a),c) tr.ř.).

Podle vzorku soudních rozhodnutí, které jsme měli k dispozici, okresní (obvodní) soudy o uložení podmíněně odloženého trestu odnětí svobody s dohledem nejčastěji **rozhodly** rozsudkem, který obsahoval odůvodnění (§ 125 tr.ř.), a to u 60 odsouzených (71 %). Zjednodušený písemný rozsudek, po splnění zákonných podmínek uvedených v ustanovení § 314d odst. 2 tr.ř., samosoudce vyhotovil u 20 odsouzených (23 %) a trestním příkazem podle § 314e odst. 1 tr.ř. samosoudce rozhodl u 5 odsouzených (6 %).

V 7 případech těmto rozhodnutím předcházelo vydání trestního příkazu, který obžalovaní a v jednom případě státní zástupce napadli odporem a ve věci pak bylo nařízeno

hlavní líčení. Trestním příkazem byl 6 x uložen nepodmíněný trest odnětí svobody a 1 x trest odnětí svobody podmíněně odložený a trest zákazu činnosti, spočívající v zákazu řízení motorových vozidel (zde podal odpor státní zástupce).

V další trestní věci nejprve státní zástupce v přípravném řízení rozhodl podle § 307 odst. 1 tr.ř. o podmíněném zastavení trestního stíhání a podle § 307 odst. 2 tr.ř. stanovil zkušební dobu na jeden rok. Později rozhodl podle § 308 odst. 1 tr.ř. o pokračování v trestním stíhání a na obviněného podal obžalobu. Důvodem pro toto rozhodnutí bylo spáchání další trestné činnosti ve zkušební době - opakované drobné krádeže v obchodních domech.

U 85 odsouzených, ohledně nichž jsme měli k dispozici potřebné údaje, bylo soudy rozhodnuto o uložení podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem podle § 60a tr.zák. **za tyto trestné činy :**

Hlava tr.zák.	§§ tr.činu	počet osob	Hlava tr.zák.	§§ tr.činu	počet osob
II	148/2,3c	1	VIII	238/1,3	6
IV	187/1,2c	5	VIII	241/1	1
V	201a/1	1	VIII	242/1	1
V	202/1	2	VIII	246/1,2c	3
VI	213/1	2	IX	247/1	3
VI	213/1,3	1	IX	247/1,2	12
VI	215/1,2	1	IX	247/1,3	6
VI	217/1a	2	IX	248/1,2	4
VII	220	1	IX	248/1,3	3
VII	221/1,2c	1	IX	249/1	1
VII	222/1	1	IX	250/1,3	8
VII	224/1,2	3	IX	251/1,2	1
VIII	234/1	6	IX	268/2a	1
VIII	235/1,2	3	IX	272d/2	1
VIII	238/1,2	3	XII	277/1,2	1

(§ 187/1,2c tr.zák. - po novele provedené zák.č.112/1998 Sb. by šlo o § 187/1,2b tr.zák.)

Byl-li podmíněný trest odnětí svobody s dohledem uložen za více spáchaných trestných činů (§ 35 odst. 1 ev. odst. 2 tr.zák.), jsou v tabulce uvedeny pouze trestné činy nejpřísněji trestné, podle jejichž trestní sazby byl trest ukládán. V jednočinném souběhu bylo nejčastěji posouzeno spáchání trestných činů porušování domovní svobody (§ 238 tr.zák.) a krádeže (§ 247 tr.zák.) a dále trestných činů krádeže a poškozování cizí věci (§ 257 tr.zák.). Vícečinný souběh byl častý u trestných činů namířených proti majetku (krádež, podvod, zpronevěra).

Z hlavních trestných činů bylo 80 úmyslných a pouze 5 nedbalostních. Z nedbalostních trestných činů šlo o 3 případy tr.činu ublížení na zdraví při dopravních nehodách (§ 224 odst.1,2 tr.zák.) a 2 trestné činy zanedbání povinné výživy (§ 213 odst. 1 tr.zák.), které byly v právní větě rozsudku označeny za nedbalostní.

Stejně jako u již dříve zkoumaných alternativních postupů a trestů (PZTS, narovnání a OPP) bylo i podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem nejčastěji využíváno u trestných

činů namířených proti majetku (Hlava IX. tr.zák.), a to u 38 odsouzených (45 %). Vzorek odpovídá statistickým údajům za rok 1998, kde podíl podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem u těchto trestných činů činil 49 %. Naproti tomu je zde zcela zanedbatelný počet odsouzení za trestné činy spáchané proti bezpečnosti dopravy. Zde zřejmě vzhledem k nedbalostní formě zavinění, osobním kvalitám většiny pachatelů a současně i ukládanému trestu zákazu řízení motorových vozidel, již soudy nepovažovaly za nutné a mnohdy i vhodné aplikovat prvky probace ve formě dohledu.

Nejvíce osob bylo odsouzeno za trestný čin krádeže podle § 247 tr.zák., 3 x podle základní a 18 x podle kvalifikované skutkové podstaty (odst. 2 a 3 cit.zák. ustanovení), který byl dále 5 x spáchán v jednočinném souběhu s trestným činem poškozování cizí věci podle § 257 tr.zák. a porušování domovní svobody podle § 238 odst.1,2 tr.zák. (4x). Byly takto kvalifikovány různé projevy přivlastňování si cizí věci, často spáchané ve spolupachatelství, vloupáním do bytů, sklepních místností, prodejen a osobních automobilů. Často jimi byla způsobena i poměrně vysoká škoda, např. odcizením osobního automobilu zn. Škoda Octavia 1,8 SLX a věci v něm odložených škoda 358 000,- Kč, vloupáním do bytu škoda nejméně 420 000,- Kč a vloupáním do prodejny činila škoda způsobená odcizením zboží nejméně 278 000,- Kč.

Z majetkových trestných činů jsou početné i trestné činy podvodu (§ 250 odst. 1,3 tr.zák.) a zpronevěry (§ 248 odst.1,3 tr.zák.), které jsou závažné i výši způsobené majetkové újmy. Šlo např. o rozsáhlé podvody v obchodní činnosti s vylákáním částek 827 000,- Kč, 256 000,- Kč, 268 000,- Kč, vylákání částky 333 792,- Kč na základě fingované faktury nebo zpronevěry peněžních částek 580 000,- Kč, 407 000,- Kč, 130 500,- Kč, 126 000,- a 121 000,- Kč, které byly pachatelům svěřeny zaměstnavatelem.

Byl dále zaznamenán i pokus trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 8 odst. 1 k § 148 odst. 2, 3 písm.c) tr.zák., spočívající v tom, že odsouzený uplatnil u správce daně nárok na odpočet daně na vstup ve výši 879 722,- Kč za nákup zboží v hodnotě 4 878 457,- Kč, ač ve skutečnosti žádné zboží nekoupil a kontrolním šetřením FÚ bylo zjištěno, že faktura je falešná.

Odsouzena k podmíněnému trestu s dohledem (původně k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 12 let za trestný čin vraždy) byla pachatelka trestného činu vraždy novorozeného dítěte podle § 220 tr.zák., která bezprostředně po porodu kuchyňským nožem usmrtila donošené dítě ženského pohlaví.

Z dalších závažnějších trestných činů bylo k tomuto trestu odsouzeno 6 pachatelů trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák., jeden z nich za tři útoky, při nichž použil k překonání odporu poškozených poměrně intenzivního násilí - kuchyňský nůž, škrcení a úder kovovou tyčí, čímž poškozenému způsobil blokádu krční páteře a podkožní krevní výron v obličeji, s následnou pracovní neschopností po dobu delší než 2 měsíce.

Tři osoby byly odsouzeny za spáchání trestného činu obchodování se ženami podle § 246 odst.1,2 písm.c) tr.zák., když společně, pod příslibem vyššího finančního zisku a výhodných pracovních podmínek, zlákali k provozování prostituce v Holandsku čtyři devatenáctileté ženy a zajistili jejich dopravu do SRN, kde je převzal blíže nezjištěný cizinec řecké národnosti, který je převezl do Holandska, kde ženy provozovaly v pánském erotickém klubu prostituci. K odvolání obžalovaných odvolací soud v rozsudku soudu prvního stupně

zrušil nepodmíněné tresty odnětí svobody a sám uložil obžalovaným tresty podmíněně odložené s dohledem.

Tento trest byl uložen i pěti pachatelům odsouzeným za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm.c) tr.zák. (po novele provedené zák.č. 112/1999 Sb. by šlo o § 187 odst. 1, 2 písm. b) tr.zák.), který spočíval v prodeji nebo v bezúplatném poskytování drog (pervitin, marihuana a 150 tripů s LSD) osobám mladším než 18 let. Spáchání trestné činnosti v souvislosti se zneužíváním drog bylo zjištěno i u pachatele odsouzeného za trestný čin opilství podle § 201a odst. 1 tr.zák., který podle výroku rozsudku ohrožoval nožem personál skladu lékárny a dožadoval se takto vydání léků Rohypnol a Diazepam. Lze sem zařadit i pachatele odsouzeného za trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b),e) odst. 2 tr.zák.a porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 2 tr.zák., kterých se dopustil pod vlivem drog vloupáním do bytů (škoda 33 000,- Kč). Tímto způsobem si chtěl opatřit finanční prostředky na zakoupení dalších drog.

Jak již bylo podrobně rozvedeno, v části této zprávy pojednávající o platné právní úpravě, podmíněně odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem podle § 60a tr.zák. je možné za stejných podmínek, jaké jsou požadovány pro podmíněně odsouzení bez dohledu v ustanovení § 58 odst. 1 tr.zák. Rozdíl je v délce trestu odnětí svobody, jehož výkon lze podmíněně odložit, která zde činí maximálně 3 roky a v obligatorním vyslovení dohledu nad pachatelem.

Rozhodná je výměra trestu odnětí svobody stanovená soudem v rozsudku nebo v trestním příkaze v dané trestní věci, nikoli trestní sazby tohoto trestu uvedená ve zvláštní části trestního zákona. Posílení výchovného působení podmíněného odsouzení o prvky probace umožňuje podle zákona jeho aplikaci u vyšší výměry trestu o jeden rok oproti podmíněnému odsouzení bez dohledu. Tedy přísnější podmínky pro pachatele v průběhu zkušební doby umožňují jeho využití i u závažnějších trestných činů, pokud soud dospěje k závěru, že lze takto dosáhnout účelu trestu.

Ve výrocih rozsudků (trestních příkazů) byla u uložených trestů vždy uvedena jejich konkrétní výměra v měsících, rocích nebo kombinací obou. Vždy bylo také citováno příslušné ustanovení trestného činu, případně jeho odstavce ze zvláštní části trestního zákona, podle jehož sazby byl trest ukládán (§ 122 odst. 1 tr.ř.). Byl-li trest ukládán za více trestných činů, bylo ve výroku rozsudku také uvedeno, že jde o trest úhrnný nebo souhrnný (§ 35 odst. 1 event. 2 tr.zák.).

Výměra uložených trestů odnětí svobody:

<u>Výměra trestu</u>	<u>počet pachatelů</u>
do 6 měs.	1
6 měs. - 1 rok	19
1 rok - 18 měs.	13
18 měs. - 2 roky	9
2 roky - 30 měs.	21
30 měs. - 3 roky	22

Podle této tabulky v případech, se kterými jsme měli možnost se seznámit, byly pachatelům ukládány tresty odnětí svobody ve vyšší výměře. Často zákonem stanovená dolní

hranice zákonné trestní sazby (bez použití ustanovení § 40 odst. 1, 2 tr.zák. nebo § 32 odst. 2 tr.zák.) ani neumožňovala uložení trestu odnětí svobody kratšího trvání než 2 nebo 3 roky. Za tyto trestné činy, většinou v kvalifikovaných skutkových podstatách, bylo odsouzeno 39 pachatelů (§ 46 %). Nejčastěji byl vyměřen trest odnětí svobody ve výměře 3 roky (18 - 22 %) a poté ve výměře 30 měs. (14 - 16 %).

Ustanovení § 122 odst. 1 tr.ř. mj. stanoví, že výrok o trestu musí obsahovat i výrok o tom, že byl **podmíněný odklad** povolen a popřípadě na jaké podmínky je vázán. Musí zde být tedy stanovena délka zkušební doby v rozmezí od jednoho roku do pěti let (§ 60a odst. 2 tr.zák.), kterou nelze překročit směrem dolů ani nahoru. Z hlediska výkonu dohledu má podstatný význam stanovená délka zkušební doby, když výkon stanoveného dohledu začíná a končí s počátkem a koncem běhu zkušební doby.

Výrok o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody s dohledem i stanovená délka zkušební doby musí být ve výroku rozsudku uvedena spolu s citací příslušných zákonných ustanovení. V tomto směru není praxe soudů jednotná. U výroku o podmíněném odkladu trestu odnětí svobody některé soudy uvádí pouze ustanovení § 58 odst. 1 písm.a) tr.zák. nebo ustanovení § 60a odst. 1 tr.zák., jiné soudy kombinují obě zákonná ustanovení. V jednom případě bylo omylem užito ustanovení § 58 odst. 1 písm. b) tr.zák., přestože o přijetí záruky za nápravu pachatele se v tomto případě vůbec nejednalo a její převzetí ani nebylo soudu nabídnuto.

Za správný možno označit postup většiny soudů, které u podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody s dohledem citují vedle základního ustanovení § 60a odst. 1 tr.zák. i ustanovení § 58 odst. 1 písm. a), a pokud by se takový případ vyskytl i písm. b) tr.zák.. Na toto obecné ustanovení je v § 60a odst. 1 tr.zák. odkazováno a již z výroku soudního rozhodnutí o uložení trestu musí být zřejmé, o který z důvodů uvedených v § 58 odst. 1 písm. a) nebo b) tr.zák. se rozhodnutí o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody s dohledem opírá.

Výroky o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody v rozsudcích soudů, kde nebyl uveden důvod, neobsahovaly rozhodnutí o přijetí záruky za nápravu pachatele a lze dovodit, že ve všech případech bylo o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody s dohledem rozhodnuto z důvodu uvedeného v ustanovení § 58 odst. 1 písm. a) tr.zák., tedy s ohledem na osobu pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, v kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu.

Pouze v jednom případě okresní soud ve výroku rozsudku uvedl, že přijímá **společenskou záruku** kolektivu pracujících za nápravu pachatele, kterého uznal vinným trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák. a uložil mu podmíněný trest odnětí svobody bez dohledu. Ve výroku ani v odůvodnění rozsudku tento kolektiv blíže nespecifikoval. K odvolání státního zástupce odvolací soud zrušil v napadeném rozsudku výrok o trestu a podmíněný trest doplnil stanovením dohledu. Nepřijetí nabídnuté záruky odůvodnil novým pracovním hodnocením pachatele, které zástupce kolektivu rozvedl před soudem a vyslovením dohledu po dlouhou zkušební dobu.

Součástí výroku podle § 60a odst. 1 tr.zák. je i **vyslovení dohledu** nad pachatelem trestného činu. Ve výrocích soudních rozhodnutí byl někdy označen jako „probační“ nebo „soudní“ dohled. V jednom případě bylo vyslovení dohledu ve výroku opomenuto, přestože podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody byl povolen podle ustanovení § 60a odst. 1 a

§ 58 odst. 1 písm. a) tr.zák. a v odůvodnění rozsudku již bylo uvedeno, že „..... obžalovanému byl uložen probační dohled, a to v četnosti maximálně 1 x do měsíce“.

Problematika výroku o stanovení dohledu nad pachatelem je společná i pro podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. a bude o ní podrobněji pojednáno v části týkající se tohoto institutu.

Obdobně nejednotná byla praxe soudů i u citace zákonných ustanovení, podle nichž byla stanovena délka zkušební doby. V rozhodnutích byla uváděna samostatně ustanovení § 60a odst. 2 nebo § 59 odst. 1 tr.zák., případně kombinace obou. Ustanovení § 122 odst. 1 tr.ř. odpovídá postup těch soudů, které uváděly pouze ustanovení § 60a odst. 2 tr.zák., které je speciální pro tento druh trestu, i když je totožný s úpravou obsaženou v ustanovení § 59 odst. 1 tr.zák.

Délka zkušební doby, zákonem stanovená v rozmezí od jednoho roku do pěti let, byla v konkrétních případech soudy vyměřena takto:

<u>Délka zkušební doby</u>	<u>počet pachatelů</u>
od 1 roku do 2 roků	16 (19 %)
od 2 roků do 3 roků	37 (43 %)
od 3 roků do 4 roků	16 (19 %)
od 4 roků do 5 roků	16 (19 %)

Největšímu počtu pachatelů byla stanovena zkušební doba na 3 roky (31 - 36 %) a poté shodně na 4 a 5 roků (po 14 - 16 %). Soudy zde tedy více využívaly možnosti stanovit delší, často i maximální výměry délky zkušební doby. Je to logický důsledek předchozího zjištění, že odsouzeným byly ukládány tresty odnětí svobody ve vyšší výměře, jíž má odpovídat délka zkušební doby a také potřeba vytvořit dostatečný časový prostor k realizaci účelu vysloveného dohledu.

Vedle podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem byly odsouzeným ukládány **i další tresty**. Trest propadnutí věci podle § 55 odst. 1 písm. a), b) tr.zák. byl uložen 7 odsouzeným. Bylo vysloveno především propadnutí náradí užitého ke spáchání vloupání (páčidla, pilník, šroubovák, rukavice apod.), dále pistole a drog. Trest zákazu činnosti podle § 49 odst. 1 tr.zák. byl uložen 5 odsouzeným, z toho 3 spočívající v zákazu řízení motorových vozidel a dále v zákazu povolání, zaměstnání nebo obdobné činnosti spojené s hmotnou odpovědností a v zákazu výkonu detektivní činnosti. Jednomu odsouzenému byl podle § 53 odst. 1 tr.zák. uložen peněžitý trest ve výměře 50 000,- Kč (ev. 5 měs. odnětí svobody) a dalšímu podle § 57 odst. 1 tr.zák. trest zákazu pobytu v určeném okrese na dobu 5 let. Vždy to byly tresty, které jsou slučitelné s trestem podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 28 a § 45 odst. 2 tr.zák.).

Odsouzenému, u kterého byl vysloven dohled, může soud uložit **přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti** uvedené v ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák., nebo i jiné, které směřují k tomu, aby ve stanovené zkušební době vedl řádný život (§ 60a odst. 3 tr.zák.). Je nutno je uvést do výrokové části rozhodnutí s příslušnými zákonnými ustanoveními a musí být formulovány srozumitelně a jednoznačně. Musí být přiměřené jejich účelu, povaze podmíněného odsouzení i spáchaného trestného činu, pro odsouzeného splnitelné a kontrolovatelné prostředky, jež má soud k dispozici. U podmíněného odsouzení s dohledem

Ize očekávat pomoc probačních pracovníků při kontrole jejich plnění i jejich pomoc odsouzeným, aby uloženým podmínkám vyhověli.

Soudy možnosti ukládat přiměřená omezení a přiměřené povinnosti dostatečně využívaly, a to jak ty, které jsou uvedeny v ustanovení § 26 odst. 4 písm. a) až f) tr.zák., tak podle povahy konkrétních případů i opatření další, které považovaly za nezbytná k tomu, aby odsouzený vedl řádný život a zbavil se škodlivých návyků. Často kumulovaly i více omezení a povinností ze škály v zákoně demonstrativně uvedených i neuvedených.

Celkem 25 přiměřených povinností a omezení uvedených v ustanovení § 26 odst.4 tr.zák. bylo uloženo 23 odsouzeným k podmíněnému trestu odnětí svobody s dohledem. Šlo o tyto podmínky :

podle písm. a) - podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace (3 x),

podle písm. b) - podrobit se programu sociálního výcviku (1 x),

podle písm.c) - podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením (9x),

podle písm. d) - podrobit se psychoterapeutickému sezení (1 x),

podle písm. e) :

- zdržet se návštěv hostinců,
- zdržet se návštěv diskoték a nočních podniků (2 x),
- zdržet se návštěv nevhodného prostředí, kde se užívají drogy,
- zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami, které zneužívají drogy,
- zdržet se styku s osobami soudně trestanými (pro odsouzeného obtížně realizovatelné u osob, které blíže nezná),
- zákaz styku se spoluodsouzenými,
- zdržet se jakýchkoliv návštěv v objektech obývaných osobami romského původu a zdržet se styku s těmito osobami ne veřejných prostranstvích (4 x u spolupachatelů - sporné obsahem i formulací).

Problematičnost posledně uvedeného zákazu si zřejmě uvědomil i soud a v odůvodnění rozsudku k tomu podává následující vysvětlení: „Pokud bylo vysloveno omezení podle § 26 odst. 4 tr.zák., bylo obtížné přesně vymezit toto omezení, aby bylo splnitelné a kontrolovatelné..... omezení spočívající ve zdržení se jakýchkoliv návštěv v objektech obývaných osobami romského původu, neměl soud rozhodně na mysli skutečnost, že např. v domě, který obývá obžalovaný žijí osoby romského původu.Takto by soud pochopitelně neposuzoval ani styk s osobami romského původu založený na přátelském či jiném vztahu..... soud měl jednoznačně na mysli zejména různá shromáždění osob proti romsky zaměřených, jakož i právě události, pro které byli nyní obžalovaní postaveni před soud, přičemž účelem tohoto omezení bylo také jakési možné, pouze pochopitelně u těchto obžalovaných, zajištění pořádku na veřejných prostranstvích“.

Pro upřesnění nutno uvést, že v daném případě šlo o odsouzení čtyř osob pro trestné činy porušování domovní svobody podle § 238 odst.1, 3 tr. zák. a násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2 tr. zák., kterých se dopustily v podnapilém stavu tím, že po přelezání vrat vnikly do společných prostor domu obývaného osobami rómského původu, kde rozbily skleněnou výplň okna. Nikoho z obyvatelů domu odsouzení fyzicky ani slovně nenapadly.

V ustanovení § 60a odst. 3 tr. zák. je odkaz pouze na omezení a povinnosti uvedené v ustanovení § 26 odst. 4 tr. zák. Soudy i přes tuto legislativní nepřesnost (ustanovení § 26 tr. zák. má i odst. 3 o ukládání přiměřených omezení a povinností v zákoně výslovně neuvedených) zcela správně ukládaly i další přiměřené omezení a povinnosti směřující k tomu, aby podmíněně odsouzení vedli řádný život.

Celkem 16 těchto omezení a povinností bylo uloženo 14 odsouzeným, např.:

- povinnost platit běžné výživné a podle svých sil uhradit dlužné výživné (5x),
- zákaz požívání (nadměrného) alkoholických nápojů (2x),
- nastoupit ochranné léčení nebo sjednané léčení (není uvedeno jaké – 2x),
- vyvinout potřebnou součinnost s úřadem práce při hledání zaměstnání,
- řádně plnit povinnosti vyplývající z výkonu civilní služby,
- uzavřít s poškozenou firmou smlouvu o náhradě škody a další.

Rozhodně však do této skupiny nelze zařadit povinnost uloženou dvěma odsouzeným, která byla formulována tak, že se jim ukládá „ve zkušební době žít řádným životem“. Vedení řádného života ve zkušební době tvoří základní obsahovou náplň podmíněného odsouzení s dohledem (i bez dohledu) a je rozhodné pro posouzení, zda se odsouzený ve zkušební době osvědčil. Stanovení dalších fakultativních podmínek má směřovat právě k tomu, aby odsouzený splnil svoji základní, ze zákona vyplývající povinnost – vedení řádného života ve zkušební době (§ 60a odst. 4 tr. zák.).

U 12 odsouzených byla podle § 60a odst. 3 a § 26 odst. 4 tr. zák. uložena povinnost upřesňující stanovený dohled nebo z něj vyplývající. Byla například uložena blíže nekonkretizovaná povinnost spolupracovat s probačním pracovníkem okresního soudu, dostavovat se na jeho výzvy, byly zde stanoveny termíny první návštěvy a návštěv dalších, byly stanoveny konkrétní povinnosti předkládat v rámci dohledu doklady osvědčující řádný způsob života, zejména legální zdroj příjmů, doklady o řádném placení výživného, o průběhu léčení, strpět šetření ke svým osobním a zejména majetkovým poměrům apod.

V těchto případech nejde o přiměřená omezení nebo povinnosti blíže konkretizované (§ 60a odst.4 tr.zák.) nebo neuvedené (§ 60a odst. 3 tr. zák.), ale o vymezení rozsahu a intenzity stanoveného dohledu. Je sice potřebné, aby byly stanoveny soudem, ale výrokem, který doplňuje stanovený dohled neboť v něm má svůj podklad. I když svým obsahem může jít o podobné povinnosti a omezení, jde o rozdílné instituty s jiným způsobem výkonu, se společným cílem dosáhnout toho, aby odsouzený ve zkušební době vedl řádný život.

Podmíněně odsouzenému s dohledem má soud zpravidla uložit povinnost **nahradit podle svých sil škodu**, kterou trestným činem způsobil. I této možnosti bylo soudy využíváno, ne však zcela důsledně. Přitom trestní zákon tuto podmínku zvlášť zdůrazňuje. Důvod se nepodařilo zjistit přesto, že by měl být zcela ojedinělý a z odůvodnění rozsudku zjistitelný (často to neumožňovala zjednodušená forma rozsudku nebo trestní příkaz).

Povinnost podle svých sil nahradit škodu způsobenou trestným činem uložil soud 26 odsouzeným buď samostatně nebo spolu s dalšími povinnostmi a omezeními. Byla ukládána i osobám nezaměstnaným, kde byla v době rozhodování soudu malá naděje na splnění této povinnosti. Jde však i v těchto případech o zcela správný postup, neboť finanční situace těchto osob se rychle mění a reálné možnosti na splnění této povinnosti individuálně posoudí soud při hodnocení průběhu stanovené zkušební doby.

V jednom případě samosoudce formuloval povinnost tak, že „Podle § 60a odst. 3 tr. zák. se obžalovanému ukládá povinnost, aby zaplatil poškozené firmě C. a.s. ve Z. náhradu škody v částce 4835,- Kč“. Byl zde tedy formulován obsah a rozsah nároku konkrétního poškozeného tak, jak jej stanoví ustanovení § 228 tr.ř., které upravuje způsob rozhodování o uplatněném nároku na náhradu škody v hlavním líčení (spolu s § 229 tr.ř.). Ustanovení § 60a odst.1 tr.zák.(§ 59 odst. 1) a § 60a odst. 3, věta za středníkem, však plní jiné funkce.

Uložená omezení a povinnosti nebyly v žádném ze sledovaných případů v rozsudku (trestním příkaze) časově ohraničeny a vztahovaly se tedy na celou zkušební dobu. Při jejich ukládání došlo v soudních rozhodnutích k drobným nepřesnostem v citaci příslušných zákonných ustanovení. Např. u 4 odsouzených bylo citováno ustanovení § 59 odst.2 tr.zák. přesto, že podmíněné odsouzení s dohledem má pro tento účel speciální ustanovení § 60a odst. 3 tr.zák. Dále bylo zjištěno, že vedle citace ustanovení § 60a odst. 3 tr.zák. bylo odkazováno i na ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák. i v případech, kdy ukládaná omezení a povinnosti nešlo podřadit mezi jejich demonstrativní výčet uvedený pod písm. a) až f) cit. zák. ustanovení.

Do rozsudku, jímž se rozhoduje otázka viny, pojme soud také výrok o náhradě škody, jestliže byl nárok na její náhradu včas uplatněn (§ 43 odst. 2 tr.ř.) a o ochranném opatření, jestliže o něm bylo rozhodnuto (§ 121 tr.ř.). Obdobně trestní příkaz má obsahovat **výrok o náhradě řádně uplatněného nároku na náhradu škody (§ 314f odst. 1 písm. e) tr.ř.)**.

Výsledky trestního řízení ve sledovaných věcech umožnily soudům podle § 228 odst. 1 tr.ř. přiznat nárok na náhradu majetkové škody vůči 36 odsouzeným a 3 poškozené současně podle § 229 odst. 2 tr.ř. se zbytkem jejich nároku odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních. Na toto řízení s celým nárokem bylo podle § 229 odst. 1 tr.ř. odkázáno 11 poškozených, když pro vyslovení povinnosti k náhradě škody, podle názoru soudů, nebyl podklad nebo by bylo třeba pro takové rozhodnutí provádět další dokazování, jež by přesahovalo potřeby trestního stíhání a podstatně by jej protáhlo.

Tato rozhodnutí o uplatněných nárocích na náhradu škody nutno konfrontovat s výše uvedenou povinností odsouzených - podle svých sil nahradit škodu způsobenou trestným činem. Tuto povinnost soudy uložily 26 odsouzeným. Přesto, že nevyslovení této povinnosti by mělo být jen zcela výjimečné, byla ve vztahu k rozhodnutí podle § 228 odst. 1 tr.ř. uložena pouze u 72 % odsouzených. Nebylo přitom vyloučeno uložit tuto povinnost i některým dalším odsouzeným, kde byli poškození s celým svým nárokem odkázáni na řízení ve věcech občanskoprávních (kromě případů, kde nebyl pro vyslovení povinnosti k náhradě škody podklad).

Ochranné léčení podle § 72 tr.zák. uložily soudy 4 podmíněně odsouzeným. Dvěma odsouzeným bylo uloženo ochranné ústavní protitoxikomanické léčení a dalším dvěma

odsouzeným bylo uloženo ochranné ambulantní sexuologické a protialkoholní léčení. Většina soudních rozhodnutí (84 %) zůstala v právní moci v prvním stupni. Z celkového počtu 12 odvolání podali 9 odvolání obžalovaní, jedno odvolání podal státní zástupce, 1 odvolání podali oba a 2 odvolání podali poškození proti výroku o náhradě škody. Odvolání státního zástupce i všech obžalovaných bylo vždy podáno proti výroku o trestu, odvolání státního zástupce pak v neprospěch obžalovaných.

Odvolací soud podle § 256 tr.ř. jako nedůvodná zamítl 4 odvolání, z toho po 1 odvolání obžalovaného a státního zástupce a 2 odvolání poškozených. V jednom případě odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. e) tr.ř. napadený rozsudek zrušil ve výroku o trestu a podle § 259 odst. 1 tr.ř. vrátil věc soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Tomuto soudu uložil vyžádat zprávu nového zaměstnavatele obžalovaného, novou zprávu z místa bydliště, provést důkaz trestním spisem o předchozím odsouzení obžalovaného a vypořádat se s otázkou osvědčení u tohoto odsouzení.

Ve zbývajících 8 případech odvolací soud po zrušení výroku o trestu v rozsudku soudu prvního stupně podle § 259 odst. 3 tr.ř. rozhodl sám rozsudkem. K odvolání státního zástupce, které bylo podáno v neprospěch obžalovaného, zrušil výrok o trestu a opětovně uložený podmíněný trest odnětí svobody doplnil o výrok o vyslovení dohledu nad odsouzeným. V dalším případě odvolací soud napravil pochybení soudu prvního stupně spočívající v tom, že nebyl obžalovanému uložen souhrnný trest podle zásad uvedených v ustanovení § 35 odst. 2 tr.zák., přestože podmínky pro tento postup byly splněny.

Ve zbývajících 6 případech odvolací soudy shledaly uložené nepodmíněné tresty odnětí svobody jako nepřiměřené (§ 258 odst. 1 písm. e) tr.ř.), tyto v rozsudcích soudů prvního stupně zrušily a podle § 259 odst. 3 tr.ř. rozhodly o uložení přiměřených podmíněných trestů odnětí svobody s dohledem.

Podle odvolacích soudů postačovalo uložení trestů odnětí svobody do tří roků a při současném vyslovení dohledu nad pachatelem tyto soudy dovodily z konkrétních skutečností splnění podmínek uvedených v ustanoveních § 58 odst. 1 písm. a) tr.zák. Tak např. u obžalovaného, kterému byl za trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1, 3 tr.zák. soudem prvního stupně uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání tří roků, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou, odvolací soud po zrušení výroku o trestu uložil trest odnětí svobody v trvání tří roků, jehož výkon podmíněně odložil na dobu čtyř roků za současného vyslovení dohledu. Takto byly dále např. nahrazeny nepodmíněné tresty odnětí svobody v trvání dvou roků (§ 248 odst. 1,3 tr.zák.) podmíněným trestem odnětí svobody v trvání třiceti měsíců. Na zkušební dobu pěti let s dohledem, nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání patnácti měsíců podmíněným trestem odnětí svobody stejného trvání na zkušební dobu tří roků s dohledem, nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání tří roků a čtyř měsíců stejným podmíněným trestem se zkušební dobou čtyř roků a s dohledem.

Návrhy státních zástupců na uložení trestů bylo možno zjistit z protokolů o hlavním líčení, tedy pouze u trestních věcí, kde nám byly zapůjčeny trestní spisy. Těch jsme měli k dispozici u podmíněného odsouzení s dohledem celkem 68 ohledně 79 odsouzených.

Z tohoto vzorku bylo zjištěno, že státní zástupci v závěrečné řeči navrhli uložení podmíněného trestu s dohledem pouze u 25 obžalovaných (32 %), kterým byl tento trest uložen. Dále státní zástupci navrhovali:

- 21 obžalovaným uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody (27 %),
- 13 obžalovaným uložení podmíněného trestu odnětí svobody bez dohledu (16 %),
- u 4 obžalovaných učinili alternativní návrh, především však na uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody a event. podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem,
- u dvou obžalovaných učinili neurčitý návrh na uložení výchovného trestu, který v protokole o hlavním líčení nebyl blíže specifikován,
- u jednoho obžalovaného státní zástupce navrhoval uložení souhrnného nepodmíněného trestu odnětí svobody, přestože nebyly splněny podmínky uvedené v ustanovení § 35 odst. 2 tr.zák.,
- u jednoho obžalovaného uložení trestu obecně prospěšné práce ve výměře 250 hodin,
- u jednoho mladistvého státní zástupce navrhl uložit pouze ochrannou výchovu, aniž učinil nebo byl zaprotokolován jeho návrh na uložení trestu (§ 84 odst. 1 tr.zák.) nebo na upuštění od potrestání (§ 77 odst. 2 tr.zák.).

U odvolacího soudu státní zástupci navrhli podle § 256 tr.ř. zamítnutí všech odvolání obžalovaných, které směřovaly proti výrokům o trestu.

Jak již bylo shora uvedeno státní zástupci podali odvolání do výroku o trestu pouze u 2 obžalovaných, přičemž 1 bylo vyhověno tím, že odvolací soud zpřísnil uložený podmíněný trest odnětí svobody o dohled. Tedy přes své rozdílné návrhy státní zástupci tento druh trestu akceptovali. Nutno však konstatovat, že se s ním ještě dostatečně nesžili a svými návrhy k jeho aplikaci výrazněji nepřispěli.

Ze vzorku soudních spisů jsme se pokusili zjistit **délku trestního řízení**. Rychlost řízení je jedním ze základních požadavků, který trestní řád zdůrazňuje ve svých základních zásadách, když v ustanovení § 2 odst. 4 spojuje zásadu oficiality s požadavkem co nejrychlejšího projednání trestních věcí. Tento požadavek však musí být uplatňován s plným šetřením občanských práv a svobod. Pro orgány vyšetřování je tato zásada zvláště zdůrazněna v § 164 odst. 2 tr.ř. a pro soud v § 181 odst. 2 tr.ř. Platí pro všechny orgány činné v trestním řízení a vztahuje se na celé řízení. Rovněž v čl. 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech je zdůrazněn požadavek rychlého rozhodování.

Požadavek na rychlost trestního řízení však musí být vždy v souladu s požadavkem na potřebné objasnění všech skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele, následků trestného činu a okolností, které vedly k trestné činnosti a umožnily její spáchání (§ 89 odst. 1 tr.ř.).

Zjištěné údaje byly pro přehlednost zpracovány do následující tabulky:

Délka řízení	P o č e t přípravné řízení	p ř í p a d ů řízení před soudem	celá délka řízení
z do 1 měs.	1	12	-
2 měs.	14	12	1
3 měs.	9	7	7
4 měs.	10	3	7
5 měs.	2	4	3
6 měs.	1	3	3
7 měs.	5	1	8
8 měs.	1	3	2
9 měs.	1	2	3
10 měs.	-	-	2
11 měs.	-	-	1
12 měs.	-	2	2
18 měs.	3	1	3
2 roků	1	-	2
3 roků	3	1	4
4 roků	-	-	1
nad 4 roky	-	-	2

V údajích o délce přípravného řízení jsme sledovali úsek od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby a v údajích o řízení před soudem pak úsek od podání obžaloby do vyhlášení rozsudku (§ 128 tr.ř.) nebo do vydání trestního příkazu (§ 314c odst. 1 tr.ř.). Údaj o celkové délce trestního stíhání zahrnuje dobu, která uplynula od zahájení trestního stíhání do právní moci rozsudku nebo trestního příkazu (§ 12 odst. 10 tr.ř.).

U trestních věcí, kde řízení skončilo ve lhůtě do 1 roku, není podstatnějších rozdílů mezi průměrnou délkou přípravného řízení (3,7 měs.) a délkou řízení před soudem (3,6 měs.). Tento příznivý stav byl dosažen i přesto, že řada věcí byla skutkově i právně složitých. Délku přípravného řízení příznivě ovlivnila i skutečnost, že jen zcela výjimečně docházelo k vrácení věci státnímu zástupci k došetření (2 trestní věci) a v řízení před soudem i počet podaných odvolání (celkem 8 a pouze 1 věc byla vrácena soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl). Na zkrácení doby řízení před soudem se výrazněji nepodílely trestní příkazy, které samosoudce bez projednání věci v hlavním líčení, vydal pouze u 5 podmíněně odsouzených.

Průměrnou délku přípravného řízení by zvýšilo 7 případů a délku řízení před soudem 2 případy, kde délka řízení přesáhla v uvedených stadiích jeden rok. Zde délku řízení negativně ovlivnila řada příčin, ale neodůvodněné průtahy z trestních spisů nebyly zjištěny.

Tak např. v trestní věci, kde byl pachatel odsouzen pro trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1, 3 písm. b) tr.zák. a další trestné činy muselo být trestní stíhání podle § 224 odst. 1 tr.ř. přerušeno z důvodu uvedeného v § 173 odst. 1 písm. b) tr.ř., když obžalovaného nešlo pro těžkou chorobu postavit před soud. Trestní stíhání bylo přerušeno dne 29.4.1997, zdravotní stav obžalovaného byl znalecky zkoumán a rozhodnuto o pokračování mohlo být až dne 25.6.1998.

V další trestní věci délku řízení ovlivnilo opakované odročování (10 x) hlavního líčení pro překážku spočívající v tom, že nešlo provést potřebné důkazy výsledkem důležitých svědků, bylo třeba provádět další dokazování, když potřeba jeho doplnění vznikala postupně a konečně soud vyčkával rozhodnutí odvolacího soudu v jiné trestní věci téhož obžalovaného, když pro ukládání trestu v projednávaném případě přicházel v úvahu postup podle § 35 odst. 2 tr.zák. (uložení souhrmného trestu).

V trestní věci, kde v hlavním líčení byla projednávána obžaloba podaná státním zástupcem pro trestné činy podvodu podle § 250 odst. 1,3 písm.b) tr.zák. a zpronevěry podle § 248 odst. 1,2 tr.zák. (škoda téměř 400 000,- Kč) bylo třeba provádět rozsáhlé účetní dokazování již v průběhu přípravného řízení a soudem byl přibrán znalec z oboru ekonomiky k objasnění potřebných skutečností a k odstranění rozporů .

6.2 Rozhodování o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem

Upuštění od potrestání je prostředkem výchovného rázu, od kterého se zároveň očekává splnění účelu trestního zákona. Znamená výrok soudu, že pachatel se uznává vinným spácháním trestného činu, ale žádný trest se mu neukládá (§ 24 tr.zák.). Jde o mírnější alternativu k podmíněnému upuštění od potrestání s dohledem (§ 26 tr.zák.), které záleží v tom, že soud za podmínek uvedených v zákoně (§ 24 odst. 1 tr.zák.) podmíněně upustí od potrestání, a navíc stanoví pachateli zkušební dobu a zároveň nad ním vysloví dohled.

Této nové další alternativy k potrestání pachatele bylo zatím v praxi soudů využíváno jen zcela ojediněle a tomu také odpovídá vzorek trestních věcí, které jsme měli k dispozici. Okresními a obvodními soudy nám bylo zapůjčeno 8 trestních a navazujících probačních spisů, 2 probační spisy s rozsudky (bez trestních spisů) a 1 rozsudek bez spisu, kde bylo celkem u 13 osob podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem. Tento vzorek je velmi malý, navíc získaný pouze z poloviny soudních krajů, a proto ze získaných poznatků nelze činit obecnější závěry.

Soudy rozhodly o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem u 10 mužů a 3 žen, z toho u 8 mladistvých pachatelů. Ukončeno základní vzdělání bez kvalifikace mělo 10 pachatelů, 2 byli vyučeni a u 1 nebyl tento údaj zjištěn. Podle dalších zjištění bylo 5 pachatelů v učebním poměru, 2 ženy byly v domácnosti a 1 studoval na střední škole. Žádný z nich nebyl dříve soudně trestán.

I zde byly již v průběhu přípravného řízení opatřeny potřebné zprávy a hodnocení obviněných, především z místa bydliště a od Policie ČR. U mladistvých byly doplněny zprávami ze školních a učebních zařízení a od referátů sociálních věcí OÚ (kurátorů pro mládež).

Vazebně byli stíháni 2 pachatelé. V jednom případě trvala vazba necelé 3 měsíce, od zahájení trestního stíhání do vnesení rozsudku. Šlo o pachatelku, která odcizovala zboží v obchodních domech a jejich prodejem si opatrovala prostředky na nákup drog (byla jí později soudem uložena povinnost podrobit se protitoxikomanickému léčení). Usnesením soudu byla vzata do vazby z důvodu uvedených v § 67 písm.c) tr.ř.

V dalším případě jsme měli k dispozici pouze rozsudek a tak se délku vazby nepodařilo zjistit. Šlo však o obdobu předchozího případu. Pachatel se dopustil krádeže v samoobslužní prodejně a jak doznal, prodejem odcizených věcí chtěl získat peníze na drogu (v rozsudku mu bylo uloženo ochranné protitoxikomanické léčení ambulantní formou).

Okresní (obvodní) soudy **rozhodly** o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem v 5 případech rozsudkem, který obsahoval odůvodnění a v 6 případech, po splnění zákonných podmínek, zjednodušeným písemným rozsudkem. Ani v jednom případě nebylo rozhodnuto trestním příkazem. Tento postup je vyloučen vzhledem k tomu, že ustanovení § 314f odst. 1 písm.d) tr.ř. stanoví, že trestní příkaz obsahuje výrok o trestu, který u upuštění od potrestání chybí, a také je zde postrádán výchovný vliv soudního jednání, když trestní příkaz vydává soud bez projednávání věci v hlavním líčení.

Ve dvou případech však předcházelo rozhodnutí věci trestním příkazem, který obvinění napadli odporem a ve věci pak bylo nařízeno hlavní líčení. Oběma zrušenými trestními příkazy byly pachatelům uloženy tresty odnětí svobody s podmíněným odkladem. V dalším případě byla věc okresním soudem nejprve postoupena jinému orgánu, když žalovaný skutek, podle jeho názoru, by mohl být posouzen jako přešůpek. Proti usnesení o postoupení věci podal státní zástupce stížnost, které bylo vyhověno a věc byla ukončena v hlavním líčení uznáním viny a podmíněným upuštěním od potrestání s dohledem (§ 247 odst. 1 písm. a) tr.zák. a zkušební doba byla stanovena na 6 měsíců).

Pro podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. zákon stanoví **shodné podmínky** jak jsou vymezeny v ustanovení § 24 odst. 1 tr.zák., odkazem na toto ustanovení. Musí jít o pachatele, který spáchal trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě. Při kombinaci s dohledem přistupuje potřeba po stanovenou dobu sledovat chování pachatele.

První z uvedených podmínek vyžaduje, aby šlo o **trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost**. Při určování stupně nebezpečnosti činu pro společnost nutno vycházet ze zákonných hledisek uvedených v § 3 odst. 4 tr.zák. a z nich je hodnocení osoby pachatele v § 24 odst. 1 tr.zák. uvedeno jako zvlášť zdůrazněná podmínka pro upuštění od potrestání. Komentář k trestnímu zákonu (3.vydání 1998, C.H.BECK, str. 155) k problematice trestných činů menší nebezpečnosti pro společnost uvádí: „Z negativního hlediska lze alespoň příkladmo vypočítat trestné činy, u nichž plyne ze zákona, že nejsou trestnými činy menší nebezpečnosti pro společnost. Jsou to:

- a) zvlášť závažné úmyslné trestné činy (§ 41 odst. 2 tr.zák.),
- b) trestné činy, za které ani s použitím ustanovení § 40 nelze uložit trest odnětí svobody pod jeden rok,
- c) zpravidla trestné činy spáchané za okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, pokud je k ní nutno i v konkrétním případě po jejím zhodnocení podle § 88 odst. 1 tr.zák. přihlídnout“.

Pod písm. c) shora jsou uvedeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, přesněji přísnější trestní sankce, které pro svou závažnost podstatně zvyšují stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost a jejichž vyčerpávající výpočet je uveden ve zvláštní části trestního zákona u jednotlivých trestných činů.

U tří pachatelů soud rozhodl výrokem, že je uznává vinnými trestnými činy v kvalifikované skutkové podstatě, což umožňovalo použít vyšší trestní sazbu, a rozhodl o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem. Dva mladiství pachatelé byli uznáni vinnými spácháním trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 odst. 1,2 (nebylo uvedeno písm. b) tr.zák.), kterého se dopustili tím, že v měsících září a říjnu 1997 v prostorách SOU poskytli ke kouření drogu - marihuanu šesti nezletilým (oběma pachatelům byla stanovena zkušební doba v trvání 6 měsíců a dohled). Další mladistvý pachatel byl uznán vinným stejným trestným činem posouzeným podle § 187 odst. 1,2 písm. b) tr.zák., kterého se dopustil tím, že ve čtyřech případech dal zdarma marihuanu osobám mladším 18-ti let, přičemž tuto látku získal mj. tím, že si ji sám vypěstoval, usušil a rozdrtil (stanovena zkušební doba na 1 rok a dohled).

Důvody, které vedly soud k rozhodnutí o upuštění od potrestání s dohledem v prvním případě nešlo zjistit, neboť jsme neměli trestní spis a soud rozhodl zjednodušeným písemným rozsudkem, který neobsahuje odůvodnění (§ 314d odst. 2 tr.ř.). Ve druhém případě soud tento postup zdůvodnil přijetím záruky, kterou za obžalovaného předložila jeho matka (bude rozvedeno níže), dobrým hodnocením mladistvého i rodiny v níž žije, spoluprací s oddělením sociální prevence OPD a uložením povinnosti podrobit se psychiatrickému poradenství a zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s osobami požívajícími drogy.

Dalších 5 pachatelů bylo uznáno vinnými trestným činem krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) tr.zák., další 2 stejným trestným činem právně posouzeným podle § 247 odst. 1 písm.b) tr.zák. a jeho pokusem podle § 8 odst. 1 tr.zák. Šlo většinou o drobné krádeže v obchodních domech, vloupání do kanceláří a odcizení peněz rodičům. Dva pachatelé prodejem odcizených věcí chtěli získat peníze na drogy. Po jednom pachateli bylo uznáno vinným trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák. (mladistvý se násilím zmocnil hodinek nezletilého chlapce), ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. a) tr.zák. (pachatelka nechávala děti bez dozoru a pobytem v různých ubytovacích zařízeních jim znemožňovala účast na školním vyučování) a trestným činem ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr.zák., spáchaným v jednočinném souběhu s výtržnictvím podle § 202 odst. 1 tr.zák. (napadení občana v parku a způsobení zranění s následnou dobou léčení v trvání osmi dnů).

Vedle této základní (materiální) podmínky musí soud zjišťovat i **další podmínky**, především zda pachatel **lituje**, že se dostal do rozporu s trestním zákonem a projevuje **účinnou snahu po nápravě**. V protokolech o hlavním líčení a v odůvodněních soudních rozhodnutí bylo i splnění této podmínky konstatováno. U některých pachatelů však jejich další postoj k výkonu stanoveného dohledu a jejich celkové následné chování vážně zpochybňují jejich projevený zájem o nápravu. Pouze v jednom případě pachatel nedoznal důležité skutkové okolnosti (u prodeje drog rozsah, přijetí úplaty a věk nezletilých kupujících od něho marihuanu) a je proto pochybné, zda u něj šlo uznat splnění podmínky lítosti ve smyslu § 24 odst. 1 tr.zák.

U další podmínky je třeba při aplikaci § 26 tr.zák. vždy v rozsudku uvést, o který z **důvodů** uvedených v § 24 odst. 1 tr.zák. soud opírá své rozhodnutí o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem. U 12 pachatelů soudy v rozsudcích uvedly pouze ustanovení § 26 odst. 1 tr.zák., bez důvodu uvedeného v § 24 odst. 1 písm. a) nebo b) tr.zák., a postupoval takto i odvolací soud, který po zrušení výroku o trestu z rozsudku soudu prvního stupně sám rozhodl o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem. Podle povahy věci šlo ve všech

případech o důvod stanovený v § 24 odst. 1 písm. a) tr.zák. - jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem postačí k jeho nápravě - přestože v rozsudcích uveden nebyl.

V jednom případě byl výrok soudu formulován takto: „Podle § 24 odst. 1 písm. b), § 26 odst. 1 tr.zák. se podmíněně upouští od potrestání s dohledem za současného přijetí záruky za nápravu obžalovaného“. Předně v uvedeném výroku není uvedeno, koho záruka byla soudem přijata. Podle odůvodnění rozsudku záruku za obžalovaného nabídla jeho matka a soud s ohledem na veškeré zprávy, které získal, má důvodně za to, že je schopna této záruce dostát. Soud zde zřejmě záruku důvěryhodné osoby u nahrazení vazby zárukou podle § 73 odst. 1 písm. a) tr.ř. zaměnil za záruku zájmových sdružení občanů. U upuštění od potrestání podle § 24 odst. 1 písm. b) tr.zák. převzetí záruky za nápravu obviněného mohou nabídnout jen zájmová sdružení uvedená v § 4 odst. 1 tr.ř., tedy zejména odborové a jiné společenské organizace, pracovní kolektivy a církve, s výjimkou politických stran a hnutí.

Obligaturní součástí výroku rozsudku o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem je stanovení **zkušební doby a vyslovení dohledu** nad pachatelem. Horní hranice zkušební doby činí jeden rok, a tak jako u jiných institutů, je její výměra nepřekročitelná a dodatečně neměnná. V konkrétních případech soudy její délku stanovily pouze ve dvou časových obdobích, u 7 pachatelů na 6 měsíců a u 6 pachatelů na 1 rok. Kratší, šestiměsíční zkušební doba, byla stanovena 6 mladistvým pachatelům.

Ustanovení § 26 odst. 3 tr.zák. umožňuje soudu uložit i v případech podmíněného upuštění od potrestání s dohledem **přiměřená omezení a přiměřené povinnosti**, směřující k vedení řádného života, které blíže konkretizuje jejich demonstrativním výčtem v ustanovení § 26 odst. 4 písm. a) až f) tr.zák. Tento postup soudy zvolily u 5 pachatelů. Ve dvou případech byla podle § 26 odst. 4 písm. c) tr.zák. uložena povinnost podrobit se protitoxikomanickému léčení, které není ochranným léčením podle trestního zákona. V obou případech šlo o pachatele, kteří si krádežemi snažili opatřit prostředky na nákup drog. Pachateli, který vypěstoval a prodal marihuanu bylo podle § 26 odst. 4 (písm. není uvedeno) uloženo podrobit se vhodnému programu psychiatrického poradenství v krizovém centru a dále se zdržet návštěv nevhodného prostředí a styku s osobami zneužívajícími drogy.

Tato omezení a povinnosti jsou dostatečně konkrétní, vychází ze spáchané trestné činnosti a jejich příčin a zřejmě i odpovídají individuálním potřebám pachatelů, jímž byly uloženy. Jsou pro pachatele splnitelné, a až na poslední omezení, i pro soud poměrně snadno kontrolovatelné.

Dalšímu pachateli odvolací soud podle § 26 odst. 3 tr.zák. uložil povinnost dostavovat se jedenkrát za měsíc k určenému probačnímu pracovníkovi soudu a podrobovat se jeho kontrole, vedení a psychosociální pomoci. Obdobě podle téhož zákonného ustanovení okresní soud dalšímu pachateli uložil, aby jedenkrát za měsíc předložil probačnímu úřednickovi zdejšího soudu potvrzení o způsobu a řádném výkonu ochranné léčby protitoxikomanické a dále, aby ve zkušební době vedl řádný život.

V obou případech soudy blíže konkretizovaly povinnosti osob ve vztahu ke stanovenému dohledu a nešlo tedy o přiměřená omezení a přiměřené povinnosti podle § 26 odst. 3 nebo 4 tr.zák. O ty nešlo ani u stanovené povinnosti k vedení řádného života ve

zkušební době, neboť jde o hlavní a obligatorní podmínku pro upuštění od uložení trestu, jak lze dovodit z ustanovení § 26 odst. 5 tr.zák.

Ochranná opatření byla uložena za splnění zákonných podmínek 2 pachatelům:

- podle § 72 odst. 2 písm. b), odst. 4 tr.zák. ochranné léčení protitoxikomanické ambulantní formou,
- podle § 73 odst. 1 písm. b) tr.zák. zabránění věci, a to dvou igelitových tašek s barevným potiskem.

Odvolání podal jen jeden obžalovaný proti rozsudku jímž byl uznán vinným trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák. a to směřovalo proti výroku o vině. Odvolací soud v napadeném rozsudku soudu prvního stupně zrušil výrok o trestu (podmíněný trest) a podle § 259 odst. 3 tr.ř. sám rozhodl tak, že podmíněně upustil od potrestání obžalovaného na zkušební dobu 1 roku a zároveň vyslovil nad obžalovaným dohled.

Státní zástupci v závěrečné řeči u 4 pachatelů **navrhovali** podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, u jednoho pachatele státní zástupce svůj návrh na uložení výchovného trestu blíže nekonkretizoval (nebo není přesně protokolováno) a ve zbývajících případech navrhovali uložení podmíněného trestu odnětí svobody bez dohledu (jedenkrát s ochranným léčením). U odvolacího soudu státní zástupce navrhoval zamítnutí odvolání obžalovaného podle § 256 tr.ř.. Ani zde státní zástupci nejsou příliš nakloněni této alternativě k potrestání, i když většinou šlo o mladistvé pachatele.

Z trestních spisů jsme se pokusili zjistit i **délku řízení** s vědomím, že uvedené údaje, vzhledem k počtu trestních spisů, jsou jen orientační a proto i bez dalšího komentáře. Průměrná délka přípravného řízení byla 2 měsíce, průměrná délka soudního řízení (do vynesení rozsudku) byla 3,2 měsíce a celková průměrná délka trestního stíhání (do právní moci rozsudku) byla 6,2 měsíce.

Pro oba nové instituty trestního práva je společné, že jsou obligatorně spojeny, vedle zkušební doby, s nově do trestního práva zavedeným prvkem probace, který zákonodárce nazval dohledem. Zásady pro jeho ukládání i výkon jsou stejné. Dohled je vždy závislý na výroku o vině. Liší se maximálně přípustnou délkou výkonu, která je shodná s délkou zkušební doby. U podmíněného upuštění od potrestání činí 1 rok a u podmíněného odsouzení s dohledem může být stanovena v rozpětí od 1 do 5 let. Dohled je vykonáván po celou zkušební dobu. Níže uvedené poznatky se týkají dohledu u obou institutů.

Stanovení **zkušební doby**, její konkrétní délka a vyslovení dohledu musí být uvedeno přímo ve výroku rozsudku soudu, který rozhodl o podmíněném upuštění od potrestání nebo o podmíněném odsouzení (§ 122 odst. 1 a § 314f odst. 1 písm. d) tr.ř.).

Soudy ve všech případech tyto základní požadavky splnily. Jejich odsuzující rozsudky(trestní příkazy) ve výrocih o trestu nebo o upuštění od potrestání vždy obsahovaly údaj o stanovené délce zkušební doby i výrok o stanoveném dohledu (pouze jedno již popsane opomenutí). Délka zkušební doby nikdy nepřesáhla zákonem stanovenou horní hranici nebo zákonem stanovené rozpětí. Ve většině soudních rozhodnutí bylo v souladu se zákonem uvedeno, že se vyslovuje „dohled“, někdy „probační dohled“ nebo „soudní dohled“. Tato snaha o formulační upřesnění ukládaného institutu není podle našeho názoru na závadu

přesnosti a srozumitelnosti vysloveného výroku. Mělo by však být používáno zákonné označení, tedy pouze „dohled“.

Již shora bylo poukázáno na nejednostnost a nepřesnost v citaci příslušných zákonných ustanovení.

Trestní zákon v ustanoveních § 26 a § 60a a ani nikde jinde nedefinuje **obsah pojmu „dohled“**, kdo ho má vykonávat a jaké povinnosti a oprávnění pro pachatele a pracovníky, kteří jsou činní při výkonu dohledu, z jeho uložení plynou. Pokud má být pachatel podroben určitým omezením, je v zájmu právní jistoty obsah pojmu dohled přesně definovat.

Novelizace trestního řádu od 1.1.1999 přinesla určitou konkretizaci výkonu dohledu v ustanovení § 330a odst. 1 tr.ř., kde mj. uvádí, že při výkonu dohledu nelze podmíněně odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku. Je zde tedy zdůrazněn požadavek přesného vymezení povinností v odsuzujícím rozsudku.

Ze zapůjčených materiálů sledujeme konkrétní trestní věci, kde byl dohled vysloven nad 92 pachateli, kteří byli odsouzeni k podmíněnému trestu odnětí svobody (79) nebo u nichž bylo podmíněně upuštěno od potrestání (13). U 54 pachatelů (59 %) se výroky rozsudků omezily na pouhé konstatování, že se jim stanoví (ukládá) dohled, bez jakékoliv bližší konkretizace povinností z něho vyplývajících. U 6 pachatelů takto formulovaly svůj výrok i odvolací soudy, které po zrušení výroku o trestu v napadeném rozsudku, samy rozhodly mj. i o vyslovení dohledu nad pachatelem.

Tento základní nedostatek výrokové části soudního rozhodnutí nemohlo zhojit ani 7 rozsudků, které ve svých odůvodněních tyto povinnosti stanovily a někde i blíže rozvedly. Ve všech případech, kde ve výroku rozsudku povinnosti nebyly blíže konkretizovány, nebo byly vymezeny pouze v odůvodnění rozsudku, bylo možno při výkonu dohledu vůči odsouzenému využívat jen těch oprávnění, která umožňuje zákon.

V souladu se zákonem soudy postupovaly u 38 pachatelů (41 %), které ve výroku rozsudku přesně stanovily, co pod pojmem dohledu ve vztahu ke konkrétnímu pachateli rozumí. Po právní moci je vykonatelná pouze výroková část rozsudku a ne jeho odůvodnění.

Podle ustanovení § 125 tr.ř. v rozsudku, který obsahuje odůvodnění, je třeba odůvodnit i další výroky, které byly do rozsudku pojaty. Vedle potřeby přesvědčit o opodstatněnosti a věcné správnosti výroku o uložení dohledu, odůvodnění tohoto výroku plní ještě další funkci, blíže pachateli vysvětluje podstatu, okolnosti a podmínky výkonu stanoveného dohledu. Ve 20 rozsudcích, vedle výrokové části, byly v odůvodněních tyto skutečnosti blíže rozvedeny a ve zbývajících byl jen povšechný odkaz na výrok rozsudku o uložení dohledu s dodatkem o potřebě sledovat chování pachatele.

Jako příklad zcela formálního a nedostatečného odůvodnění výroků rozsudků o uložení dohledu lze uvést např.:

„Tento dohled bude vykonáván probačním pracovníkem a bude zaměřen na to, aby se obžalovaný v budoucnu (také ve zkušební době) vyvaroval spáchání další trestné činnosti“.

„Dohled by měl přispět především k tomu, aby obžalovaný mladistvý nezačal sám znovu užívat drogu a nedostal se do stejného konfliktu se zákonem, jako v souzeném případě“.

„Dohled nad obžalovaným bude realizován prostřednictvím probačního pracovníka, který bude po dobu podmíněného odsouzení sledovat jeho chování“ (odvolací soud).

„Soud využil institutu dohledu, aby byla zajištěna spolehlivá spoluúčast soudu i dalších orgánů na nápravě obžalovaného v průběhu zkušební doby“.

Jiné soudy naopak, vedle řádného odůvodnění výroku o uložení dohledu a povinností z něho vyplývajících, pachatele podle § 26 odst. 5 a 7 tr.zák. nebo podle § 60a odst. 4 a 6 tr.zák. upozornily na další možný postup v případě, že nepovedou řádný život a nevyhoví uloženým podmínkám a na účinky rozhodnutí soudu o osvědčení (fikce neodsouzení).

Jak již bylo uvedeno, výroky soudů o uložení dohledu u více než poloviny pachatelů nebyly konkretizovány stanovením přiměřených, vykonatelných a kontrolovatelných povinností. Tím je podstatně ztížen výkon dohledu a v důsledku toho i dosažení sledovaného cíle, kterým by mělo být především snížení rizika opakování trestné činnosti.

Obsahové vymezení dohledu ve výroku rozsudku by proto mělo být formulováno tak, aby pachateli bylo jasné, co se od něho požaduje, v jakých lhůtách a kdo dohled vykonává. Toto vymezení je důležité nejen pro pachatele, ale i pro pracovníky soudů, kteří jsou výkonem dohledu pověřeni. Je třeba, vedle obecné povinnosti kontroly chování pachatele, vymezit rámec jejich další práce s konkrétním pachatelem a dát mu právní podklad. Toto vymezení by však mělo dát i prostor pro pružné přizpůsobení vykonávaného dohledu změnám ve vývoji osoby pachatele, jeho potřeb a podmínek ve kterých žije. Tento požadavek je oprávněný zejména při delších zkušebních dobách u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Odhadnout budoucí potřebu a výrok rozsudku tomu přizpůsobit je obtížné a může v praxi činit potíže. Předpokládá to důkladnou znalost osoby pachatele a získání všech dostupných poznatků pro správný odhad prognózy jeho dalšího vývoje. K těmto podkladům by měly neodmyslitelně patřit i poznatky probačního pracovníka získané o pachateli před rozhodnutím soudu. Jeho šetření by mělo být zaměřeno na minulost pachatele, jeho rodinné, sociální a pracovní zázemí a prostředí ve kterém se pohybuje. Závisí tedy i na rozvoji probační služby a nabídce účinných probačních programů práce s pachateli.

Výrok o obsahovém vymezení probačního dohledu by měl především stanovit povinnost pachatele dostavovat se k výkonu probačního dohledu k určenému probačnímu (příp.jinému) pracovníkovi daného okresního (obvodního) soudu. V zájmu právní jistoty by zde měly být stanoveny konkrétní lhůty nebo intervaly těchto návštěv, které pachateli nebrání, aby probačního pracovníka v případě potřeby z vlastní iniciativy navštívil častěji.

Většina rozsudků (u 38 pachatelů byly podmínky dohledu blíže rozvedeny) splňuje první část uvedeného požadavku v tom, že ve své výrokové části ukládá pachatelům povinnost dostavovat se k probačnímu pracovníkovi soudu nebo pouze na vyzvání soudu. Pokud tato část výroku chybí nebo není dostatečně konkrétní může to v praxi působit potíže. Tak např. v jednom probačním spise byl založen záznam o telefonickém hovoru, podle něhož sociální kurátorka OÚ informuje probační pracovníci soudu, že se k ní dostavil z vlastní iniciativy pachatel, který se domnívá, že zde bude vykonávat uložený dohled. Teprve zde byl poučen, kdo dohled vykonává a byl odeslán k probační pracovníci tamního soudu. Je proto potřebné, aby v rozsudku bylo uvedeno, že výkon dohledu provádí probační nebo jiný pracovník daného okresního (obvodního) soudu.

Frekvence návštěv u probačního pracovníka byla stanovena ve výroku rozsudku u 21 pachatelů. Povinnost dostavovat se (nebo setkávat se) k probačnímu pracovníkovi 1 x za měsíc byla stanovena 9 pachatelům, 1 x za dva měsíce 2 pachatelům, 1 x za tři měsíce 3

pachatelům a 1 x za půl roku 5 pachatelům. Ve čtyřech případech byla stanovená frekvence doplněna o povinnost první návštěvy u probačního pracovníka do 10 dnů od právní moci rozhodnutí.

Přesný termín návštěv byl ve výroku rozhodnutí stanoven dvěma pachatelkám, kterým bylo jedním soudem uloženo dostavit se vždy 30.4. a 30.11. u první, a koncem měsíce dubna a listopadu v každém roce u druhé, k probační pracovníci soudu a předkládat jí přehled školní docházky jejich dětí, vyžádaný u třídní učitelky. V obou případech šlo o odsouzení za trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm.a) tr.zák., spočívající především v tom, že delší dobu neposílaly své děti do školy.

Konkrétní lhůty v nichž je pachatel povinen se dostavovat k probačnímu pracovníkovi jsou závislé na délce zkušební doby a na potřebě kontroly chování a pomoci pachateli. Praxe i teorie se shoduje v tom, že návštěvy by neměly být častější než jednou za měsíc. Pokud však délka zkušební doby byla stanovena u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem na 6 měsíců, povinnost dostavovat se k probační pracovníci 1 x za 3 měsíce, znamená ve skutečnosti vykonat u ní pouze jednu návštěvu, což se jeví být z hlediska naplnění účelu dohledu, zejména u mladistvého pachatele, jako opatření málo účinné (jde o konkrétní případ).

U 6 pachatelů soudní výrok ponechal stanovení termínů návštěv na probačním pracovníkovi nebo na jeho dohodě s pachatelem. Podle našeho názoru nelze ani tento způsob zcela jednoznačně vyloučit a má své přednosti i nedostatky. Pokud soud ve výroku rozsudku stanoví interval návštěv, nemůže být v průběhu zkušební doby měněn. Pokud jej ponechá na probačním pracovníkovi a nebo na jeho dohodě s pachatelem, může probační pracovník přizpůsobovat termíny návštěv v průběhu výkonu dohledu podle situace a aktuálních potřeb pachatele. Těmto potřebám může také přizpůsobit způsob vzájemného kontaktu. Je však náročnější na domluvu s pachatelem. Na druhé straně je třeba vidět, že jde o základní povinnost pachatele, která jej výrazněji omezuje a zákon zdůrazňuje obecný požadavek přesného vymezení práv a povinností. Termíny stanovené soudem jsou přesnější a pro pachatele závaznější. Brání také případnému neúměrnému předvolávání pachatele probačním pracovníkem k soudu, což by podle okolností případu mohlo být považováno za postup, který je v rozporu s ustanovením § 23 odst. 2 tr.zák.

Výrok rozsudku o obsahovém vymezení dohledu by měl být formulován tak, aby vedle povinností pachatele dostavovat se ve stanovených lhůtách k výkonu dohledu k určenému pracovníkovi soudu, byly z něho patrná i další omezení a povinnosti pachatele ve vztahu k probačnímu pracovníkovi. Dohled není jen kontrolou chování pachatele, ale měl by být zaměřen i na pomoc, poradenství a psychosociální vedení. Podle konkrétních potřeb by měly být do rozhodnutí vloženy další povinnosti a omezení, především povinnost podrobit se individuálním resocializačním programům.

I s takovými výroky jsme se v soudních rozhodnutích setkali. Nejčastěji byla pachatelům uložena povinnost podrobit se v případě potřeby vhodnému programu psychologického poradenství, podrobit se psychoterapeutickému působení nebo sezení a také podrobit se vedení probační pracovníce. Lze sem zařadit i výrok soudu jímž byla pachateli uložena povinnost podrobit se dohledu spočívajícím, vedle návštěv ve stanovených lhůtách, psychosociálnímu vedení a kontrole.

V dalších rozhodnutích byl obsah dohledu konkretizován ve vztahu k vlastní kontrole chování pachatele a plnění povinností, které mu byly uloženy. Šlo především o stanovené povinnosti předkládat probačnímu pracovníkovi doklady o náhradě škody způsobené trestnou činností, o placení vyživovací povinnosti, o zaměstnání, o legálním zdroji příjmů a o řádném výkonu uloženého ochranného léčení. Dvěma pachatelům byla uložena povinnost umožnit návštěvu probačního pracovníka ve svém bytě.

Za nadbytečnou možno označit uloženou povinnost, aby pachatel strpěl šetření probačního pracovníka ke svým osobním a majetkovým poměrům. Oprávnění sledovat tyto skutečnosti je dáno přímo ze zákona, mj. i z nového ustanovení § 330a odst. 1 tr.ř., kde je uvedeno, že soud sleduje chování podmíněně odsouzeného a dodržování uložených omezení a povinností způsobem, k němuž jej opravňuje zákon. Ustanovení § 359a tr.ř. na citovaný postup odkazuje u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem.

Ze soudních rozhodnutí bylo dále zjištěno, že ne vždy bylo důsledně rozlišováno mezi přiměřenými omezeními a povinnostmi, které lze uložit v rámci dohledu a těmi, které je možno uložit podle ustanovení § 26 odst. 3 a 4 tr.zák. a § 60a odst. 3 tr.zák. U dohledu by omezení a povinnosti pachatele měly směřovat ve vztahu k probačním pracovníkům. Měly by stanovit povinnost informovat jej o okolnostech významných pro výkon dohledu, dostavovat se k němu ve stanovených termínech a udržovat i jinak s ním styk a postupovat podle jeho pokynů.

V rámci dohledu však byly pachatelům ukládány povinnosti a omezení, které jsou demonstrativně uvedeny v ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák., nebo je lze uložit podle § 26 odst. 3 tr.zák. (§ 60a odst. 3 tr.zák.). Pachatelům bylo např. uloženo podrobit se výcviku k dosažení kvalifikace, podrobit léčení závislosti na návykových látkách, zdržet se požívání alkoholických nápojů, zákaz styku s vyjmenovanými osobami, zapojit se podle možností do pracovního procesu nebo nahradit škodu způsobenou trestnou činností.

V čísle 10/1996 časopisu Právní rozhledy (rovněž číslo 11/1996 časopisu Trestní právo) byl publikován rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 11.11.1996 sp.zn. 7 To 428/96, jako soudu odvolacího, jímž byl mj. podle § 59 odst. 2 tr.zák. obžalovanému uložen po zkušební dobu probační dohled spočívající v pomoci, poradenství, psychosociálním vedení a kontrole obžalovaného, v jehož rámci je obžalovaný povinen ve lhůtách určených předsedou senátu s ohledem na osobní poměry, sociální situaci obžalovaného a zvolené prostředky nápravy, dostavovat se k jeho výkonu k určenému probačnímu pracovníkovi soudu. Toto rozhodnutí se stejnou právní větou bylo později navrženo k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek (nebylo uveřejněno).

Právní experti v člancích uveřejněných v odborných časopisech, přes výhrady k terminologickým nepřesnostem uvedené právní věty a další výhrady k zákonnosti tohoto výroku, se shodli, že cesta k využití prvků probace za stávající právní úpravy je možná právě přes ustanovení § 59 odst. 2 tr.zák., ale bylo by možné i u dalších druhů trestů (§ 45a odst. 1, § 57a odst. 3 tr.zák.) nebo u podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 4 tr.ř.). V praxi byl tento postup uplatňován i v dalších případech a byl možný vzhledem k tomu, že dosud nebyla zakotvena právní úprava dohledu (probace).

Mezi trestními věcmi, které nám byly zapůjčeny k nahlédnutí, však bylo zaznamenáno i 6 rozsudků okresních soudů, kde byla podmíněně odsouzeným uložena podle § 59 odst. 2

tr.zák. povinnost, aby se ve zkušební době podrobili probačnímu dohledu. Takto bylo rozhodnuto v hlavních líčeních konaných ve dnech 8.4., 12.8., 9.9., 2.10. 12.11. a 25.11.1998, tedy po 1.1.1998, kdy byly do našeho trestního práva zavedeny nové instituty spojené s dohledem - podmíněné upuštění od potrestání a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody. Po této novelizaci bylo uložení probačního dohledu podle § 59 odst. 2 tr.zák. nepřijatelné, protože probační dohled již nemůže být považován za přiměřenou povinnost ani omezení. Tato novela striktně odlišila dohled ukládaný podle ustanovení § 26 a § 60a tr.zák. od přiměřených povinností uložených k vedení řádného života.

Tato i další zjištěná pochybení, zejména v obsahovém vymezení dohledu, plynou z nedostatku zkušeností a absence potřebné judikatury. Základní příčinu však lze spatřovat v tom, že zákon blíže nespecifikuje obsah dohledu, vzájemná práva a povinnosti pachatelů a probačních pracovníků a také podmínky jeho výkonu.

6.3 Výkon dohledu vysloveného nad pachatelem u obou institutů

Výkon dohledu začíná právní mocí rozhodnutí (rozsudku a u podmíněného odsouzení s dohledem i trestního příkazu), jímž bylo rozhodnuto o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem nebo o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a je nad pachatelem (toto označení bude nadále užíváno pro obě skupiny) vykonáván po celou zkušební dobu stanovenou podle § 26 odst. 2 a nebo podle § 60a odst. 2 tr.zák. Zaviněné neplnění povinností vyplývajících z uloženého dohledu nebo jiné maření jeho účelu pachatelem může být důvodem k rozhodnutí soudu o tom, že se uložený podmíněně odložený trest odnětí svobody vykoná (§ 60a odst. 4 věta za středníkem tr.zák.) a u podmíněného upuštění od potrestání k rozhodnutí soudu o uložení trestu (§ 26 odst. 5 věta za středníkem tr.zák.). Takto soud může rozhodnout během zkušební doby nebo po jejím uplynutí.

Procesní postup při výkonu dohledu je pro oba instituty stejný a je upraven v novelizovaných ustanoveních § 330a a § 359a tr.ř. Podle této úpravy je výkon dohledu svěřen soudu, který sleduje chování odsouzeného a dodržování uložených podmínek způsobem, k němuž jej opravňuje zákon. O spolupůsobení lze podle povahy věci požádat orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů a další orgány, instituce a občany. Požadavek ochrany práv odsouzených při výkonu dohledu zdůrazňuje zákon tím, že zakazuje odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku.

Tato úprava sice přinesla určitou konkretizaci výkonu dohledu a záruky jeho legality, je však podle našeho názoru stále nedostatečná, praxi v potřebné míře neusměrňuje a neodpovídá významu a požadavkům prosazování probace do našeho trestního zákonodárství. Na nedostatky zákonné úpravy nakonec upozorňovali i experti při dotazníkovém šetření.

Z probačních spisů **jsme měli možnost sledovat výkon dohledu u 74 pachatelů**, z toho u 62 podmíněně odsouzených a u 12, kde bylo podmíněně upuštěno od potrestání. Ve zbývajících případech nám nebyl zapůjčen probační spis a z trestního spisu nebylo možno zjistit celý průběh dohledu. U dalších pachatelů probační spis ještě nebyl založen nebo neobsahoval záznamy o provedení úkonů především proto, že uplynula velmi krátká doba od právní moci soudního rozhodnutí, jímž byl dohled vysloven. Trestní spisy, i bez probačních

spisů, však poskytly informace o postupu předsedy senátu (samosoudce) při nařízení výkonu dohledu a rozhodování podle § 26 odst. 5 a § 60a odst. 4 tr.zák.

Poznatky z probačních spisů byly nejprve přeneseny do předem připraveného záznamového listu, který obsahoval celkem 15 hledisek a poté byly sumarizovány a zobecněny.

Z uvedených spisů bylo zjištěno, že výkonem dohledu nad chováním pachatele jsou prakticky u všech okresních (obvodních) soudů pověřováni **probační pracovníci**. Pouze ve dvou případech výkon dohledu zajišťovali jiní pracovníci soudu, soudní tajemnice a vyšší soudní úřednice. Důvod nebyl ze spisu zjištěn, nelze však vyloučit, že mohlo jít o nepřesný záznam pracovního zařazení osoby, která zápis pořídila.

Ve dvou případech působení probačního pracovníka na pachatele začalo ještě před rozhodnutím soudu o stanovení dohledu a plynule pokračovalo výkonem dohledu po právní moci rozsudku. V prvním případě z podnětu předsedkyně senátu provedla probační pracovnice dva pohovory s obžalovaným ve vazbě, za účelem možného rozhodnutí o propuštění z vazby. Probační pracovnice propuštění obžalovaného z vazby doporučila a naznačila okruhy pro odborné vedení obžalovaného. Tento návrh byl soudem akceptován, na základě písemného slibu byl obžalovaný z vazby propuštěn a byla mu uložena povinnost podrobit se maximálně 1 x za měsíc probačnímu dohledu u tamního okresního soudu.

Ve druhém případě jsme neměli k dispozici spisy a tak pouze z odůvodnění rozsudku jsme zjistili, že v průběhu trestního řízení byla probační pracovníci vypracována komplexní zpráva, týkající se sociálních poměrů obžalovaného, jeho stanoviska k dalšímu způsobu života a především k podstoupení protitoxikomanické léčby. Je zde uvedeno, že probační pracovnice doporučuje zvýraznění motivující stránky věci a preventivně výchovné působení podmíněným upuštěním od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. nebo podmíněným zastavením trestního stíhání podle § 307 tr.ř. a v obou případech s uložením povinnosti podrobit se odvykací protitoxikomanické léčbě.

Tyto aktivity se v obou případech neměly svým účinkem, když vedly k uložení alternativních trestů. Jde však o ojedinělé případy spolupráce probačního pracovníka se soudem ještě před jeho meritorním rozhodnutím. Včasné působení pomáhá pachateli orientovat svůj život i postoje správným směrem, přispívá k odstranění příčin a zmírnění následků trestné činnosti a umožňuje navázat vzájemný vztah důvěry, který je důležitý pro event. další výkon dohledu. Poznání pachatele a jeho životní orientace umožní probačnímu pracovníkovi podat soudu potřebné objektivní informace pro rozhodnutí o trestu a posouzení vhodnosti uložení dohledu.

Faktický výkon dohledu, tedy konkrétní úkony spočívající především v kontrole chování pachatele, v pomoci, poradenství a v poskytování informací významných pro rozhodnutí soudu, začíná úkonem, jímž je **probační pracovník informován o uložení dohledu a pověřen jeho výkonem**.

Zde podle trestních a probačních spisů se postup jednotlivých soudů nijak výrazně neliší. V převážné většině případů předseda senátu nebo samosoudce dal po právní moci rozhodnutí, jímž byl uložen dohled, písemný pokyn kanceláři k předání trestního spisu nebo opisu rozsudku (trestního příkazu) probačnímu pracovníkovi. Poměrně často byl pokyn

vyznačen na formuláři označeném jako „Tr.ř.č. 75 - referát pro výkon rozsudku - trestu odnětí svobody“. V trestních spisech byly založeny i záznamy, kde probační pracovník podpisem potvrdil převzetí trestního spisu nebo záznam soudce, že pachatel byl převzat do evidence probačního pracovníka.

Zpravidla postačuje, když předseda senátu ihned po právní moci rozsudku nebo trestního příkazu, jimiž ukládá podmíněný trest odnětí svobody s dohledem nebo jímž bylo podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem, jeho opis zašle probačnímu pracovníkovi k výkonu uloženého dohledu a k provádění kontroly nad dodržováním uložených omezení. Další potřebné údaje může probační pracovník bez větších problémů zjistit nahlédnutím do příslušných trestních spisů.

Pro výkon dohledu, z hlediska plnění jeho účelu, je podstatná **délka doby**, která uplyne mezi právní mocí soudního rozhodnutí, jímž byl dohled stanoven **a předáním opisu pravomocného rozsudku (trestního spisu nebo jiného podnětu) probačnímu pracovníkovi**. Případy, kdy je věc předána probačnímu pracovníkovi ve lhůtě do 1 měsíce od právní moci rozhodnutí jsou výjimečné, spíše lze tento úkon posunout mezi 2 - 3 měsíce. Byly zjištěny i případy, kdy byl tento úkon soudem proveden až po jenom roce (PM 8.1.1998 - úkon 26.2.1999, PM 23.2.1998 - úkon 7.1.1999), a také po 8, 7 a 5 měsících.

Tato časová prodleva může, zejména u podmíněného upuštění od potrestání, kde ustanovení § 26 odst. 2 tr.zák. připouští stanovit zkušební dobu maximálně na jeden rok, prakticky znemožnit výkon dohledu nebo neumožní naplnit všechny jeho podstatné funkce.

Tak např. u mladistvého pachatele bylo podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem a zkušební doba byla stanovena na 6 měsíců. V rámci uloženého dohledu bylo pachateli uloženo dostavovat se k probační pracovníci ve lhůtách jí stanovených a podrobovat se pomoci, poradenství a psychosociálnímu vedení. Rozsudek ze dne 4.11.1998 nabyl právní moci téhož dne, když oprávněné osoby se po jeho vyhlášení výslovně vzdaly práva odvolání. Trestní spis byl probační pracovníci předán dne 13.4.1999, tedy tři týdny před uplynutím zkušební doby. Probační pracovnice ještě téhož dne, kdy jí byl spis doručen, předvolala pachatele, který se dostavil dne 30.4.1999. Celý dohled a předpokládané výchovné působení na obviněného začalo a také skončilo jeho jedním setkáním s probační pracovníci.

Příčinu lze spatřovat v tom, že soudci před včasným zahájením výkonu dohledu upřednostňují vyřízení porozsudkové agendy, která často trvá i několik měsíců. Teprve po jejím ukončení dávají kanceláři pokyn k předložení trestního spisu probačnímu pracovníkovi nebo jinak jej informují o uloženém dohledu. Jak již bylo shora uvedeno, stačí informovat probačního pracovníka zasláním rozhodnutí opatřeného doložkou právní moci, tedy rozdělovník pro pravomocný rozsudek rozšířit o probačního pracovníka.

Pracovní postup probačního pracovníka při výkonu dohledu rozdělila Mgr. Doubravová v předchozí kapitole na dvě vzájemně se prolínající oblasti. Do první zařadila administrativně-technické práce zaměřené především na vytvoření probačního spisu a jeho stálou aktualizaci a do druhé oblasti činnosti pak individuální pracovní postupy, které integrují složku trestněprávních opatření se složkou výchovnou a pomáhající. Postup administrativních prací a další pracovní postupy, které autorka dále podrobně rozvedla, odpovídají našim zjištěním z probačních spisů.

U 67 pachatelů byl průběh výkonu dohledu evidován v probačních spisech a pouze u 7 pachatelů probační spis nebyl založen a evidence úkonů byla vedena v příslušném trestním spise. I v případech, kdy v jednom rozsudku bylo rozhodnuto o stanovení dohledu více osobám, je probační spis veden samostatně pro každou osobu. Pouze v jednom případě byl veden společný probační spis pro dva pachatele. Každý probační spis byl označen sp.zn., která odpovídá zápisu do probačního rejstříku.

První strana většiny probačních spisů obsahovala základní údaje o pachateli (datum narození, bydliště, zaměstnání, tel.č. a další), údaje ze soudního rozhodnutí (trestný čin, trest s délkou zkušební doby, další soudem stanovené povinnosti a vyznačení právní moci), někdy i údaje o poškozeném a časový rozvrh osobních kontaktů s pachatelem. Na další straně byl zpravidla veden s větší či menší pečlivostí spisový přehled. Ve všech probačních spisech bylo vždy založeno soudní rozhodnutí, na jehož podkladě má být dohled vykonáván, opatřené doložkou právní moci, někdy i další materiály z trestního spisu, např. 2 x posudek znalců z oboru psychiatrie, hodnocení pachatele ze školy, z místa bydliště od OÚ, MÚ a Policie ČR, opis rejstříku trestů a další.

V průběhu výkonu dozoru pak probační pracovník tvoří spis tím, že do něj chronologicky zakládá další záznamy o úkonech, které učinil, o kontaktech a jejich průběhu s pachateli, o plnění povinností a omezení, o poskytnuté pomoci, o spolupráci s rodinou, orgány, organizacemi, léčebnými a jinými zařízeními, i s občany (zejména s poškozenými), zprávy o chování pachatele a jiné. Dále do spisu zakládá průběžné zprávy o výkonu dohledu pro soud a po ukončení dohledu závěrečnou zprávu, která obsahuje celkové hodnocení výkonu dohledu, předpoklad dalšího vývoje pachatele, zejména ve vztahu k možnosti spáchání další trestné činnosti a doporučení pro další postup soudu.

Vlastní výkon probačního dohledu začíná úvodním setkáním probačního pracovníka s pachatelem. Neuskutečnilo se pouze v jednom případě, kdy byl pachatel krátce po odsouzení k podmíněnému trestu odnětí svobody s dohledem vzat do vazby v jiné trestní věci. K prvnímu setkání byli pachatelé zváni písemně na doručenkou, někdy byly ve spisech založeny záznamy o telefonickém pozvání. Dva pachatelé se dostavili sami, ještě dříve než byl probačnímu pracovníkovi soudem doručen pravomocný rozsudek. Termín první návštěvy byl zde domluven a ze strany pachatelů byl také dodržen.

Pokud to bylo možné, pokusili jsme se sledovat i dobu, která uplynula od předání věci soudem probačnímu pracovníkovi do prvního operativního úkonu, za který jsme považovali právě předvolání pachatele k první návštěvě - vstupnímu pohovoru s probačním pracovníkem. Většina předvolání byla pachatelům odeslána ve lhůtě do 10 dnů od předání dohledu k jeho výkonu, často ještě téhož dne kdy došlo k předání nebo následujícího dne. Pouze ve dvou případech došlo k vyhotovení písemného pozvání po dvou a půl měsících, shodou okolností právě v těch nejnevhodnějších případech, kde byla podle § 26 odst. 2 tr.zák. stanovena kratší šestiměsíční zkušební doba. V dalších dvou případech byl tento úkon proveden po dvou měsících.

Tyto posledně uvedené případy, kde došlo k prodlení, nemohou ovlivnit předchozí zjištění, že příčina zpoždění vlastního výkonu dohledu je na straně soudů a vzniká především opožděným pověřováním probačních pracovníků výkonem dohledu. Probační pracovníci si v tomto směru počínají velmi dobře.

Ze zápisů pořizovaných **při prvním setkání pachatele s probačním pracovníkem** bylo zjištěno, že pachatelé první předvolání respektují, ve stanoveném termínu se vesměs dostavují, mladiství i se svými rodiči a někdy i s právními zástupci. O obsahu jednání jsou pořizovány obsáhlé zápisy, které jsou zaměřeny na vyjasnění pravidel vzájemné spolupráce, na poznání pachatele, jeho rodinného zázemí, pracovních podmínek, dalších osobních vztahů, rizikových faktorů, jeho postojů, motivace i aktuálních potřeb. Pachateli jsou konkretizovány stanovené povinnosti uložením úkolů, které má do příštího setkání splnit.

V pěti probačních spisech byly založeny písemné záznamy označené jako „Probační kontrakt“, uzavřené při tomto prvním setkání mezi probačními pracovníky a pachateli a jimi parafované. V nich jsou shrnuty základní pravidla výkonu dohledu jako vzájemné závazky obou stran. Tak např. byl uzavřen probační kontrakt, v němž byly vzájemné vztahy vymezeny takto“

„Klient se zavazuje sdělit probačnímu pracovníkovi :

- formální změny (bydliště, pobytu ....),
- dostavovat se k probačnímu pracovníkovi v termínu, který spolu při předchozí konzultaci stanovili,
- omluvit se z konzultace předem, pokud se jí nebude moci účastnit,
- v případě ústavní léčby zasílat probačnímu pracovníkovi zprávy o pobytu v léčebně,
- dále na vlastní vyžádání získat od odborného personálu léčebny zprávu o nástupu, o výstupu, závěrečnou zprávu o výsledku léčby.

Probační pracovník se zavazuje:

- poskytnout klientovi psychosociální pomoc,
- vyslechnout jeho náměty k obsahu konzultace,
- dát klientovi prostor pro vlastní náměty“.

V další věci byl na počátku výkonu dohledu uzavřen tzv. „Probační resocializační kontrakt“ mezi Občanským sdružením SANANIM, zastoupeným MUDr. V.Š., probačním pracovníkem okresního soudu a pachatelkou, jíž byl soudem stanoven dohled. Pachatelka se zde především zavázala absolvovat v plném rozsahu program denního stacionáře a dodržovat jeho pravidla, vést si léčebný deník a ve stanovených termínech prokazovat probačnímu pracovníkovi svou účast na programu. Dále zde vyslovila souhlas s podáváním zpráv o průběhu léčebného programu a docházce soudu a probačnímu pracovníkovi.

V této dohodě se dále zavázalo Občanské sdružení SANANIM poskytovat pachateli psychosociální služby a pomoc, vést dokumentaci o práci s pachatelem, podávat na vyžádání zprávy soudu a zpracovat po ukončení programu zprávu pro probačního pracovníka. Konečně pro probačního pracovníka z uzavřeného kontraktu by měla plynout povinnost kontrolovat plnění léčebného programu, být v kontaktu s pachatelem i pověřeným pracovníkem denního stacionáře a při sjednávání schůzek s pachatelem zohledňovat režim léčebného programu.

Vyvození důsledků z neplnění uzavřené dohody pro pachatele při rozhodování o osvědčení podle § 26 odst. 5 nebo § 60a odst. 4 tr.zák. závisí podle našeho názoru na tom, jak soud ve výroku rozsudku (trestního příkazu) vymezil obsah stanoveného dohledu a jaká stanovil přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Podle sdělení Mgr. Doubravové je smyslem těchto dohod motivovat pachatele spoluúčastí na výkonu dohledu. Podle zkušeností probačních pracovníků je lepších výsledků dosahováno v těch případech, kde má pachatel

možnost spolupodílet se na řešení svého případu a na vytváření optimálních podmínek pro realizaci dohledu a dalších uložených povinností.

Při prvním setkání jsou také domluveny nebo přímo určeny přesné termíny dalších návštěv. Pokud soud intervaly setkání ve výroku rozsudku přesně stanovil, jsou v průběhu dohledu realizovány. Pokud však ve výroku rozsudku jejich určení dal prostor, např. tím, že stanovil pouze obecně, že pachatel je povinen se na vyzvání probační pracovnice dostavovat k soudu, nebo návštěvy limitoval tím, že nemohou být častější než např. 1 x za měsíc, byly intervaly návštěv stanoveny probačním pracovníkem a jejich konkrétní termín většinou po domluvě s pachatelem. Tak bylo postupováno i v případech, kdy ve výroku rozsudku tato povinnost stanovena nebyla.

Většinou se opakovaly jedno nebo dvouměsíční **intervaly** vzájemných setkání probačních pracovníků s pachateli. Někteří probační pracovníci však pružně reagovali na průběh dosud vykonaného dohledu a na aktuální situaci pachatele a tyto termíny upravovali, vždy jejich prodlužováním. Nebyly ojedinělé ani případy, kdy pachatelé sami vyhledali svého probačního pracovníka a požadovali po něm praktické informace nebo konkrétní pomoc při řešení nově vzniklých problémů. Ty se týkaly výkonu dohledu nebo i jejich osobního života, řešení rodinných nebo pracovních problémů.

Některé záznamy byly velmi stručné, napsané ručně a nebylo z nich možno zjistit, jak jednání s pachatelem probíhalo, zejména zda byla provedena kontrola uložených povinností. Byly zaznamenány i telefonické kontakty s pachatelem, jejichž záznam ve spise pouze potvrzoval jeho fyzickou existenci. Pokud tomuto způsobu kontaktu nepředchází déle trvající bezprostřední působení probačního pracovníka na pachatele a nesporné pozitivní výsledky dosud vykonaného dohledu, je podle našeho názoru tento postup nedostatečný. Zvednutí sluchátka pachatelem a pronesení několika vět nemůže splnit sledovaný účel dohledu a není ani takovou újmou, která by znamenala celkové zpřísnění obou institutů, jak bylo zákonodárcem zamýšleno.

V průběhu dohledu byli probačními pracovníky pachatelé vedeni k tomu, aby odstranili škodlivé následky způsobené trestnou činností, zejména aby nahradili způsobenou materiální škodu. Je jim vysvětlováno, jak mají postupovat, jsou vedeni k uzavírání dohod, které pak předkládají probačním pracovníkům k nahlédnutí, tak jako ústřižky složenek o postupném splácení nebo o uhrazení celé způsobené škody. Jedna pachatelka nad povinnost k náhradě škody stanovenou v rozsudku, a bez požadavku poškozeného, vedle vyčíslené škody sama z vlastní iniciativy zaplatila i úrok z prodlení. Ve čtyřech případech probační pracovníci navázali písemný kontakt s poškozenými občany a podniky k ověření splácení náhrady škody. Po pachatelích je probačními pracovníky rovněž vyžadováno, aby prokazovali i placení běžného a případně i dlužného výživného.

Pachatelům jsou ukládány, vedle úkolů vedoucích k náhradě škody, **i další povinnosti**. Tak např. podle záznamu v probačním spise bylo pachateli do příští schůzky uloženo: „1) přinést potvrzení o zaměstnání, 2) začít splácet dluh po 500,- Kč měsíčně Vězeňské službě ČR, 3) kontaktovat poškozenou firmu za účelem uzavření dohody o náhradě škody, 4) dostavit se k druhému jednání v rámci probačního dohledu v měsíci říjnu na základě písemného pozvání“. Jsou vedeni i k plnění běžných občanských povinností. Např. pachatel, který ztratil svůj občanský průkaz byl instruován, jak dále postupovat, jak vyžádat opis rodného listu a bylo mu uloženo, aby předložil nový průkaz k nahlédnutí.

Kontrola plnění dalších povinností je, vedle dotazů na pachatele, prováděna telefonickými nebo písemnými dotazy na léčebná a poradenská zařízení, zda se pachatelé podrobují jejich působení, na úřady práce, zda se ucházejí o zaměstnání apod.

Nelze pominout ani poměrně rozsáhlou oblast činnosti probačních pracovníků spočívající v **poradenství, odborném vedení a pomoci pachatelům** při řešení jejich problému. Šlo např. o pomoc při hledání odpovídajícího zaměstnání, zapojování do vhodných odvykacích programů, psychologické poradenství a další. Často o pomoc žádali sami pachatelé nebo osoby jim blízké. Někdy šlo o takové problémy, které probační pracovníci sami, bez pomoci odborníků a speciálních zařízení, nemohli zvládnout. I tyto aktivity byly z probačních spisů zjištělné a mnohdy byly pro probační pracovníky i časově náročné.

Spolupráce pachatele s probačními pracovníky a s příslušnými zařízeními byla zaměřena především na realizaci poradenství a léčby závislosti na návykových látkách, tedy povinností uvedených v ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák. Tak např. při prvním setkání s pachatelkou, které bylo v rozsudku podle § 26 odst. 4 písm. c) tr.zák. uloženo podrobit se protitoxikomanickému léčení, které není ochranným léčením, byl probační pracovníci vyjasněn obsah dohledu a byly zjištěny její představy o léčbě. Byla jí doporučena možnost účastnit se programů denního stacionáře SANINIMU a byla informována o režimu léčby a výši finančního příspěvku, který by musela uhradit. Pachatelka i její matka, která prvnímu setkání byla přítomna, se zapojením do tohoto programu souhlasily. Účast v programu byla probační pracovníci zajištěna a kontrolována (souhlas pachatelky), a vzájemný kontakt byl nadále ve sjednaných termínech udržován. Docházka pachatelky do stacionáře se však postupně zhoršovala a nakonec byla ukončena její účast ve skupině. Již v průběhu léčby s denním programem byla hledána možnost náhradního řešení a pachatelka projevila zájem nastoupit dlouhodobou léčbu v příslušném léčebném zařízení. Byl jí vyřízen nástup léčení v PL, kde se léčila i v době, kdy nám byl probační spis zapůjčen.

U osob zneužívajících drogy bylo zaznamenáno více případů aktivit probačních pracovníků. V dalším případě spáchaná trestná činnost neměla souvislost se zneužíváním drog a pachateli žádná povinnost podrobit se léčení nebo jinému programu nebyla uložena. Při pohovoru s probační pracovníci pachatel uvedl, že byl hlídkou Policie ČR předveden a vyslýchán k drogám, že byl „zhulený“ a že asi 2 x týdně vykouří dýmku marihuany. Byla mu nabídnuta probační pracovníci pomoc, s níž pachatel souhlasil a současně se zavázal podávat informace o průběhu léčby. Probační pracovnice mu dojednala konzultace na K-centru s terapeutem a dohodla termín první schůzky. Při dalším setkání pachatel již informoval probační pracovníci o průběhu svých dvou sezení v uvedeném zařízení.

Při navázání prvního kontaktu s pachatelkou, které bylo soudem uloženo podrobit se „psychoterapeutickému sezení“, probační pracovnice nabídla zprostředkování psychologické terapie. Pachatelka tuto pomoc přivítala. Podle probačního spisu spolupráce s psychologem byla navázána, pachatelka jej pravidelně navštěvovala a o těchto návštěvách informovala probační pracovníci.

V dopise informuje probační pracovnice ředitele školy, že byla soudem pověřena výkonem dohledu nad studentem tamní školy a že spolupráce byla navázána také s matkou pachatele a kurátorkou pro mladistvého. Přivítala by i spolupráci se školou a sděluje, že pachatel projevuje snahu po nápravě a za velmi důležité považuje setrvání na škole. Pokud ze

strany školy bude projeven zájem o další průběh dohledu nebo spolupráci, nabídla poskytnutí dalších informací.

V průběhu výkonu dohledu si probační pracovníci vyžadují **zprávy o chování pachatelů**, nebo jim ukládají, aby si sami tyto zprávy opatřili a předložili k založení do probačního spisu. Byly zde především zprávy obecních a městských úřadů, zaměstnavatelů, školních a učňovských zařízení, léčebných ústavů a opisy RT. V řadě případů tyto zprávy nebyly vyžadovány probačními pracovníky, ale vyžadovaly si je přímo soudy pro posouzení, zda pachatelé ve zkušební době vedli řádný život, zejména, zda se nedopustili další trestné činnosti a splnili další výslovně uložené podmínky.

Z probačních spisů bylo možno zjistit, že v řadě případů se probačním pracovníkům podařilo navázat s pachateli velmi dobrou spolupráci. Pachatelé své povinnosti řádně plnili, přicházeli za probačními pracovníky i mimo stanovené nebo domluvené termíny, svěřovali se jim, sami požadovali pomoc a přístup řady probačních pracovníků ke své osobě oceňovali. Další, nejpočetnější skupina pachatelů, své povinnosti plnila nebo řádně svoji neúčast na setkáních s probačními pracovníky omlouvala, ale z jejich postoje bylo jasně patrné, že tak činí jen proto, že se soudnímu rozhodnutí musí podrobit. Dohled byl v těchto případech omezen více na kontrolu. Z dalších probačních spisů jsme zjistili, že nejméně 9 pachatelů přistupovalo k výkonu dohledu velmi neukázněně a nabídky na jakoukoliv pomoc odmítali („nepřeji si aby se mě někdo pletl do života, své záležitosti si dokáži vyřídit sám“ - vyjádření jednoho pachatele k nabídce pomoci).

Probační pracovníci u těchto neukázněných pachatelů museli svá předvolání opakovat, upozorňovat je na možnost předvedení Policií ČR a na následky spojené s neplněním podmínek dohledu. U 4 pachatelů probační pracovníci byli nuceni tyto skutečnosti signalizovat soudu k posouzení možnosti ukončení podmíněného upuštění od potrestání nebo podmíněného odsouzení již během zkušební doby. Dva předsedové senátu písemně upozornili pachatele na jejich povinnost plnit podmínky uloženého dohledu, mezi něž patří povinnost dostavovat se ve stanovených lhůtách ke svým probačním pracovníkům a na možnost uplatnění sankcí již během stanovené zkušební doby.

Dva pachatelé, jimž byl uložen podmíněný trest odnětí svobody s dohledem měli v době odsouzení svá **bydliště v obvodu jiného okresního soudu**, než kterým byli odsouzeni. Jedna pachatelka své bydliště změnila v průběhu výkonu dohledu a písemně požádala okresní soud, který jí trest s dohledem uložil, aby jí umožnil vykonávat dohled u okresního soudu v místě svého nynějšího bydliště.

Ve všech těchto případech probační pracovníci požádali o spolupráci nebo o převzetí dohledu probačními pracovníky okresních soudů, v jejichž obvodech měli pachatelé svá bydliště. Tito probační pracovníci byli dále požádáni o informace o průběhu dohledu a o konečnou zprávu. Současně se žádostí byly odesílány i materiály potřebné pro výkon dohledu, vždy pravomocná soudní rozhodnutí v nichž byl dohled stanoven a dále podle jednotlivých případů obžaloba, zápis o uznání dluhu, dohodu o náhradě škody a opis RT.

Výkon dohledu má svá specifika, která vyplývají z jeho povahy, zejména z dlouhé doby jeho trvání, z potřeby bezprostředního styku pachatele s probačním pracovníkem, který se neomezuje jen na kontrolu pachatele, ale i na pomoc a zapojování pachatelů do preventivně výchovných programů. Pachatelé by měli mít možnost řešit se svým probačním pracovníkem

své problémy bezprostředně po jejich vzniku. Probační pracovník by měl mít přehled o specializovaných zařízeních působících v obvodu bydliště pachatele a v případě nutnosti mu zprostředkovat styk s nimi.

Všechny tyto důvody vedou pouze k jednomu závěru, že účinný výkon dohledu může zajistit pouze soud a jeho probační pracovník působící v obvodu, kde má pachatel bydliště. Trestní řád pro tyto případy nemá speciální ustanovení, jako např. § 335 pro výkon trestu obecně prospěšných prací, kde zvláštnosti tohoto druhu trestu byly zohledněny. Zákonné úpravy příslušnosti k výkonu dohledu se probační pracovníci ve svých legislativních námětech důvodně domáhají. Nemuselo by jít přímo o změnu trestního řádu v příslušnosti soudu ve vykonávacím řízení, ale sledovaného záměru, přesně vymezit pravidla vzájemné součinnosti soudů při výkonu dohledu, lze dosáhnout i zákonnou úpravou postupu při dožadání (speciální ustanovení ve vztahu k § 53 a § 54 tr.ř.).

Pokud výkon dohledu probíhal delší dobu, byly součástí probačních spisů i **průběžné zprávy soudu** o způsobu života pachatele a o plnění podmínek dohledu, případně i o plnění dalších povinností, pokud byly soudem uloženy. Žádným interním předpisem nejsou probačním pracovníkům stanoveny lhůty k jejich podávání. V části této zprávy o činnosti probačního pracovníka Mgr. Doubravová uvádí, že se v praxi postupuje podle lhůt stanovených kancelářským řádem, tedy v případech podmíněného odsouzení s dohledem po jednom roce a v případech podmíněného upuštění od potrestání s dohledem po půl roce.

Podle Instrukce č. 1100/98-OOD MS, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, jde však o lhůty pro vyžadování podkladů nutných k posouzení způsobu života osoby u níž došlo k podmíněnému zastavení trestního stíhání, schválení narovnání, podmíněnému upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného odsouzení s dohledem. Pověřený pracovník soudu vyžaduje v uvedených lhůtách opis rejstříku trestů a další podklady nutné k posouzení způsobu života osoby, u které bylo tímto způsobem rozhodnuto, a dodržování přiměřených omezení a přiměřených povinností ve zkušební době. Toto ustanovení tedy nezavazuje probační pracovníky k podávání zpráv, ale pokud je podle uvedených lhůt postupováno, nelze nic namítat.

I pro podávání zpráv o průběhu dohledu by však měla být přijata speciální úprava, nejlépe taková, že by termíny pro podávání zpráv stanovil přímo předseda senátu podle délky zkušební doby, znalostí pachatele, motivu spáchání trestné činnosti, okolností případu a prognózy jeho dalšího vývoje. Tyto termíny by sdělil probačnímu pracovníkovi při předání dohledu k jeho výkonu a v průběhu zkušební doby by je bylo možno podle aktuální potřeby měnit.

U podmíněného odsouzení s dohledem (§ 60a tr.zák.) byly průběžné zprávy o chování pachatele v průběhu dohledu a o plnění dalších uložených povinností založeny v 16 probačních spisech. O 8 pachatelích byly zprávy soudu podány po uplynutí 1 roku od právní moci rozsudku (trestního příkazu), o 5 pachatelích po uplynutí půl roku a u 1 pachatele po uplynutí 10 měs., 8 měs. a 2 měs. (zde zkušební doba byla stanovena na 2 roky). V dalším případě probační pracovník informoval soud, že se nepodařilo vypátrat pobyt pachatele a předseda senátu sám pak činil dotazy ke zjištění jeho pobytu.

Ve 14 probačních spisech průběžné zprávy ani po 1 roce od právní moci rozsudku nebyly založeny. Stejně tak nebyla založena ve spise žádná průběžná zpráva o výkonu

dohledu uloženého při podmíněném upuštění od potrestání (§ 26 tr.zák.). Zde je ovšem třeba brát v úvahu, že téměř u poloviny pachatelů byla stanovena krátká zkušební doba v trvání 6 měsíců.

Struktura i obsahová úroveň těchto zpráv byla různá. Závisí nejen na počtu úkonů, které byly v rámci dohledu vykonány, ale také na přístupu jednotlivých probačních pracovníků. Některé zprávy byly podány stručnou, ale pro posouzení průběhu dohledu postačující formou. Na druhé straně byly v probačních spisech založeny průběžné zprávy tak vyčerpávající, že po obsahové stránce splňovaly všechny požadavky kladené na zprávu podávanou po ukončení dohledu. Většinou obsahovaly i stanovisko k dalšímu postupu při pokračování v dohledu. Tak např. struktura jedné z těchto velmi dobrých zpráv byla následující:

- Důvod vypracování zprávy.
- Výchozí situace.
- Aktuální situace klienta - rodinná a sociální situace klienta,
  - zaměstnání,
  - náhrada škody, navázání kontaktu s poškozeným,
  - způsob trávení volného času.
- Shrnující stanovisko probačního pracovníka.
- Probační resocializační program (vypracován na počátku práce s pachatelem).

Jako přílohy byl ke zprávě připojeny kopie pracovní smlouvy, zpráva zaměstnavatele, dvě smlouvy o splátkách náhrady škody způsobené trestnou činností, kopie dopisů poškozeným a zpráva Policie ČR.

U podmíněného odsouzení s dohledem zkušební doba v době zkoumání spisů neuplynula ani u jednoho pachatele, a tak vypracování konečné zprávy o výkonu dohledu pro soud nepřicházelo v úvahu.

U podmíněného upuštění od potrestání byly soudu předloženy 3 **konečné zprávy** jako podklad pro jeho rozhodnutí o osvědčení. Jedna z nich byla podána ihned po ukončení zkušební doby a byla označena jako „záznam“ tohoto znění: „Předkládám spis předsedovi senátu s tím, že odsouzený B. vykonal probační dohled. Odsouzený Š. probační dohled nevykonal, neboť bylo zjištěno, že dne 10.2.1999 byl vzat do vazby pro zdejší soud, věc je vedena pod sp.zn. 3 T 141/99“. Dále byl dán pokyn kanceláři k předložení zprávy dr.P. Další dvě zprávy již obsahovaly skutečnosti potřebné pro rozhodnutí předsedy senátu i doporučení probační pracovnice na rozhodnutí o tom, že se pachatel ve zkušební době osvědčil.

U některých soudů probační pracovníci předkládají vypracované zprávy k seznámení pachatelům a poskytují jim možnost vyjádřit se k jejich obsahu. Tento otevřený přístup posiluje vzájemný vztah důvěry mezi probačním pracovníkem a pachatelem a spravedlivé vyhodnocení přístupu pachatele k plnění všech povinností posiluje výchovný vliv dohledu.

Ustanovení § 26 odst. 5 tr.zák. spolu s ustanovením § 26 odst. 6 tr.zák. upravuje způsob ukončení podmíněného upuštění od potrestání s dohledem. Pokud pachatel ve zkušební době vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, soud vysloví po uplynutí celé zkušební doby, že se pachatel osvědčil. Jinak rozhodne o uložení trestu, a to případně již během zkušební doby.

Postup soudu při **rozhodování o osvědčení nebo o uložení trestu** u podmíněného upuštění od potrestání je obdobný, jako u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody a u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 359a tr.ř. odkazuje na přiměřené užití § 330a tr.ř. a toto ustanovení ve svém odstavci druhém na § 330 tr.ř.). Soud v těchto případech rozhoduje ve veřejném zasedání usnesením, proti němu je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.

O osvědčení rozhodl okresní soud usnesením v jedné trestní věci, u dvou mladistvých pachatelů, u nichž bylo podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem. Ve výroku usnesení soud citoval ustanovení § 330a odst. 1 tr.ř. a § 26 odst. 5 tr.zák. (bez § 359a tr.ř.). Dále zde uvedl výrok, že podle § 26 odst. 7 tr.zák. se na pachatele hledí, jako by nebyli odsouzeni. Usnesení bylo řádně odůvodněno a obsahovalo poučení o opravném prostředku i o jeho odkladném účinku. Soud věc projednal ve veřejném zasedání za účasti obou pachatelů, státního zástupce a zástupce OÚ OPD. Probační pracovnice se veřejného zasedání nezúčastnila. Soudu předložila před nařízením veřejného zasedání probační spis a odkázala na zprávy v něm založené.

Zkušební lhůta uplynula i u dalších třech pachatelů, u nichž soud rozhodl o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem. Ve dvou případech probační pracovníci vypracovali vyčerpávající zprávy o průběhu dohledu a soudu doporučili, aby vyslovil, že oba pachatelé se osvědčili. Pachatelé byli s obsahem zpráv seznámeni a měli možnost se k nim vyjádřit. U dalšího pachatele byl soudu předložen probační spis se sdělením již výše popsaným, bez jakékoliv vypovídací hodnoty a bez doporučení na další postup soudu. V době, kdy nám byly spisy zapůjčeny, soudy ještě o osvědčení u těchto pachatelů a ani jinak nerozhodly. V žádné z dalších věcí zatím nevznikla přímo ze zákona fikce, že se na pachatele, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 26 odst. 7 tr.zák.).

Ukončení podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je upraveno v ustanoveních § 60a odst. 4 a 5 tr.zák. obdobně, jako u předchozího institutu. Procesní postup je stejný, jako u podmíněného odsouzení bez dohledu a také ustanovení § 330a tr.ř. odkazuje na ustanovení § 330 tr.ř. Soud i zde rozhoduje ve veřejném zasedání usnesením a podaná stížnost má odkladný účinek.

U dvou pachatelů, jímž byl uložen podmíněný trest odnětí svobody s dohledem bylo již v průběhu zkušební doby soudem rozhodnuto, že se u nich **trest odnětí svobody vykoná.**

V prvním případě podal návrh probační pracovník. Obecní úřad jej informoval, že na pachatele podává trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestných činů týrání svěřené osoby podle § 215 tr.zák. a zanedbání povinné výživy podle § 213 tr.zák., když v podnapilém stavu tloukl pěstmi do hlavy a kopal svého syna a rovněž neplatil delší dobu výživné na dvě děti. Dále bylo probačnímu pracovníkovi sděleno, že pachatel nedocházel na uložené protialkoholní ambulantní léčení. Přitom podmíněný trest s dohledem mu byl uložen za stejné trestné činy - § 215 odst. 1, 2 písm. b) a § 213 odst. 1 tr.zák.

Dne 15.4.1999 byl tento pachatel rozsudkem okresního soudu uznán vinným spácháním trestných činů týrání svěřené osoby podle § 215 odst. 1 tr.zák. a maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. d) tr.zák. (za maření výkonu uloženého ochranného léčení) a odsouzen k úhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 16

měs., s výkonem do věznice s dozorem. Podle § 72 odst. 1 písm. b) tr.zák. mu bylo dále uloženo ochranné protialkoholní léčení v ústavní formě. Odvolání pachatele bylo podle § 256 tr.ř. zamítnuto.

Po provedeném veřejném zasedání, které se konalo dne 5.8.1999 za účasti pachatele okresní soud rozhodl usnesením, že z důvodu shora uvedených se podmíněně odložený trest odnětí svobody v trvání 30 měs. vykoná (uvedena ustanovení § 60 odst. 1 tr.zák. a § 330 odst. 1 tr.ř. - správně § 60a odst. 4 tr.zák., § 330a odst. 2 a § 330 odst. 1 tr.ř.). Pro výkon trestu byl pachatel podle § 39a odst. 2 písm. b) tr.zák. zařazen do věznice s dozorem. Po vyhlášení usnesení se pachatel i státní zástupce vzdali práva stížnosti, a proto bylo vyhotoveno usnesení bez jeho odůvodnění (§ 134 odst. 3 tr.ř.).

Rovněž ve druhé trestní věci rozhodl okresní soud již v průběhu zkušební doby u mladistvého pachatele o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody v trvání 8 měs., který mu byl uložen za trestný čin neoprávněného užívání cizí věci podle § 249 odst. 1 tr.zák. Pro výkon trestu byl pachatel zařazen do věznice s dozorem s tím, že trest vykoná odděleně od ostatních odsouzených ve zvláštní věznici nebo oddělení. I zde byla ve výrokové části usnesení citována ustanovení § 60 odst. 1 tr.zák. (ustanovení pro podmíněné odsouzení bez dohledu - zde mělo být uvedeno speciální ustanovení § 60a odst. 4 tr.zák.) a § 330 odst. 1 tr.ř. (správně ustanovení § 330a odst. 2 a odkaz na § 330 odst. 1 tr.ř.).

Důvodem pro toto rozhodnutí bylo i zde další odsouzení pachatele ve zkušební době pro trestný čin neoprávněného užívání cizí věci podle § 249 odst. 1 tr.zák. (speciální recidiva) a maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. c) tr.zák. Za tyto trestné činy byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 7 měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou a dále k trestu zákazu činnosti, spočívajícím v zákazu řízení motorových vozidel na 18 měsíců. Stížnost pachatele byla podle § 148 odst. 1 písm. b) tr.ř. zamítnuta.

Probační spis nám v této věci nebyl zapůjčen a odůvodnění usnesení o nařízení výkonu trestu odnětí svobody se o průběhu dohledu a o případném návrhu nebo vyjádření probačního pracovníka nezmiňuje.

U žádného z podmíněně odsouzených s dohledem zatím stanovená zkušební doba neuplynula a tak nepřicházelo v úvahu rozhodnutí o osvědčení (§ 60a odst. 4 tr.zák.) nebo vznik zákonné fikce, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 60a odst. 7 tr.zák.).

Závěrem lze tedy konstatovat, že výkon stanoveného dohledu u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem i u podmíněného odsouzení s dohledem, je zajišťován probačními pracovníky většinou zodpovědně tak, aby bylo dosaženo jeho účelu. Toto pozitivní zjištění je o to cennější, že institut dohledu byl do našeho trestního zákonodárství zakotven teprve s účinností od 1.1.1998 a s jeho praktickým výkonem nebyly velké zkušenosti. V nejbližším možném časovém horizontu je však třeba stanovit přesná pravidla postupu při výkonu dohledu i vzájemných práv a povinností zainteresovaných subjektů. Tak jako při ukládání dohledu, je i u jeho výkonu v praxi pocíťována absence podrobnější a přesnější zákonné úpravy, zejména v těch případech, kdy ve výroku rozsudku nejsou přesně vymezeny povinnosti vyplývající z dohledu pro pachatele.

7. Probační a mediační pracovník pověřený dohledem – jeho osobnost a profese

Uplatňování a plnění funkce zkoumaných trestněprávních institutů provázených dohledem je podmíněno dostatečnou kvalitou dohledu odsouzeného, nad kterým soud dohled vysloví. Za výkon dohledu odpovídá příslušný předseda senátu, který dohled v rozsudku uložil, dohled specifikuje a určuje osobu, která jej provádí.

Jednoznačně převládá názor, že dohled má provádět pracovník probační a mediační služby. V současné době je u každého soudu určen pracovník, který má uloženo vykonávat funkci probačního a mediačního pracovníka. U některých soudů ji koná jako svou jedinou pracovní činnost, u dalších je tato funkce kumulována s další činností, respektive činnostmi. Tento pracovník bývá u soudu obvykle formálně zařazen jako vyšší soudní úředník. Nevykonává z pověření předsedy soudu pouze činnost charakterizovanou jako dohled, ale i jiné činnosti např. mediačního charakteru v rámci takových institutů jako je podmíněné zastavení trestního stíhání nebo narovnání.

Při tom třeba mít na zřeteli, že stručně řečeno „dohled“ a „mediace“ jsou dvě činnosti, jež kladou velmi rozdílné nároky na osobnost, jež je má vykonávat a vzniká – často nejen teoreticky – i otázka, zda jde vůbec o nároky v rámci jedné osobnosti dobře slučitelné. Nutnost rozdělení profese probačního a mediačního pracovníka na subprofesi probačního pracovníka a subprofesi mediačního pracovníka lze demonstrovat základním rozdílem mezi oběma subprofesemi. Ve zkratce je první zaměřena na kontrolu odsouzeného, druhá na urovnání sporu. Důkladněji je probace a mediace definována v Návrhu věcného záměru zákona o probační a mediační službě (dále jen Záměr), jak jej předložilo ministerstvo spravedlnosti ČR do vlády. Podle tohoto materiálu – citujeme:

*„**Probačí** se pro účely tohoto zákona rozumí organizace a výkon dohledu nad obviněným, výkon povinností a omezení uložených soudem nebo státním zástupcem, výkon dalších trestů nespojených s bezprostředním odnětím svobody v rozsahu stanoveném tímto zákonem a opatřování informací o osobě obviněného nebo poškozeného významných pro rozhodnutí soudu nebo státního zástupce.*

***Mediací** se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování řešení sporů a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestným stíháním.“*

(Poznámka: Osobností, kvalifikací a rolí mediátora jsme se již zabývali v rámci „Výzkumu institutu narovnání“ viz. bod 4 přílohy 17 publikace stejného názvu, vydané v publikační řadě Studií IKSP v roce 1999.)

Pracovník pověřený dohledem (dále PPD) je u nás novum. Tato „novost“ je provázena řadou typických obtíží a nejasností, především týkajících se vytyčení nároku na tuto profesi.

(Poznámka: Je to běžné u nových profesí a jako dostatečný příklad lze uvést svízele, jež vznikly v 70. letech při formulaci požadavku na profesi, osobnost a kvalifikaci dispečera

v jaderných elektrárnách. U nás a v bývalém SSSR, kdy z politických důvodů nebyla možnost dostatečně čerpat ze zkušeností a literárních pramenů, především z USA, kde tato profese již existovala. Důsledky jsou známé – elektrárna Černobyl, kde selhal lidský činitel. Američané se s tímto praktickým problémem, který je při dynamice současného světa stále aktuální, vyrovnali vědecky ustavením nové disciplíny tzv. profesiografie neexistujících povolání. Prokázali, že zásadně špatná je doktrína – hypotéza, že i vynikající pracovník při jevově podobné – analogické práci v oboru je s úspěchem využitelný po převedení na novou – pouze na oko podobnou činnost. (Naopak vynikající dispečeri v klasických provozech mohou stejně nebo i více zklamat po přeřazení na jadernou elektrárnu jako každý jiný celkem náhodně vybraný pracovník). Analogie obou profesí – dispečer a PPD se jeví jako příliš zdramatizovaná pouze na oko, neboť špatný výkon dohledu může totálně zprofanovat významný nově zaváděný institut trestního práva.

Problém však není tak vyhrocen u profese PPD ze dvou důvodů:

- a) můžeme velmi dobře čerpat ze zahraničních zkušeností, kde se již dohled dlouho s úspěchem aplikuje,
- b) máme naše vlastní zkušenosti, neboť dohled ukládaný soudem není nic zcela nového. Již dříve dohled existoval pod pojmem „dozor“ v zákonodárství první republiky, dále určitá činnost, podobná dohledu se prováděla už v rámci našeho právního řádu dříve („ochranný dohled“).

Jsme názoru, že uvést některé úvahy, někdy i poznatky, jež se týkají

- pracovní činnosti spojené s dohledem
- obecné charakteristiky těchto činností a nároků na jejich úspěšný výkon
- profilu osobnosti vhodné pro výkon uvedené subprofese
- role, kterou má zastávat PPD

bude velmi užitečné pro formulování optimální kvalifikace PPD.

(V této části využíváme některých výsledků, získaných při pořízení stručného orientačního srovnávacího profesiogramu /dále Profesiogram/, který byl zpracován pro skupinu tří subprofesí: probační pracovník, mediační pracovník – zprostředkovatel, úředník probační a mediační služby, to vše v rámci profese probačního a mediačního pracovníka).

Vše dále uvedené platí pro všechny trestněprávní instituty, pokud je provází uložení dohledu.

Dříve než přistoupíme k nastíněné osnově, uvádíme základní informaci, především o organizačním začlenění PPD, respektující současný stav. (Zde čerpáme doslova z materiálu zpracovaného pro Radu Evropy.)

Organizační aspekty

„Probační služba v České republice prozatím nemá samostatnou organizační strukturu, je součástí soudní soustavy. K 1.1.1996 bylo na jednotlivých soudech zřízeno místo probačního pracovníka, přičemž na většině soudů byl k probační činnosti vytvořen pouze částečný úvazek. Probační pracovník je zaměstnancem soudu, jehož nadřízeným je předseda nebo místopředseda soudu pro věci trestní, případně jím pověřená osoba odpovědná za činnost aparátu soudní administrativy. Probační pracovníci okresních soudů jsou metodicky vedeni probačním pracovníkem krajského soudu, který je odpovědný předsedovi příslušného

krajského soudu. Od 1.1.1999 je na ministerstvu spravedlnosti pověřen koordinací probace jeden pracovník, který zároveň odpovídá za oblast protidrogové politiky a sociální prevence realizované v rámci resortu spravedlnosti.

V současné době na jednotlivých soudech působí celkem 74 pracovníků pověřených probační činností (12 soudů místo probačního pracovníka nezřídilo resp. neobsadilo) a 3 pracovníci krajských soudů odpovědných za metodické vedení a koordinaci probačních aktivit v rámci daného kraje (5 míst metodických probačních pracovníků je neobsazeno). Přibližně 90 % probačních pracovníků okresních soudů má kumulovanou činnost s další administrativní činností (soudní tajemník, soudní vykonavatel) a jejich působení v oblasti probační činnosti je zpravidla redukováno na administrativně technické zajištění dílčích probačních aktivit.

Do současné doby nebyly stanoveny žádné kvalifikační předpoklady pro výkon probační činnosti, touto činností byli zpravidla pověřeni pracovníci soudu, kteří vykonávali některou ze soudních administrativních prací. K přijetí nových odborně připravených pracovníků bylo při zřízení těchto míst přistoupeno pouze na několika soudech.

U soudů, kde působí pracovníci se vzděláním v oblasti sociální práce či v příbuzných oborech věnujících se mediační činnosti na plný úvazek, se daří postupně rozvíjet širší koncept mediace a probace zahrnující kvalifikovanou individuální sociální práci s pachateli popř. oběťmi trestných činů a spolupráci s dalšími organizacemi sítě psychosociálních služeb. Zároveň je zřejmé, že kvantita i kvalita práce probačního pracovníka je limitována skutečností, že na jednom soudu působí pouze jeden pracovník. Tento limit znemožňuje specializaci probačního pracovníka, týmovou práci, větší efektivitu a vzájemnou zastupitelnost. V současné době zatím neprobíhá systematické vzdělávání pracovníků probační služby, ale od počátku zahájení činnosti probačních pracovníků pořádá Institut pro další vzdělávání MSp ČR průběžné semináře zaměřené na probační a mediační činnost, jak pro probační pracovníky, tak i pro soudce a státní zástupce. V rámci vzdělávání soudních úředníků na Justiční škole ministerstva spravedlnosti je poskytována základní informace (v rozsahu 6 hodin) o poslání a úkolech probační služby v ČR i v jiných zemích.“

Činnosti, jež PPD v rámci zkoumaných institutů trestního práva vykonává

Citujeme opět z Záměru, kde se uvádí hlavní úkoly PPD

„Hlavními úkoly pracovníků soudů vykonávajících probační a mediační činnosti jsou zejména:

- a) při podmíněném odsouzení s dohledem, při podmíněném upuštění od potrestání s dohledem, při podmíněném odsouzení a při podmíněném zastavení trestního stíhání:
  - sledování a usměrňování způsobu života obviněného a jeho chování,
  - kontrola plnění podmínek a omezení uložených v rámci zkušební doby,
  - obstarávání podkladů pro rozhodnutí předsedy senátu ve zkušební době,
- b) ve vykonávacím řízení:
  - sledování a usměrňování způsobu života odsouzeného a jeho chování u dalších trestů nespojených s odnětím svobody,
- c) v průběhu celého řízení

- shromažďování poznatků o osobě obviněného a odsouzeného, o jeho rodinném a sociální zázemí podle pokynů předsedy senátu,
- podávání zpráv předsedovi senátu o způsobu života a chování obviněného a odsouzeného, jakož i o dalších skutečnostech důležitých pro rozhodnutí,
- spolupráce se subjekty, které plní vlastní úkoly na úseku sociální práce s obviněnými a odsouzenými a koordinace jejich opatření s požadavky soudu.“

(Uvádíme pouze všechny úkoly, jež se týkají PPD).

Dále citujeme ze záměru z bodu Vymezení působnosti probační a mediační služby (opět jen to, co se týká PPD).

„ Probační a mediační činnost spočívá zejména ve :

- a) výkonu dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl uložen, a ve sledování chování obviněného v průběhu zkušební doby,
- b) vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, případně pro další alternativní postupy či alternativní tresty,
- c) výkonu dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení probační vazby dohledem, nebo ve sledování chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody,
- d) obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému i sociálnímu zázemí.“

Další požadavky :

- pracoviště v soudní budově i mimo ni, v kanceláři i v terénu,
- druh práce: obstarávání relevantních informací o obviněném a odsouzeném a jeho sociálním zázemí, sociální pomoc, jednání, management, formulování zpráv,
- forma práce: samostatná, někdy týmová práce s využitím možnosti konzultací,
- stupeň proměnlivosti práce: průměrně různorodá a proměnlivá,
- podnět: činnost v rámci daném rozsudkem soudu, částečně vlastní iniciativa,
- styk s lidmi: s obviněným, příp. jeho příbuznými a dalšími osobami,
- složitost, náročnost: poměrně složitá intelektuální práce vyžadující tvořivý přístup; značné nároky na vzdělání v oboru práva i psychologie a sociologie,
- neuropsychické zatížení: dosti značné, s nutností řešit stresové situace,
- emocionální zatížení: poměrně veliké, ve vazbě na určitou míru odpovědnosti,
- práce vyžaduje začnou míru soustředění.

Profil vhodné osobnosti (výňatek z Profesiogramu)

pohlaví – žena nebo muž

věk - minimálně 25 let (případně s možností povolení výjimek v počáteční etapě)

- maximálně 65 let (možnost povolení výjimky pro činnost v oblasti probační služby i v důchodovém věku na základě posouzení individuálních schopností)

celková zralost - stabilita osobnosti, zvládnutí emocionality (vhodné jsou osoby s přiměřenou sebedůvěrou, naopak nevhodné jsou osoby málo odolné vůči náporu, konfliktu, stresu, frustraci, nemůže jít o osoby submisivní, snadno závislé na vůli jiných osob)

myšlení - alespoň mírně nadprůměrná úroveň všeobecných rozumových schopností, zejména z hlediska samostatnosti a kritičnosti myšlení, pružnosti a tvořivosti, smysl pro rozlišení podstatného od podružného

- schopnost analytického myšlení, logického uvažování a samostatného úsudku
- konstruktivní myšlení, vynalézavost, určitá míra koncepčnosti

charakter – smysl pro odpovědnost

- akceptace určitých morálních standardů

míra dominantnosti – nevhodná je vyhraněná dominance, ale vyloučit je třeba submisivnost (výrazně submisivní osobnosti by tuto profesi neměly vykonávat, vhodné nejsou ani osoby s rysy výrazné agresivity)

pracovní samostatnost a pracovní vytrvalost

svědomitost, důsledná odpovědnost (osoby spoléhající především na vlastní logiku a zkušenost, osoby přizpůsobivé, neměly by mít sklon k podezřívavosti vůči jiným)

schopnost navazovat sociální kontakt, získat důvěru, obratnost v jednání, dobré komunikační dovednosti a další relevantní sociální dovednosti, schopnost kooperace, poměrně značné nároky na vnější projev a celkové vystupování, sebeovládání a taktnost.

Aktivita, nápaditost a iniciativa (tj. rysy dynamické osobnosti)

schopnost působit výchovně a pomáhat

schopnost dobrého ústního a písemného vyjadřování

Role PPD

Vymezení vhodného PPD nutno doplnit specifikací rolí, jejíž zvládnutí je podmínkou úspěšného plnění funkce tohoto pracovníka.

- PPD musí vystupovat jako úředník striktně vymáhající respektování omezení a opatření uložených soudem odsouzenému. Nekompromisní plnění této povinnosti PPD vyžaduje jeho dostatečnou energičnost, důslednost a z toho vyplývající neformální autoritu, kterou musí PPD získat a odsouzený uznávat. Proto v této roli se vyžaduje pěstování

dostatečného odstupu ze strany PPD k odsouzenému. V této roli musí PPD vystupovat asertivně.

- PPD musí současně dokázat být v případě potřeby a v některých situacích upřímným a někdy i obětavým pomocníkem odsouzenému, někdy až jeho přítelem, zejména tehdy, pokud si tento v praktických, ale někdy i niterných záležitostech není schopen sám pomoci a vyžaduje být konkludentně podporu, případně povzbuzení. Tato role PPD vyžaduje schopnost vcítění se do situace odsouzeného, někdy i soucit k němu.

Kvalifikační předpoklady PPD

Postavení zaměstnanců probační a mediační služby popisuje příslušný bod Záměru:

„Pracovníkem probační a mediační služby se může stát pouze osoba způsobilá k právním úkonům, bezúhonná a splňující kvalifikační předpoklady. Pracovník probační a mediační služby musí mít vysokoškolské vzdělání společenskovedního zaměření, alespoň bakalářského stupně. Jeho povinností je rovněž vykonat po skončení šesti měsíční přípravné lhůty odbornou zkoušku.“

Obecně lze poznamenat, že přiměřená kvalifikace pro výkon povolání by měla být komplexní, tedy obsahovat potřebné znalosti, vědomosti kognitivního charakteru, dovednosti získatelné na základě výcviku, zkušenosti jež musí být podepřené praxí (předávané zkušenosti jsou již poznatky, jež patří do okruhu znalostí). Dále konkrétní, tedy vztahující se k profesi, konečně dynamická, to je vyvíjející se.

Z tohoto pohledu lze výše uvedený výňatek ze záměru doplnit:

- Pokud jde o absolutorium vysoké školy, míní se především obor práv, psychologie, sociologie; zdá se účelné umožnit výjimku pro absolventy úplného středoškolského vzdělání poskytovanou po zvážení individuálně.
- Při odborné zkoušce by měl být brán zřetel na ověření potřebných dovedností aspirantů na funkci PPD, a to především sociálních, týkajících se komunikace, asertivity, ústního projevu a rovněž přiměřeného rozsahu obecné kulturnosti chování.

PPD by měli mít i formálně organizovanou možnost (stejně jako soudci a státní zástupci) neustále a průběžně si doplňovat, prohlubovat a rozvíjet svou kvalifikaci.

8. Realizace dohledu jako jedna z činností probačního pracovníka

Autoři tohoto příspěvku jsou sociální pracovníci, kteří působí již téměř čtyři roky ve funkcích probačních pracovníků u pražských soudů:

Mgr. Dagmar Doubravová, probační pracovník KS v Praze

Mgr. Otmar Nanque, probační pracovník OS pro Prahu 9

Úvod

Tématem našeho příspěvku v této odborné publikaci je v českém trestním zákonodárství poměrně nový institut dohledu. Rádi bychom osvětlili teoretická východiska pojetí dohledu z hlediska sociální práce a shrnuli pracovní postupy a některé zkušenosti a poznatky, které jsme získali v praxi s realizací dohledu.

Přestože institut dohledu je v našem právním řádu zakotven s účinností od 1. ledna 1998, zkušenosti s praktickým výkonem určité formy dohledu ve zkušební době podmíněného odsouzení existují déle, neboť někteří soudci před touto novelou využívali § 59 odst. 2 trestního zákona, kdy ve vybraných případech ukládali dohled a vedení probačního pracovníka jako přiměřené omezení.

Vymezení pojmu dohledu

Samotný pojem dohledu lze vymezit jako specifickou alternativní sankci nespojenou s odnětím svobody spočívající v povinnosti klienta (odsouzeného) být v průběhu zkušební doby v součinnosti s probačním pracovníkem. Příčiny trestné činnosti jsou velmi různorodé a zkušenosti ukazují, že lidé, kteří se dopouštějí trestné činnosti, mají vedle problémů s porušováním trestních i jiných norem často také osobní, rodinné těžkosti nebo sociální problémy, které mnohdy bývají přímou nebo nepřímou příčinou jejich konfliktu se zákonem. Řešení těchto aspektů života klienta a jeho sociální stabilizace, která může podstatným způsobem snížit riziko opakování trestné činnosti, je součástí celkového pojetí dohledu. Tento institut však není možné chápat jako projev určité dekriminalizace či mírnější reakce státu na spáchanou trestnou činnost. Uložení dohledu může být ve vybraných případech účinnou reakcí na porušení obecně závazných právních norem a nezbavuje odsouzené jejich odpovědnosti za trestný čin.

Dohled pojatý jako kombinace složky kontrolní a pomáhající nebo jinými slovy složky represivní a výchovné, může z hlediska pachatele trestné činnosti přispět k převzetí odpovědnosti za trestný čin a jeho následky a k podpoře klientových schopností vést řádný život bez konfliktu se zákonem. Z hlediska společenského pak přispívá k zajištění resocializace pachatele v jeho přirozeném sociálním prostředí a v konečném důsledku i k posílení ochrany právních a společenských vztahů.

Platná právní úprava vymezuje dohled v § 26 trestního zákona a § 60a trestního zákona. Podle § 26 tr. z. může soud upustit od potrestání pachatele a stanovit mu zkušební dobu, během které nad ním vysloví dohled a může mu uložit i další přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Podobně § 60a tr. z. vymezuje uložení dohledu během zkušební doby podmíněného odsouzení. Trestní zákon blíže nevymezuje, v čem dohled spočívá, kdo ho vykonává a za jakých podmínek. Současně není legislativně upraveno, jak má dohled probíhat, kdo ho vykonává, ostatně ani samotnou funkci pracovníka,

který ho má vykonávat, zákon nezmiňuje. V praxi tento stav přináší řadu obtíží, a proto se v připravované rekodifikaci trestního zákona a trestního řádu již předpokládá bližší vymezení dohledu, a to v § 26b trestního zákona. Podle návrhu novely „dohledem se rozumí pravidelný kontakt pachatele s úředníkem probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Dohled nad pachatelem provádí probační úředník.“ Tento návrh dále vymezuje účel dohledu ve dvou směrech: jednak ke sledování a kontrole chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, a jednak je to odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Realizace dohledu jako sociální práce v trestní justici

Efektivní zvládnání kriminality je interdisciplinární oblastí, do které přispívají z pohledu své odbornosti právníci, kriminologové, penologové, psychologové, sociální psychologové, pedagogové, sociální pracovníci atd. Vývoj teoretických koncepcí řešení kriminality i praktické zkušenosti zčásti přebírané i ze zahraničí ukazují, že je přínosné propojení represivní složky se složkou pomáhající, tedy spojení trestu s nějakým druhem psychosociálního působení na pachatele trestných činů. Sociální práce patří mezi tzv. pomáhající profese a její zapojení do výkonu některých trestů ukládaných soudy znamená posílení a zvýraznění výchovné úlohy trestů - jde na jedné straně o ochranu společnosti a na druhé straně o prevenci opakování porušování trestních norem.

„Posláním sociální práce je... vést dialog mezi tím, co chce společnost ve svých normách a tím, co si přeje klient. Rozvíjet přitom dialog jako spolupráci a kooperaci rovnocenných partnerů. Pracovníkovou odborností je pak umět být prostředník mezi normami společnosti a přesvědčením klienta.....“ (Ivan Úlehla: Umění pomáhat, Renaissance Písek, 1996, s. 17.)

Sociální práce vychází z pojetí člověka jako jedinečné bytosti, svébytné osobnosti, která má své specifické potřeby, zájmy a problémy. Sociální pracovník přistupuje ke každému klientovi individuálně s respektem k jeho osobě a v zásadě se zaměřuje na klientovy silné stránky, na jeho schopnosti, zdroje, zkušenosti. Protože klienty v institutu dohledu jsou lidé, kteří porušili normy, dostali se s nimi do konfliktu, každý ze zcela specifických důvodů, osvědčuje se předpoklad, že toto „selhání“ je pouhou částí klientova života, v řadě jiných oblastí je schopen fungovat více či méně hladce, držet se psaných i nepsaných norem a pravidel. Každý z klientů se v životě setkal s problémovými situacemi, které dokázal řešit vlastními silami. Proto právě odhalování a posilování klientových zdrojů se ukazuje jako cesta k tomu, aby klient dokázal zvládat život svými vlastními silami a prostředky a bez konfliktu se zákonem. V této souvislosti se opět vracíme k pojmu respekt, který lze popsat i v tom smyslu, že je klient brán vážně. Sociální pracovník věnuje pozornost jeho potřebám, názorům, zkušenostem a hlediskům.

Právě institut dohledu velmi dobře ilustruje uvedenou tezi, že posláním sociální práce je být prostředníkem mezi normami společnosti a klientů. Na jedné straně je probační pracovník součástí justičního systému a jeho činnost při výkonu dohledu se odvíjí od autority soudního rozhodnutí. Jeho povinností je informovat soud o průběhu dohledu a o situaci klienta, o tom, jak si ve zkušební době vede a kontrolovat, zda plní i své další uložené povinnosti. Na druhé straně poskytuje klientovi pomoc, psychosociální podporu a doprovází ho, aby obstál ve zkušební době.

„Pracovník jakožto zástupce společnosti a prostředník mezi potřebami klientů a potřebami společnosti stojí na straně toho mocnějšího, většího, na straně zákona, na straně státu. To jej zavazuje vůči těmto normám k jejich dodržování, ale na druhou stranu to ztěžuje jeho kontakt s klienty.“ (Ivan Úlehla: Umění pomáhat, Renaissance Písek, 1996, s. 131.)

Základní principy práce při realizaci dohledu

Klienti, kteří mají soudem uložený dohled, k probačnímu pracovníkovi nepřicházejí dobrovolně a z vlastní potřeby pomoci a podpory. Přicházejí „nedobrovolně“, protože prostě musí z rozhodnutí někoho jiného. Je věcí pracovníkovy odbornosti, profesionality a přístupu vytvořit předpoklady k odbourání klientových negativních pocitů spojených s institucí soudu a vytvořit prostředí, ve kterém se bude cítit víceméně bezpečně a kde si bude moci dovolit požádat o pomoc či otevřít v rozhovoru témata pro něj důležitá, aniž by se cítil ohrožen. S některými klienty se daří *vzájemný vztah důvěry* navázat rychleji, někdy již během prvního setkání, a některými to trvá déle, kdy si klient během několika prvních návštěv „otřukává“ probačního pracovníka. V některých případech se však i přes veškeré úsilí probačního pracovníka takový kontakt nepodaří navázat a dohled je více zaměřen na kontrolu. Avšak probační pracovník by měl respektovat tuto klientovu volbu, že z nějakých důvodů pro něj probační dohled není prostředkem pomoci nebo podpory a nabídky nechce využít. Na druhé straně by měl probační pracovník mít u klientů autoritu. Jeho autorita vyplývá jednak z toho, že se podílí na rozhodnutí soudu a že soud o jednotlivých klientech informuje, a jednak by měl mít jistý druh přirozené autority, který přispěje k tomu, že klienti budou dodržovat např. dohodnutá pravidla nebo plnit to, na čem se s probačním pracovníkem domluví.

Důležitým principem je přístup probačního pracovníka ke klientovi s „otevřeným hledím“, který znamená, že se nic neděje za zády klienta, všechny aktivity, které probační pracovník vykonává v daném případě, jsou klientovi přístupné, má právo o nich vědět a vyjádřit se k nim. Lze to znázornit na tom, že pokud se probační pracovník hodlá spojit s jinou osobou nebo institucí či úřadem, aby se o klientovi informoval nebo o něm někam podává zprávu, vždy o tom klient ví, má možnost se na tom podílet. Zcela konkrétním příkladem je práce: mnozí zaměstnavatelé klientů nevědí, že jejich nově přijatý pracovník je odsouzen, je ve zkušební době a má uložen dohled. Pokud by se probační pracovník spojil s takovým zaměstnavatelem a žádal od něj např. pracovní hodnocení bez vědomí klienta, může se stát, že svým jednáním nadělá více škody než užitku a klient může o práci i přijít. Stejně i pokud probační pracovník podává jakoukoliv zprávu, má klient právo se s ní seznámit, vědět, co se o něm bude soud či jiná instituce dozvídat a jakou formou jsou informace podávány a může se ke zprávě vyjádřit, mít připomínky nebo ji doplnit. Proto otevřený přístup chrání vzájemnou důvěru mezi probačním pracovníkem a klientem, zájmy klienta, postavení probačního pracovníka a je také projevem *respektu ke klientovi*.

V průběhu spolupráce probační pracovník klienta pozitivně motivuje k vedení řádného života, nabízí mu psychosociální pomoc a podporu a doprovází ho zkušební dobou. Zároveň kontroluje jeho chování, dohlíží nad plněním omezení a povinností, které mu byly soudem uloženy nebo ke kterým se zavázal. Základní charakteristikou činnosti probačního pracovníka v rámci dohledu je *spojení represivní složky trestněprávních opatření se složkou výchovnou a preventivní (pomáhající)*.

Pracovní postup

Činnosti probačního pracovníka v rámci probačního dohledu lze rozdělit na dvě vzájemně se prolínající oblasti. První oblast tvoří administrativně-technické práce zaměřené především na vytvoření probačního spisu a jeho stálou aktualizaci. Další oblastí činnosti je individuální vedení případu podle standardů sociální práce v kontextu trestní justice, tzn. pracovní postupy, které integrují složku trestně právních opatření se složkou výchovnou a pomáhající (preventivní). Specifickou oblastí práce probačních pracovníků v rámci probačního dohledu je činnost koordinační, která se zaměřuje na spolupráci orgánů činných v trestním řízení s institucemi zabývajícími se zejména realizací přiměřených omezení a povinností, případně jinak vhodně doplňujícími realizaci probačního dohledu.

Probační spis

Po předložení trestního spisu probační pracovník zaeviduje data o novém případě do svého rejstříku a založí probační spis. Probační spis mapuje podrobně průběh dohledu během zkušební doby. Obsahuje úvodní list se základními údaji o klientovi (jako je adresa, datum narození) a o uloženém trestu, dále opis rozhodnutí soudu s vyznačením právní moci, vedle dopisů klientům dále záznam z každé konzultace s klientem, podle okolností další dokumenty jako např. kopie pracovní smlouvy, evidence u úřadu práce, dokladů o náhradě škody, hodnocení školy či zaměstnavatele atd. Součástí probačního spisu jsou i zprávy o průběhu dohledu dle lhůt stanovených kancelářským řádem, tedy v případě podmíněného odsouzení po roce a v případě podmíněného upuštění od potrestání po půl roce. Tyto zprávy probační pracovník zakládá do trestních spisů klientů jako jeden z podkladů pro rozhodování soudu o osvědčení. Strukturu zprávy probačního pracovníka tvoří údaje charakterizující průběh dohledu, informace o aktuální rodinné situaci, zaměstnání popř. škole a vzdělání, sociálních kontaktech klienta a způsobu trávení volného času, plnění dalších povinností uložených soudem, náhradě škody a nápravě následků trestné činnosti celkově. Zpráva obsahuje i stanovisko probačního pracovníka, ve kterém shrne plnění povinností podrobit se dohledu jak z hlediska formálního (počet návštěv, spolehlivost klienta), tak z hlediska obsahového. Současně nastíní perspektivy dalšího pokračování dohledu.

Individuální vedení případu

Veškeré aktivity probačního pracovníka při práci s klientem směřují k ideálnímu stavu, tedy k tomu, že odsouzený se již nedopouští opakování trestné činnosti v rámci zkušební doby a že jsou postupně vytvářeny předpoklady, aby tak nečinil ani v budoucnu. Toho je možné dosáhnout rozvojem nových metod práce, které reagují na příčiny trestného chování, zohledňují aktuální potřeby společnosti a klientů a dávají probačnímu dohledu konkrétní náplň. Nezbytným krokem pro práci s pachateli je jejich zapojení do samotné realizace dohledu.

V ideálním případě se tak děje ještě v předrozsudkové fázi trestního řízení, kdy „motivaci“ klientů spojenou často se strachem jak dopadne soudní řízení lze za pomoci probačního pracovníka nasměrovat ke konkrétním krokům v jejich životě, které přispějí k odstranění příčin páchaní trestné činnosti, případně k odstranění následků souvisejících s jejich chováním. Probační pracovník se v této fázi zaměřuje především na vypracování zprávy o aktuální sociální situaci obviněného, včetně přehledu vhodných alternativních opatření (přiměřených omezení a povinností), které by mohly přispět k řešení příčin a

následků kriminálního jednání, odvrátit jej od recidivy trestné činnosti a umožnit po určitou dobu kontrolovat jeho chování. Dále pak na koordinaci služeb, které by mohly přispět k sociální stabilizaci klienta (azylové bydlení, pomoc při sociální podpoře apod.). Současně může probační pracovník zhodnotit dosavadní spolupráci s klientem i to, zda již v době před rozhodnutím něco vykonal pro získání důvěry soudu, že to s nápravou myslí opravdu vážně.

I v případech, kdy je dohled uložen bez zapojení probačního pracovníka, zůstává motivace klienta a jeho spoluúčast na realizaci dohledu stěžejním tématem. Z našich zkušeností totiž vyplývá, že lepších výsledků je dosaženo právě tam, kde má klient možnost spolupodílet se na řešení svého případu, v rámci dohledu pak na vytváření podmínek jeho realizace.

Úvodní setkání probačního pracovníka a klienta je tedy zaměřeno především na porozumění vzniklé situaci a na vyjasnění pravidel vzájemné spolupráce. Zaměření konzultací a zvolené metodické postupy jsou určovány s ohledem na rizikové faktory klientova chování, rizika recidivy a stupeň nebezpečnosti pro společnost. Vedle těchto faktorů jsou posuzovány rovněž jeho aktuální potřeby, jeho postoje, hodnoty a motivace, zdroje v jeho rodině a komunitě. Postupně lze s klientem pracovat na jeho motivaci k řešení příčin a důsledků jeho jednání.

Náprava následků trestné činnosti je jedním ze stěžejních témat práce probačního pracovníka. Tyto následky mohou mít nejrůznější podobu jako jsou přímé materiální škody, psychické a sociální dopady, ohrožení rodinných a sociálních vztahů, a to jak na straně poškozeného tak i obviněného. Důsledky trestné činnosti tedy obsahují široké spektrum, které se liší v každém jednotlivém případě. Úkolem probačního pracovníka je věnovat jejich nápravě během dohledu dostatečnou pozornost. V první řadě je to pochopitelně vedení klienta k tomu, aby nahradil poškozenému, finanční újmu a vynaložil tímto směrem potřebné úsilí. V některých případech může pak probační pracovník hrát i roli zprostředkovatele v dojednávání podmínek náhrady škody mezi pachatelem a obětí, pokud se to ukáže jako účelné a nezbytné. Jakékoliv kroky směrem k náhradě škody ovšem předpokládají převzetí odpovědnosti klienta za jeho jednání a uvědomění si následků pro poškozeného. Zároveň s tím je třeba věnovat pozornost i důsledkům v životě samotného pachatele. Trestná činnost často závažným způsobem naruší rodinné a další sociální vztahy klientů, může se negativně projevit na jejich sebepojetí a sebevědomí případně na jejich fungování ve společnosti.

Problémy, se kterými se potýkají někteří klienti, kterým byl uložen dohled, jsou často natolik specifické, že není v možnostech probačního pracovníka, aby zvládal ve všech těchto případech odbornou intervenci směrem k jejich zmírnění nebo vyřešení. Může jít například o problémy se závislostí na drogách nebo alkoholu, rodinné problémy, poruchy sociálního chování, psychické poruchy apod. V takových případech pak probační pracovník navazuje spolupráci se specializovanými zařízeními či odborníky a zprostředkovává klientovi odbornou pomoc. Tento postup přichází v úvahu po domluvě s klientem, kdy on sám projevuje zájem a potřebu specializované pomoci. Nezbytným vybavením probačního pracovníka je tedy mít přehled o zařízeních ve svém regionu, která se zaměřují na specifickou problematiku případně určitou skupinu klientů, navázat s nimi kontakty a být informován o jejich činnosti, zaměření, podmínkách přijímání klientů atd. Spolupráci s takovými zařízeními či odborníky usnadní, pokud jsou i oni předem obeznámeni s povahou a náplní práce probačního pracovníka. V poslední době začínají probační pracovníci u některých klientů, kde není dohled nijak ze strany soudu definován, nabízet klientům zapojení do nabídky preventivně výchovných

programů, umožňující naplnit smysl a dát konkrétní náplň pro práci s pachateli trestných činů. Jedná se o programy, které svojí strukturou a obsahem jsou přímo orientovány na změnu životních postojů, vztahů a jednání obviněných, které vedly k delikventnímu chování, resp. představují riziko dalšího selhání a na posílení sociálních dovedností, rozvoj osobnosti, získání potřebné pracovní kvalifikace. Tento postup je zvažován zejména v případech, kde v pozadí páčání trestné činnosti stojí na straně klienta jeho sociální nevyzrállost a hledání jeho místa ve společnosti.

Činnost probačního pracovníka v rámci dohledu představuje dlouhodobou, i několikaletou spolupráci s klientem, vychází z jeho aktuální situace a zohledňuje možné perspektivy dalšího vývoje. Nezbytným předpokladem pro dosažení konečného cíle je použití metody postupných kroků a průběžného oceňování klienta za dosažení dílčích cílů a úspěchů.

Některé praktické zkušenosti

Na tomto místě bychom rádi uvedli některá témata, související s realizací dohledu, viděná očima probačních pracovníků. Přestože složení klientely dohledu je velmi různorodé z hlediska věkového, sociálního postavení, vzdělání, kriminální kariéry a dalších hledisek, každý klient je jedinečný, lze některé zkušenosti zobecnit, neboť řada témat, obtíží i osvědčených postupů se opakuje.

Z našich dosavadních zkušeností vyplývá, že se osvědčuje spolupráce probačního pracovníka se soudcem ještě před rozhodnutím o trestu. V takových případech může probační pracovník zhodnotit motivaci klienta, zmapovat jeho situaci a posoudit vhodnost uložení dohledu z hlediska jeho účelu.

V současné době je však většina dohledů ukládána bez spolupráce s probačním pracovníkem v předrozsudkové fázi trestního řízení a někdy je dohled ukládán i trestním příkazem. Domníváme se, že ukládání dohledu trestním příkazem není tou nejvhodnější formou, neboť soudce vůbec nepřijde s obviněným do kontaktu, a má minimum podkladů, které mu pomohou posoudit, zda je pro toho kterého obviněného dohled vhodný a účelný. Takto uložené dohledy se pak i obtížněji vykonávají, resp. častěji se stává, že klienti nedodržují pravidla, někteří klienti se k probačnímu pracovníkovi dokonce nedostaví vůbec.

Další okolností, která může realizaci dohledu zkomplikovat, je časová prodleva mezi nabytím právní moci rozhodnutí a předáním spisu probačnímu pracovníkovi. V praxi jsou známy případy, že byl spis k výkonu dohledu předán probačnímu pracovníkovi až po uplynutí několika měsíců zkušební doby, dokonce i po roce. To je však otázka administrativně technického postupu na každém jednotlivém soudě.

Klienti často především zpočátku dohledu žádají od probačního pracovníka praktické informace o placení nákladů trestního řízení a o možnosti požádat o splátky, placení nákladů obhajoby, ohledně styku s dalšími institucemi nebo úřady jako např. úřad práce, sociální odbor obvodního (okresního) úřadu, vojenskými správami, takže je užitečné, pokud se probační pracovník orientuje i v těchto oblastech a může klientům poskytnout potřebné informace.

V řadě případů je klientům rozhodnutím soudu vedle dohledu uložena i povinnost uhradit způsobenou škodu. Máme zkušenost, že většina klientů v tomto směru nevyvíjí

žádnou vlastní aktivitu, dokud nedojde ke spolupráci s probačním pracovníkem (a ta může začít i po uplynutí několika měsíců zkušební doby). Mnohdy klienti uvádějí, že čekali ze strany soudu či poškozených ještě nějaké další instrukce či výzvu vedle rozsudku, který jim uložil hradit škodu. Klienti často nevědí, jak mají postupovat, takže náhrada škody je významným tématem dohledu, kdy probační pracovník vede klienta k tomu, aby škodu skutečně hradil, domlouvá s ním konkrétní kroky, které učiní jako např. možnost dohodnutí splátek, písemné a posléze osobní spojení s poškozenými, u poškozených firem zjišťování čísel účtů, kam škodu poslat. Probační pracovník však v tomto směru nečiní nic, co může klient udělat sám, podporuje klienta v jeho vlastních aktivitách a průběžně s ním probírá postup.

Co se týče časového rámce dohledu, ten je přesně určen délkou zkušební doby. V některých rozhodnutích soudu je dále vymezena i frekvence návštěv klienta u probačního pracovníka jako např. nejčastěji jednou za dva týdny, nejméně jednou za měsíc. Většina rozhodnutí však toto vymezení neobsahuje. Oba způsoby uložení dohledu ve zkušební době přinášejí pro činnost probačního pracovníka výhody i nevýhody. Pokud je v rozhodnutí soudu vymezena frekvence návštěv klienta u probačního pracovníka, je to na jedné straně pro klienta závaznější a pravidla jsou přesnější, na druhé straně to probačnímu pracovníkovi znemožňuje přizpůsobit pružně časové intervaly mezi návštěvami aktuální situaci a potřebám klienta, takže je sám ze svého rozhodnutí nemůže prodlužovat. Rozhodnutí o dohledu, ve kterých není blíže určeno, jak často se má klient k probačnímu pracovníkovi dostavovat, vyžadují na jedné straně náročnější a pečlivější domlouvání pravidel a časových intervalů návštěv tak, aby byly odpovídající jak z hlediska klienta, tak z hlediska probačního pracovníka. Na druhé straně je zde volný prostor k přizpůsobení časových intervalů a možnost je zkracovat či prodlužovat podle potřeb a aktuální situace klienta. V pozdějších fázích např. po roce či dvou zkušební doby, lze především u klientů, kteří se nacházejí ve stabilní sociální situaci, kterým se podařilo vyřešit aktuální problémy a snížilo se riziko opakování trestné činnosti, časové intervaly i prodloužit, případně doplnit kontakty i telefonickou nebo písemnou formou. Všichni klienti však mají samozřejmě možnost se s probačním pracovníkem spojit kdykoliv se dostanou do potíží a potřebují aktuálně jeho pomoc.

V praxi jsme se již setkali s případy, že klienti, kterým byl uložen dohled, jsou ve zkušební době znovu trestně stíháni (buď se dopustili trestné činnosti ve zkušební době nebo ještě před odsouzením). Většinou o této skutečnosti probačního pracovníka informují sami klienti s žádostí o pomoc vedeni především obavou z uložení trestu odnětí svobody. V takovém případě probační pracovník sestavuje zprávu o průběhu zkušební doby a dohledu, jejíž charakter je podobný průběžným zprávám, které podává soudu. Shrnuje tedy aktuální informace o situaci klienta a hodnotí dosavadní průběh zkušební doby a dohledu klienta. Tato zpráva pak slouží soudu, který rozhoduje v jiném trestním stíhání, jako jeden z podkladů při rozhodování o trestu.

Závěr

V našem příspěvku jsme shrnuli teoretická východiska a praktické zkušenosti s realizací dohledu. Naším záměrem bylo popsat efektivní a smysluplnou realizaci dohledu, přičemž vycházíme z vlastních zkušeností při práci s klienty a zahraničních standardů pro tuto oblast sociální práce. Důležitým předpokladem pro efektivní činnost probačních pracovníků je vysoká úroveň jejich odborné připravenosti. Specifika dohledu často vyžadují interdisciplinární přístup a schopnost posuzovat jednotlivý případ v co nejširších

souvislostech. To současně předpokládá samostatný a v řadě směrů i iniciativní postup a dobré vybavení z hlediska specifických sociálních, psychologických a právnických vědomostí a dovedností.

Popsaný model realizace dohledu se v praxi uskutečňuje pouze u několika málo soudů v republice, kde na místech probačních pracovníků působí kvalifikovaní sociální pracovníci. Na většině soudů jsou však na těchto místech pracovníci bez potřebného odborného vybavení a z toho plynou značné rozdíly v úrovni a způsobu realizace dohledu. Existující nevyváženost by měl odstranit připravovaný zákon o mediační a probační službě, který vymezuje kvalifikační předpoklady pro výkon funkce probačního pracovníka.

Dohled - Kasuistika I

Na klienta Petra byla podána obžaloba pro trestné činy loupeže a porušování domovní svobody, které měl spáchat sám, a trestné činy krádeže a poškozování cizí věci, které měl spáchat ve spolupachatelství. V době podání obžaloby byl mladistvý (v průběhu řízení před soudem nabyl zletilosti) a byla to jeho první trestná činnost. Soudce předal spis probačnímu pracovníkovi k přípravě zprávy o sociálních poměrech a aktuální situaci klienta.

Klient souhlasil se zprávou soudní pomoci, která pak byla zpracována ve spolupráci s klientem, jeho matkou, babičkou a kurátorkou mládeže. Podkladem pro zprávu bylo několik rozhovorů s klientem, jeden s ním a s matkou a jeden s ním a babičkou. Petr v době zpracování zprávy žil s matkou a mladším bratrem, jeho rodiče byli rozvedeni, s otcem se nestýkal. Starší bratr žil a pracoval mimo, ale byli spolu v kontaktu. Neměl žádnou kvalifikaci, po absolvování základní školní docházky nastoupil do SOU, které však nedokončil, protože chtěl raději chodit do práce a vydělávat, po odchodu z učiliště vystřídal řadu prací, v žádné však nevydržel déle než pár měsíců. Již v době učení zkoušel s partou drogy, což však vyšlo najevo až později. Klient měl poměrně dobré rodinné zázemí, blízký vztah s matkou a především se svou babičkou z matčiny strany, která pro něj byla velkou oporou. Na základě této spolupráce bylo probačním pracovníkem navrženo ve zprávě soudní pomoci ke zvážení soudci uložení podmíněného trestu s dohledem, který měl klientovi napomoci zvládat problémové situace, najít si své místo v životě a osvědčit se ve zkušební době a rovněž uhradit škodu, kterou svou trestnou činností způsobil.

Rozhodnutím soudu byl klientovi uložen podmíněný trest v trvání 18 měsíců, jehož výkon byl odložen na zkušební dobu v trvání 3 let. Během této zkušební doby mu byl uložen probační dohled a náhrada způsobené škody, která se pohybovala řádově v tisícových částkách.

Samotný probační dohled byl tedy navázáním na spolupráci s klientem ve fázi před rozhodnutím soudu a prvním krokem bylo vysvětlení rozdílu spolupráce s probačním pracovníkem ve zkušební době oproti soudní pomoci. Byl vyjasněn prostor nabídky pomoci a podpory a doprovázení během zkušební doby spojený s kontrolou vedení řádného života a plnění povinností hradit škodu. Dohodnutá pravidla pak v průběhu zkušební doby dodržoval poměrně spolehlivě a zodpovědně. Petr sám se již od počátku vyjadřoval v tom smyslu, že má velký zájem osvědčit se, neboť jeho starší bratr a několik známých má zkušenost a pobyt ve vězení, takže z doslechu věděl, co to obnáší. Dalším motivem k osvědčení se byla jeho rodina.

Během zkušební doby si Petr našel práci nejprve jako skladník a v rámci zaměstnání si dodělával dálkově kvalifikaci prodavače, což mu zařídila babička. Na získání výučního listu měl velký zájem především proto, aby měl možnost později sehnat dobrou práci. V tomto zaměstnání však po několika měsících podal výpověď pro přeřazení na jinou pozici, kde měl menší výdělek a poté si začal shánět brigádu. Došlo také k významným změnám v rodině, kdy začal mít neshody s matkou, které plynuly z toho, že byl stále v kontaktu s partou v místě bydliště, která byla velmi problémová co se týče trestné činnosti a užívání drog. Petr sám v té době přiznával, že má problémy s drogami, dokonce dvakrát navštívil psychiatra. Matka si stěžovala na obtížnou komunikaci se synem na to, že jí bere peníze, není na něj spolehnutí, nepřispívá jí na domácnost. Klient sám neviděl chybu na své straně, ale na straně své matky, takže se situace doma postupně zhoršovala, až se nakonec odstěhoval ke svému bratrovi, který v té době žil se svou družkou a jejich dítětem v garsonce. Nabídku babičky, aby bydlel u ní, nepřijal, protože měl pocit, že mu babička pomohla a pomáhá už hodně a že by toho neměl zneužívat a chtít toho od ní tolik. V té době také přerušil dálkové studium. Protože neměl práci a vydělával pouze příležitostně brigádně, takže mu peníze stačily pouze na jeho živobytí a stále užíval drogy, nedařilo se mu hradit způsobenou škodu.

Problém s drogami postupně přestal Petr zvládat i přesto, že se až do poslední chvíle domníval, že jej má pod kontrolou a není závislý. V kombinaci se stísněnými bytovými podmínkami ve spoluzítí s bratrem a jeho rodinou se nakonec rozhodl podstoupit léčbu závislosti, takže za pomoci babičky nastoupil na detoxikační jednotku a poté ústavní léčbu, kde byl tři měsíce. Během léčby udržoval s probačním pracovníkem písemný kontakt a po jejím ukončení se dostavil opět osobně a přinesl výstupní zprávu léčebny. Po návratu z léčby se rozhodl „dát si dohromady život“, takže se znovu přistěhoval ke své matce a mladšímu bratrovi, zároveň docházel na ambulantní doléčování, které si sám našel, zaevidoval se na úřadu práce a práci si začal hledat i vlastními silami, avšak většinou narážel na problém záznamu v rejstříku trestů. V této době také společně s probačním pracovníkem začal vážně uvažovat o svých možnostech v náhradě škody. Jeho prvním krokem v tomto směru byl dopis oběma poškozeným, ve kterém jim vyslovil omluvu za své předchozí jednání a způsobenou škodu, projevil zájem škodu uhradit a vysvětlil svou současnou situaci, která mu zatím znemožňuje platit s tím, že jakmile si najde práci, škodu uhradí. Dokonce začal sám uvažovat o možnosti osobního setkání s poškozeným, který se stal obětí jeho trestného činu loupeže a v té době byl nezletilý. Toto téma zatím ještě není uzavřeno. Postupy ohledně náhrady škody a rovněž placení soudních poplatků bylo podrobně probíráno v rámci probačního dohledu. Dalším významným krokem bylo přerušování kontaktů s kamarády v místě bydliště, se kterými byla spojena jednak trestná činnost a jednak braní drog. Tyto kontakty se přerušily pobytem klienta v léčebně a po návratu Petr uváděl, že se těmito lidem snaží vyhýbat pokud to jde, tedy tyto kontakty znovu nenavazovat. Zjednodušovalo mu to jednak rozhodnutí postarat se o všechny své záležitosti jako je hledání práce, vojenská správa, další pokračování v probaci a většinu ostatního času trávil buď s rodinou, bratrem, babičkou nebo doma.

Petr prošel během spolupráce s probačním pracovníkem již od období před rozsudkem poměrně značným vývojem. K obratu došlo ve chvíli, kdy začal sám pociťovat problémy, které mu drogy přinášejí, jako tak závažné, že je nedokáže zvládnout vlastními silami, za pomoci rodiny nebo probace a požádal o odbornou pomoc, která se ukázala alespoň prozatím jako úspěšná.

S tímto klientem se podařilo probačnímu pracovníkovi navázat velmi dobrou spolupráci, kdy sám projevoval svou aktivitu a skutečný zájem řešit svou situaci. První

nabídkou klientovi byla možnost zpracování soudní pomoci, které se chopil aktivně a chápal ji jako možnost, jak se zapojit do rozhodování soudu a poskytnout k rozhodnutí informace o své osobě. Samozřejmě že od soudní pomoci očekával i to, že mu může zlepšit jeho postavení před soudem a odrazit se na trestu, kdy se vzhledem k rozsahu své trestné činnosti vážně obával, že půjde do vězení.

V době zpracování této kasuistiky má Petr za sebou přibližně polovinu zkušební doby a zatím se v ní osvědčuje. Probační dohled byl zaměřen jednak kontrolním způsobem ve smyslu dojednávání okolností ohledně náhrady škody a soudních poplatků a zjišťování informací o jeho momentální situaci a jednak způsobem podpory a pomoci, kdy bylo důležité posilovat jeho vlastní zdroje k řešení starostí, plánování postupných kroků. Doprovázení probačního pracovníka bylo zaměřeno i na rozvinutí klientovy zodpovědnosti za sebe a na hledání si místa v životě, což bylo rovněž spojeno i s procesem dospívání, kterým stále prochází. Dokázal si říci o podporu či pomoc, kterou potřeboval, poměrně aktivně využít prostoru rozhovorů s probačním pracovníkem a sám přinášel témata, která pro něj byla důležitá a která chtěl probrat, případně požádal o informace, které potřeboval.

Dohled - Kasuistika II

Klientovi Romanovi (nar. 1973) byl rozsudkem soudu uložen podmíněný trest odnětí svobody v trvání 1 roku, jehož výkon byl odložen na zkušební dobu v trvání 5 let a během zkušební doby mu byla uložena povinnost uhradit způsobenou škodu, která se pohybovala řádově v desetitisících a podrobit se probačnímu dohledu. Byl odsouzen na trestný čin zpronevěry, kterého se dopustil v několika skutcích opakovaně v zaměstnaneckém poměru.

Dva měsíce po nabytí právní moci rozsudku byl spis předložen probačnímu pracovníkovi k výkonu uloženého dohledu a ihned poté byl klient pozván k první návštěvě. Úvodní rozhovor byl věnován především poskytnutí informací ohledně povahy dohledu, o jeho účelu, formě a o možnostech, které mu nabízí. Byly osvětleny pojmy kontrola a na co je zaměřena a nabídka pomoci, podpory a doprovázení během zkušební doby a možnosti probačního pracovníka, tedy především rozhovoru jako základu jeho činnosti. Tomuto vyjasnění a dohodnutí pravidel byl věnován celý úvodní hodinový rozhovor.

Klient se již od počátku aktivně zajímal o probační dohled, měl zájem si vše ujasnit a orientovat se. K tomu lze dodat, že Roman má středoškolské vzdělání a je inteligentní. V dalším rozhovoru již probační pracovník získával nejdůležitější informace o osobě klienta a byl již otevřen prostor pro jeho potřeby. Roman je svobodný, bydlí se svými rodiči a plánuje společný život se svou přítelkyní. Vztahy se svými rodiči označil jako velmi dobré, jeho trestná činnost je podle jeho podání šokovala, neboť byl vždy bezproblémový a netušili, že by byl něčeho takového schopen. Nicméně po překonání prvního překvapení mu rodiče poskytli významnou oporu během trestního řízení a vyslovili mu svou důvěru v tom smyslu, že mu vždy pomohou a budou stát při něm. Podle názoru R. viděno zpětně vlastně zkušenost trestního stíhání jeho vztahy s rodiči posílila, protože všichni poznali, že se mohou na sebe spolehnout i v krizových situacích.

V jistém smyslu bylo trestní stíhání a uložení trestu pro Romana i prověřením jeho ostatních především přátelských vztahů, překročení zákona mělo pro některé jeho vztahy účinek podobný jako u rodičů, někteří kamarádi se s ním přestali stýkat úplně nebo se vztah

narušil. Roman ale uvádí, že ztráta nebo poškození některých vztahů je pro něj zkušeností a je si vědom toho, že ho bude stát mnoho úsilí, trpělivosti i času, aby tyto vztahy opět napravil.

Roman neměl v době před spácháním trestné činnosti i během zkušební doby jakýkoliv problém s hledáním práce, před odsouzením vystřídal několik zaměstnání, důvodem změn byl většinou vyšší výdělek, nikdy nebyl nezaměstnaný. Na začátku zkušební doby pracoval Roman jako manažer ve firmě působící v oblasti elektroniky, poté prošel konkursem a nastoupil do zahraniční firmy, kde působí v marketingu. V této práci je velmi spokojen, uvádí, že vykonává odpovědnou a zajímavou práci a že postupem času mu jeho nadřízení přidělují nové náročnější pracovní úkoly, což je pro něj známkou jejich spokojenosti s jeho prací. Ani jeden z jeho zaměstnavatelů neví o tom, že je ve zkušební době podmíněného odsouzení, do práce byl vždy přijat na základě svých schopností. K tomu uvedl, že nyní vede řádný život, v práci je hodnocen dobře, takže nepovažuje za nezbytné o tom zaměstnavatele informovat. Kromě toho má obavy, zda by ho to v očích zaměstnavatele nepoškodilo, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že má kvalifikovanou práci s dobrým výdělkem, kterou by si rád udržel.

Co se týče uložené povinnosti uhradit způsobenou škodu, klient měl na počátku v úmyslu sjednat s poškozenou firmou dohodu o splátkách. Osobně jednal opakovaně se zástupcem firmy, ten mu však nebyl schopen poskytnout informace o podmínkách dohody ze strany firmy, takže klient zatím pravidelně měsíčně šetřil uvedenou částku s tím, že začne hradit škodu poté, co firma vyjasní své podmínky. Poté sdělil, že již dokázal našetřit celou částku, takže již není třeba splátkového kalendáře a po dohodě s poškozenou firmou uhradil celou škodu najednou a doklad předložil probačnímu pracovníkovi.

První rok zkušební doby Romana proběhl z hlediska plnění povinnosti podrobit se probačnímu dohledu výborně, klient byl výjimečně zodpovědný a spolehlivý, takže spolupráce s ním byla bez jakýchkoliv problémů. Podařilo se navázat oboustranně dobrý kontakt a probační dohled je zaměřen zčásti směrem kontroly (především co se týče náhrady škody), převážně však směrem doprovázení či podpory ve zkušební době. Klient bývá při rozhovorech s probačním pracovníkem velmi aktivní, má svá vlastní témata a náměty, dokáže velmi dobře formulovat své potřeby a představy o tom, jak by měla probační spolupráce vypadat tak, aby pro něj byla užitečná. Podle jeho slov je právě probační pracovník jedním z mála lidí, se kterými toto téma podrobně probírá, sděluje své úvahy, názory, pocity, jinak se svými blízkými o tom již příliš nemluví. Dá se říci, že hodně přemýšlí o sobě a svém dalším životě, sám má pocit, že získal nějaký pevný bod a cíl, ke kterému směřuje, stal se cílevědomějším a zodpovědnějším.

Probační dohled (v době zpracování této kasuistiky probíhá již rok) má pro něj jednak význam posílení jeho vlastního rozhodnutí osvědčit se ve zkušební době a napravit následky svého jednání (nejen finanční, ale např. i v osobních vztazích) a využívá ho také k tomu, aby mohl sám lépe porozumět tomu, čeho se dopustil, za jakých okolností a co ho k tomu vedlo, v čem udělal chyby, jaké všechny následky to mělo a především jak s těmito následky nyní naložit. Lze říci, že skutečně lituje skutků, kterých se dopustil a právě u něj tato slova nejsou pouhou frází. Pro Romana je zkušenost trestné činnosti, trestního stíhání a uložení trestu velmi významnou životní zkušeností, ze které se nyní i v rámci probačního dohledu snaží vytěžit pro sebe co nejvíc v pozitivním slova smyslu. Po roční spolupráci se probační pracovník může domnívat, že rizika opakování trestné činnosti jsou u Romana zcela minimální a že klient má všechny předpoklady osvědčovat se i nadále.

9. Hodnocení zkoumaných institutů na základě názorů expertů

Za experty považujeme pracovníky, kteří s předmětnými instituty přicházejí v praxi běžně do styku, tedy soudce a probační pracovníky. Velikost souborů těchto pracovníků, kteří se vyjádřili k našim dotazům, představuje statistický soubor, takže i když nelze vyloučit subjektivní pohled jednotlivého respondenta, celkově tento způsob hodnocení lze považovat za věrohodný.

Shodná metoda hodnocení byla uplatněna již při zkoumání institutu obecně prospěšných prací a narovnání, přičemž je třeba upozornit na diference v detailech – jak pokud jde o formulaci otázek, tak o složení souborů respondentů. Porovnáme-li však hodnocení těchto institutů, pak s určitou mírou tolerance mohou výsledky posloužit jako významná orientační informace.

Jedním tématem této části je vlastní hodnocení obou institutů z několika aspektů i souhrnně, dalším tématem je kvalita součinnosti jednotlivých subjektů při uplatňování těchto institutů, třetí téma se zabývá důvody, pro něž nejsou instituty ve větší míře využívány.

9.1 Hodnocení institutů podmíněného upuštění od potrestání s dohledem (§ 26 tr. zák.) a podmíněného upuštění od potrestání s dohledem (§ 60a tr. zák.).

Respondenti měli za úkol zhodnotit všechny položky v pětistupňové škále, přičemž jedna je nejlepší hodnocení. Výsledek je přehledně vyjádřen v následující tabulce umístěné na další stránce.

Číselné výsledky jsou stanoveny na základě průměrů, což umožňuje stanovit pořadí významu jednotlivých položek i intervaly mezi nimi. Počet respondentů – odborníků – se pohybuje mezi čísly 34 až 71 různě u jednotlivých položek. Z výsledků v tabulce vyplývá, že rozdíly hodnocení jednotlivých institutů a položek jsou malé. Při známkování jako ve škole je nejlepší dosažené průměrné hodnocení 1,8 nejhorší 2,7. Dále to, že hodnocení je veskrze kladné – školní mluvou mezi známkou lepší velmi dobrou a lepší dobrou. Toto hodnocení potvrzuje i druhý způsob potvrzení údajů, který vypovídá o tom, kolik procent expertů hodnotí dohromady známkou jedna nebo dvě každou položku, případně institut jako celek. Ani zde neshledáváme velké rozdíly – hodnoty se pohybují mezi 59 – 72 %. V našem výzkumu vychází nepatrně úspěšněji jako celek institut podle § 60a tr. zák. než institut podle § 26 tr. zák., a to jak u soudců, tak u probačních pracovníků. Pro přehlednost byly údaje zpracovány do **tabulky** (viz. str. 92)

Co z tabulky vyplývá dále:

Pokud jde o institut podle § 26 tr. zák. soudci nejlépe hodnotí nápravu pachatele, dále možnost náhrady škody i rychlost trestního řízení. Řízení považují za složitější, což soud zatěžuje. Naproti tomu probační pracovníci považují složitost řízení za únosnější, rovněž jako soudci akcentují jeho rychlost, nápravu pachatele proti soudcům nepřeceňují. Rozdíly mezi názory obou skupin jsou nepatrné, ale probační pracovníci tento institut posuzují lépe.

Tabulka

Položka (aspekt hodno- cení)	§ 26 tr. zákona institut podmíněného upuštění od potrestání s dohledem						§ 60a tr. zákona institut podmíněného odsouzení s dohledem					
	soudci			probační pracovníci			soudci			probační pracovníci		
	Prů- měrné hodno- cení	pořadí hodno- cení	% vyjád- ření při hodno- tě 1, 2	Prů- měrnéh odno- cení	pořadí hod- nocení	% vyjád- ření při hodno- tě 1, 2	Prů- měrné hodno- cení	pořadí hodno- cení	% vyjád- ření při hodno- tě 1, 2	Prů- měrné hodno- cení	pořadí hodno- cení	% vyjád- ření při hodno- tě 1,2
náprava pachatele	2,2	1	66	2,3	5	60	2,4	6	64	2,2	4	60
výchovné působení tr. řízení	2,4	4	61	2,2	3	67	2,1	2	64	2,2	3	63
složitost řízení	2,4	5-6	60	2,2	1	71	2,3	4	62	2,2	5	67
rychlost řízení	2,3	2-3	66	2,2	2	60	2,2	3	62	2,2	2	60
náhrady škody	2,3	2-3	67	2,3	4	65	2,0	1	68	2,1	1	68
zatížení soudu	2,4	5-6	59	2,7	6	65	2,3	5	61	2,3	6	62
celkem	2,3	-	70	1,8	-	65	2,2	4	66	2,1	-	72

(Je však zajímavé, že větší množství soudců -70 % - hodnotí tento institut známkou 1 – 2, u probačních pracovníků jde pouze o 65 %).

Pokud jde o institut podle § 60a tr. zák. soudci stejně jako probační pracovníci si cení možnosti náhrady škody, rovněž rychlosti řízení. V hodnocení obou skupin jsou nepatrné rozdíly, u obou skupin expertů zaostává aspekt náprava pachatele a zatížení soudu. Celkově lze konstatovat, že všechny vybrané položky jsou oběma skupinami respondentů hodnoceny sice ne výborně, ale pozitivně.

Tabulka porovnává **celkové hodnocení** dosud zkoumaných institutů. Jak uvedeno, metoda hodnocení byla v podstatě shodná.

Institut	Soudci	Státní zástupci	Probační pracovníci
Obecně prospěšné práce	3	3,2	2,3
Narovnání	2,4	2,7	1,6
Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem	2,3	nehodnoceno	2,2
Podmíněné odsouzení s dohledem	2,2	nehodnoceno	2,1

Soudci nejméně příznivě hodnotí institut obecně prospěšných prací – patrně pro složitou kooperaci s orgány mimo justici. Probační pracovníci dávají přednost narovnání, kde jsou silně angažováni v oblasti mediace.

Soudci i probační pracovníci měli možnost v dotaznících se volně vyjádřit – v otevřených otázkách – a uvést nejrůznější náměty a poznatky. V této části uvádíme v doslovném znění ty, které věcně náležejí do problematiky hodnocení, ať již vyznívají pozitivně nebo negativně. Jde o individuální názory jednotlivců, někdy i protichůdné.

K institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem

Názory soudců:

- Pravidelné pohovory motivují pachatele k tomu, aby se nadále vyvarovali páčání další tr. činnosti a projevují snahu opravdu s probační pracovníci spolupracovat, platit poškozeným škodu.
- Musí více vstoupit do praxe soudců.
- Oba instituty nesporně považují za přínosné s tím, že výsledky bude možno hodnotit až po delším časovém období. Považují za důležité vybudovat systém probační služby a posílit postavení probačních pracovníků v rámci justice.

Názory probačních pracovníků

- Pochybnosti o tom, zda se dobrá myšlenka nemíjí svým účinkem, když by postačovalo ponechat úpravu PO bez stanovení (dohledu) a prodloužit zkušební dobu či možnost uložit PO na 3 roky.
- Veškeré alternativní postupy považovány spíše za příliš slabé a nedůrazné, což mnohdy vyplývá ze špatných zkušeností s realizací orgány mimo soudy či věznice.
- Ze strany státních zástupců obhájců vůbec nenavrhané, tudíž zřejmě nepochopené, měly by být k dispozici zákony i s důvodovou zprávou pro pochopení záměrů zákonodárce, dále doporučují školení soudců ihned po přijetí, vaše výzkumy se jeví užitečné, neboť se obrací na místa, kde se má zákon provádět.

K institutu podmíněnému odsouzení s dohledem

Názory soudců:

- Pokud mohu interpretovat stanovisko svých dosavadních dvou klientů, pokládají dohled za jakési ověřování toho, že šanci v podobné oddálení trestu využijí a probátor jim bude pomáhat, ale také kontrolovat. Dále je důležité, že praktické působení a zájem soudu o ně neskončí výrokem senátu. Já osobně u obou institutů považují probační dohled za velmi prospěšný.
- V průběhu zkušební doby a v rámci dohledu lze s klientem spolupracovat, vést ho k odstranění vlivů, podstatných pro páčání tr. činnosti, např. alkoholismus, drogová závislost apod., ve spolupráci s odborníky v příslušné oblasti. Současně s tím, pokud došlo ke způsobení škody, klienti v rámci dohledu se zaměří i na to, aby v co nejkratší době uhradili způsobenou škodu, případně učinili kroky k její náhradě. Daří se i spolupráce s úřadem práce při pomoci vyhledávání vhodného zaměstnání pro klienty. Pokud je v pracovním poměru, dochází i k úzké spolupráci se zaměstnavatelem, je možné spolupracovat s rodinou, kamarády, přičemž všichni jsou nápomocni klientovi ve zvládnání

dané situace. Toto odsouzení je podle mého názoru vhodnější, než nepodmíněný trest odnětí svobody, neboť klient není vytržen ze svého sociálního zázemí, které si mnohdy po spáchání tr. činnosti již vybudoval.

- Reálné, individuální a má déle trvající charakter, což se vzhledem k osobě pachatele jeví jako pozitivní.
- Jeden odsouzený dochází k prob. pracovníkovi pravidelně bez vyzvání a dokládá stvrzenky o splácení náhrady škody. Jelikož byl v trestní věci ve vazbě, zdá se, že dohled u něj plní svůj účel. U ostatních odsouzených je dohled formální.
- Vzhledem k délce praxe se mohu vyjádřit k tomu, že dochází k úhradám škod způsobené trestnou činností, částečným úhradám, zkušební doba dosud trvá.
- Za významné považuji: 1) individuální přístup, 2) vyhledávání možných způsobů, jak zkvalitnit a zefektivnit uvedené instituty (navazování kontaktů s jinými org. aj.), 3) kreativní spolupráce soudce a probačního pracovníka („domlouvání“).

Názory probačních pracovníků:

- Snižuje se počet NEPO trestů za závažné trestné činy.
- Myslím, že se jedná o institut, kde velmi záleží na úzké a kvalitní spolupráci mezi soudcem a probačním pracovníkem, neboť v případě, že by soud měl sám získávat informace pro uložení PO s dohledem, případně dohled sám realizovat, jednalo by se o jeho přílišné zatížení, v praxi těžko realizovatelné.
- Pachatel musí sám vyvíjet iniciativu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi, mluvit o své situaci, trestném činu. Při klasickém PO trestu postačí nespáchat další trestný čin či přestupek.
- Pokud zákonodárce do platné právní úpravy zavede nový institut, je třeba, aby zároveň se zavedením této nové úpravy byly vytvořeny podmínky pro její použití tak, aby se nejednalo pouze o formální rozhodnutí bez možnosti jakékoliv kontroly nad výkonem, když doposud se skutečně rozhodnutí podle ustanovení § 26 a 60a tr.zák jako formální jeví. Pokud by chování odsouzených mělo být sledováno jako u podmíněného odsouzení, je nadbytečné nové instituty do platného práva zavádět. Postačí pak dosavadní úprava.
- Do současné doby nebylo u zdejšího soudu obou institutů využito z důvodů absence úpravy dohledu. Pachatele lze postihnout obdobným způsobem i bez využití výše uvedených ustanovení, a to podle § 59 odst.2 tr.zák.

Dále uvádíme názory probačních pracovníků na hodnocení dohledu :

Názory probačních pracovníků:

- Mé poznatky jsou uspokojivé, dohled je vykonáván probační pracovníci pravidelně s dobrými výsledky.
- Celkem příznivé, mohlo by se jednat o druh trestu, který by mohl mít smysl i význam pro nápravu pachatele.
- V dosavadních případech dohled funguje, probační pracovníce je v kontaktu s odsouzenými a ti se nedopouštějí další trestné činnosti.
- Někteří odsouzení naváží dobrou spolupráci s probační pracovníci, řídí se jejími radami při obstarávání zaměstnání, psychologického poradenství, léčebného zařízení, někteří spolupráci vůbec nenaváží, případně probační dohled trpně snášejí bez většího efektu.

- Pachatelé dobře spolupracují s probačním úředníkem, dostavují se k soudu i bez výzev. Způsobená škoda je rychleji a snadněji zaplácena než u PO bez dohledu. Leckdy se u probačního úředníka řeší skryté problémy pachatele (sociální, rodinné).
- Prozatím všichni odsouzení se k probační úřednici soudu dostavují řádně a včas ke sjednaným schůzkám a projevují snahu o spolupráci, dodržují pokyny. Prozatím nikdo z těchto odsouzených nespáchal další trestnou činnost. Většina dohledů, které byly uloženy, není nijak specifikována a nebyla ukládána žádná omezení ani doporučení. Probační úředník volí míru a rozsah pomoci klientovi podle potřeb klienta. (Rekvalifikační kurs, spolupráce se soc. kurátory, K-CENTREM, Poradnou pro mezilidské vztahy, výchovným centrem atd.).
- Hodnotím dohled jako velice užitečný a prospěšný institut.
- Výkon dohledu zatím bez závad.
- Zatím nejsou velké zkušenosti, většina odsouzených však má zájem o spolupráci.
- Mám dojem, že jde jen o formální sledování chování odsouzeného, v kratších intervalech, než v případě PO; je otázka zda nejde jen o jinou formu zrušeného ochranného dohledu za dřívější právní úpravy.
- Špatné, většina odsouzených nereaguje na výzvy probačního pracovníka a jejich aktivita pokud jde o plnění podmínek není téměř žádná (myšleno odsouzených).

9.2 Hodnocení součinnosti a spolupráce subjektů, působících při realizaci zkoumaných institutů

Pro zkoumané instituty, uplatňující dohled jako prvek probace je charakteristické, že při jejich realizaci se ve větší nebo menší míře podílejí různé subjekty. Jejich výčet je uveden dále. Lze se oprávněně domnívat, že – kromě jiného – právě míra a kvalita součinnosti nebo spolupráce těchto subjektů ovlivňuje úspěch při realizaci obou institutů. Je třeba mít na zřeteli, že potřeba a nutnost spolufungování je u některých případů dána jako povinnost přímo zákonem (to lze nazvat spoluúčastí) a v dalších případech na základě dobrovolnosti – to lze pojmenovat spoluprací.

Opět jsme položili otázku oběma skupinám našich respondentů a i v tomto případě při hodnocení používali pětistupňové škály. Vyjádření jsme kvantitativně zpracovali jednak na základě ohodnocení všech pěti hodnot do průměru a určili pořadí významu, jednak kontrolně provedli hodnocení na základě počtu respondentů, kteří použili známek jedna a dvě dohromady. Předeseíláme, že až na případy, kdy hodnocení jednotlivého vztahu prováděli menší skupiny respondentů, nedochází k nesouladu mezi oběma způsoby hodnocení, což platí zvláště u soudců. Výsledky jsou přehledně vyjádřeny v **tabulce** na následující stránce.

První zajímavou informací obsahuje číselný údaj uvedený v prvním a pátém sloupku, totiž podíl respondentů, kteří vztah hodnotili. Z tohoto údaje lze usoudit na okolnost, zda součinnost, resp. spolupráce existuje a v jaké míře, z čehož lze odvodit její potřebnost. (Pochopitelně kvalitu této informace mohou ovlivnit i ti respondenti, kteří s tím kterým vztahem dosud nemají zkušenost.)

Mezi nejčtenější vztahy patří v první řadě vztahy mezi

- probačními pracovníky různých soudů
- soudci a probačními pracovníky
- probačními pracovníky a pachateli

- probačními pracovníky a orgány OPD
- soudci a pachateli
- probačními pracovníky a okresními (obvodními) úřady
- soudci a okresními (obvodními) úřady
- soudci a advokáty

A nyní ke kvalitě těchto vztahů:

Soudci nejlépe hodnotí vztahy s probačními pracovníky, orgány OPD, dále školskými zařízeními, s úřady práce a probačními pracovníky jiného soudu. Naopak jednoznačně nejméně příznivě hodnotí vztahy s pachateli, dále policií, soudci jiného soudu a zaměstnavateli pachatele.

Tabulka

Hodnocení součinnosti subjektů při realizaci institutů podle §§ 26 a 60a trestního zákona										
Součinnost – spolupráce se:	Soudci						Probační pracovníci			
	Hodnotilo toto % soudců	hodnocení		hodnocení pozitivní (známka 1 a 2 celkem)		Hodnotilo toto % prob. prac.	hodnocení		hodnocení pozitivní (známka 1 a 2 celkem)	
		průměr	pořadí	%	pořadí		průměr	pořadí	%	pořadí
soudcem	-	-	-	-	-	69	1,5	2	89	3
soudcem jiného soudu	29	2,3	12	69	10	22	2,3	9	75	6
Probačním pracovníkem	72	1,3	1	88	3	-	-	-	-	-
prob.prac. jiného soudu	26	1,9	5	88	4	94	1,6	3	94	2
pachatelem	52	2,8	14	31	14	54	2,2	8	63	12
advokátem pachatele	40	41	9	70	9	31	2,3	10	82	4
obecním úřadem	43	2,1	8	71	8	46	2,1	13	73	8
úřadem práce	30	1,8	4	76	5	21	2,5	3	66	11
Policií ČR	34	2,6	13	52	13	40	2	4	79	5
Zaměstnavatelem pachatele	20	2,2	11	75	6	29	2,5	12	67	10
rodinou pachatele	27	2	6	63	11	27	2,4	11	59	13
Zájmovým sdruž. občanů	10	2	7	73	7	6	3,1	14	38	14
OPD	42	1,4	2	96	2	54	1,4	1	97	1
škol. zař.	22	1,6	3	100	1	23	2,1	5	72	9
zdravot. zař.	24	2,1	10	58	12	32	2,2	7	74	7

Probační pracovníci nejlépe s orgány OPD, soudci, probačními pracovníky jiného soudu, na druhém pólu, tedy nepříznivě hodnotí součinnost především se zájmovými sdruženími občanů, dále obecními úřady a zaměstnavateli a – což je paradoxní – rodinami pachatelů.

Na závěr uvádíme vyjádření dvou soudců, které se týkají tohoto tématu:

- Více zapojit ostatní složky, než justiční, pověřit na každé z nich přímou osobu k jednání se soudy, zčásti zapojit (spíše více) nestátní orgány. Viz. závěry z mezinárodního diskusního fora k probační a mediační službě z 13.11.1997
- Mám za to, že je třeba zapojit do realizace co nejvíce institucí ochotných na tomto poli pracovat a zajistit co největší vzájemnou informovanost těchto institucí a soudů o jejich možnostech.

9.3 Názory odsouzených na institut dohledu

Považovali jsme za velice užitečné dopátrat se toho, jak nahlízejí odsouzení, u nichž byly uplatněny zkoumané instituty, na dohled. Zvolili jsme takovou cestu, že probační pracovníci předali svým klientům příslušný dotazník s žádostí o jeho zodpovězení a anonymní vrácení poštou s tím, že dostali zpětné frankované obálky. Tímto způsobem bylo možno získat nový pohled, pohled z jiné strany, doplňující informace soudců a probačních pracovníků. Byli jsme si vědomi, že nezískáme zcela objektivní informace, neboť se dá předpokládat, že spíše poskytnou své vyjádření ti, kteří jsou dohledu příznivě nakloněni, než ti další, kteří nebudou mít zájem se namáhat jen proto, aby si postěžovali. Tento předpoklad se potvrdil, přesto získané informace podle našeho soudu mají svůj význam.

Získali jsme celkem pět dotazníků, z nichž pouze jeden svým obsahem nevyznívá zcela optimisticky. V tomto případě jde o více než třicetiletého muže, již trestaného, se základním vzděláním, jenž jako jediný vyplnil dotazník neúplně a navíc poněkud rozporně, neboť na jedné straně způsob řešení svého případu hodnotil nejhorší známkou, ale na druhé straně projevil značnou spokojenost jak s postupem probačního pracovníka, tak s celkovým prováděním výkonu dohledu.

Všech pět respondentů byli muži ve věku od 20 do 31 let, z toho čtyři svobodní, jeden rozvedený, tři se základním a dva se středoškolským vzděláním, povoláním dělník, číšník, asistent manažera, zaměstnanec v sociální sféře, jeden zaměstnání neuvedl. Tři dosud netrestaní, dva již byli trestáni.

Dotazník obsahuje celkem 14 bodů. Dále shrnujeme výsledky:

- Na otázku, zda respondenti věděli o možnosti uložení trestu spojeného s dohledem, dříve než byl u soudu projednán jejich případ, odpověděli tři že ne, dva že ano. Institut dohledu tedy není dosud dostatečně do vědomí určité skupiny občanů zabudován.
- Jak hodnotíte způsob řešení Vašeho případu, při kterém Vám byl uložen dohled? (Respondenti měli možnost při hodnocení – stejně jako u dalších otázek tohoto typu – využít pětistupňové škály, podobně jako při známkování ve škole.). Pouze jeden hodnotil řešení svého případu zcela nedostatečně, všichni ostatní – čtyři výborně. (Respondenti prováděli hodnocení v průběhu doby dohledu, a z tohoto hlediska

je třeba posuzovat i jejich vyjádření. Nejde přitom o konečný výsledek, pouze o postoj pachatelů k tomuto institutu).

- Všech pět dotázaných projevilo maximální spokojenost s postupem probačního pracovníka i s formou jakou dohled provádí. Představuje to z jejich hlediska značnou pochvalu těchto probačních pracovníků.
- Odsouzení uvedli to, co se jim zdá při provádění dohledu
Jako užitečné:
  - může si s probačním pracovníkem popovídat
  - pochvaluje si osobní kontakt s probačním pracovníkem a možnost mu vyjádřit své pocity
  - chválí kontakt s probačním pracovníkem a jeho ochotu mu pomociJako zbytečné:
  - zpočátku příliš časté návštěvy probačního pracovníka (1x týdně)
- Dotázaní odpovídali na otázku v čem spočívá dohled, jak je prováděn probačním pracovníkem, zda spíše v kontrole nebo spíše v pomoci:
  - jde o konzultace s cílem pomoci
  - je to pomoc
  - je to pomoc při vytváření názorů na řešení situace
  - spíše pomoc, poskytování informací a rad, podpora
  - jde o kontrolu (pouze v jednom případě)
- Tři pachatelé podle svého názoru nepotřebovali v průběhu výkonu dohledu nějakou pomoc, dva ano.
- Ve čtyřech případech jim tuto pomoc probační pracovník nabídl, jedenkrát ne.
- Ve třech případech jim pomoc skutečně poskytl, nikdo se nevyjádřil, že by neposkytl.
- V čem pomoc probačního pracovníka konkrétně spočívala?
  - Šlo o psychologickou pomoc a rady
  - Mohu hovořit o své situaci
  - Pomocí je upřímný rozhovor o situaci, životě, a budoucnu
  - Domluva léčebného programu (psychoterapie)
- Čtyři vypovídající hodnotili pomoc od probačního pracovníka jako výbornou, jeden se nevyjádřil.
- Čtyři se vyjádřili, že jim jejich rodina při plnění podmínek dohledu pomáhá, jeden prohlásil, že ne.
- Položili jsme i otázku na pocity odsouzených pokud jde o dohled. Žádný z nich se nestydí, nikoho dohled neuráží. Uvedený poznatek považujeme za zajímavý a důležitý.
- Na základě uvedené stupnice všech pět respondentů uvedlo, že podle jejich dosavadních zkušeností celkově hodnotí provádění výkonu dohledu známkou 1. Institut dohledu je tedy hodnocen z pohledu pachatelů velmi vysoce.
- Poskytli jsme respondentům i možnost se volně k tématu vyjádřit:
  - Dohled není zbytečný, může spouště lidí pomoci.
  - Je to přínos a pomoc při vytváření názoru, musí však jít o konzultace, ne příkazování.

Souhrn : s omezením, na něž jsme upozornili, lze na základě analýzy výpovědí těchto několika odsouzených konstatovat, že z jejich pohledu je institut dohledu, jeho výkon včetně způsobu, jak se provádí, velmi prospěšný.

9.4 Důvody málo četného využívání zkoumaných institutů

Statistika dokládá, že právní instituty spojené s dohledem jsou – pokud jde o jejich dosavadní praktické využívání - popelkou. V porovnání s např. podmíněným zastavením trestního stíhání, trestem obecně prospěšných prací a institutem narovnání daleko zaostávají, což nelze zdůvodnit pouze tím, že jde o právní institut nový a dosud nezažitý. Při zjišťování důvodů, proč tomu tak je, jsme se při průzkumu rovněž obrátili na soudce a probační pracovníky a to se shodným dotazem, které důvody nejčastěji brání realizaci těchto institutů. Před formulací dotazu jsme na základě konzultací vytipovali, ty jež nejspíše mohou hrát roli. (Přitom jsme úmyslně vynechali důvody formálního charakteru, kterým je složitost, náročnost a ekonomičnost trestního řízení.) Respondenti měli možnost označit i více položek. Na základě procentuelních podílů pro jednotlivé položky bylo možno stanovit pořadí a tím i význam jednotlivých důvodů, jakož i intervaly v jejich důležitosti.

Výsledky uvádí **tabulka** na následující stránce.

Z uvedené tabulky vyplývá, že důvody lze rozdělit na několik kategorií podle důležitosti.

Do první patří nedostatečné podmínky – organizační a personální – pro účinný výkon dohledu. Tento aspekt u obou institutů skóruje u probačních pracovníků na prvním místě (97 a 97 %), u soudců na prvním místě (97 %) a na druhém (93 %). Do první kategorie patří i absence specifikace dohledu pokud jde o jeho obsah, rozsah a intenzitu. U probačních pracovníků jde dvakrát o pořadí dvě (96 % a 94 %), u soudců pořadí tři a jedna (91 a 96 %). A konečně rovněž nedostatečný nápad vhodných trestných případů. Pořadí dvě a třikrát tři – (od 83 do 93 %.)

Do druhé kategorie patří u institutů podle § 60a tr. zák. nedostatky právní úpravy a, což je zajímavé, u obou institutů podle názorů jak soudců, tak probačních pracovníků (33 a 57 %) také jiné, přímo neuvedené důvody. ***Toto své vyjádření – jiné než uvedené důvody bránící hojnějšímu uplatňování – někteří respondenti doplnili takto.***

K § 26 tr. zák.:

Soudci:

- Trestní zákon nemá v tomto směru korespondující ustanovení v trestním řádu a vnitřním a kancelářském řádu, není tedy podle čeho procedurálně zajišťovat uložený dohled, v praxi se tedy často stává, že uložený dohled je formální a prakticky nevykonatelný.
- Procesní úprava byla zavedena až novelou trestního řádu s účinností od 1.1.1999.

Probační pracovníci:

- V obou případech se jedná o novinku, která se patrně bude využívat více až po určitém časovém období vzhledem k získaným zkušenostem.

Tabulka

Důvod	§ 26 tr. zákona institut podmíněného upuštění od potrestání s dohledem				§ 60a tr. zákona institut podmíněného odsouzení s dohledem			
	soudci		probační pracovníci		soudci		probační pracovníci	
	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí
institut není potřeba	23	6	17	7	18	7	11	7
právní úprava nevyhovuje	33	5	44	6	57	5	50	6
nápad nepřináší dostatek vhodných případů	93	2	87	3	45	3	83	3
v tr.zák. chybí specifikace obsahu dohledu	91	3	86	2	96	1	94	2
nejsou vytvořeny podmínky pro účinný výkon dohledu	97	1	97	1	93	2	97	1
pachatel má bydliště mimo obvod Vašeho soudu	14	7	46	5	25	6	64	5
jiné důvody	50	4	75	4	67	4	70	4

- Dohled je ukládán bez projednání s probačním pracovníkem, s případem jsem seznámen až po pravomocném rozhodnutí.
- Málo známé a užívané.
- Není zajištěna zpětná vazba, např. při uložení rekvalifikace není zajištěno, že skutečně zařízení rekvalifikaci zajišťující obžalovaného přijme. U sociálního výcviku a převýchovy není soudu známo, jaká pracoviště v obvodu soudu toto realizují, zda se má jednat o vládní nebo i nevládní organizaci. V léčení toto platí rovněž, navíc není zřejmé, kdo má léčbu platit a pokud to jsou soudy, pak za stavu všeobecného nedostatku financí na vybavení a chod soudu je těžko předpokládat širší využití možnosti „uhradit peníze na léčení“. U zákazu návštěv nevhodného prostředí a hry na automatech není zaručena žádná kontrola realizace tohoto omezení.
- Nedůvěra soudců v efektivní dohled.
- Ustanovení není příliš účinné.
- Nedůvěra v nové věci, náročnost aplikace – nejasné znění výroku, potřeba součinnosti s probačním pracovníkem v předrozsudkové fázi – časová náročnost.
- Nedostatek spolupracujících organizací v okrese.

K § 60a tr.zák.

Soudci:

- Institut je nový, očekávat po necelém 1,5 roku masivní uplatnění nelze, z vlastní zkušenosti však aplikuji.
- Postoj OSZ k tomuto institutu - malá pravomoc probačních úředníků.
- Jde o problém s obsazením a vymezením funkce probační pracovnice. U řady soudů je tato funkce spojena např. s funkcí tajemnice apod. U OS XY pracuje výborná PP, a proto s uplatňováním výše uvedených institutů nejsou větší problémy.

Probační pracovníci:

- Myslím, že trest je aplikován dostatečně. Za 4 měsíce roku 99 uloženo u našeho soudu 25 dohledů podle § 60a tr.zák.
- Dohled je opět ukládán bez předchozího projednání s probačním pracovníkem a klientem, často je uložen trestním příkazem. Vhodné započít pracovat s klientem před rozhodnutím ve věci, kdy má enormní zájem na sobě pracovat.
- Užívané, ale málo známé v efektu.
- Dohled by měla vykonávat samostatná instituce specializovaná na sociální výcvik a převýchovu mimo justici, tedy sociální pracovníci.

9.5 Problematika přiměřených omezení a povinností

Ustanovení § 26 odst. 4 tr. zákona nově zavedlo do trestního zákona konkretizaci přiměřených omezení a povinností, které může soud uložit pachateli, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno, k tomu, aby ve zkušební době vedl řádný život. Toto ustanovení má širší dosah, protože se uplatní i při konkretizaci přiměřených omezení nebo přiměřených povinností ukládaných v souvislosti s podmíněným odsouzením a s podmíněným odsouzením

s dohledem. Za určitých okolností lze z tohoto okruhu analogicky vycházet i v jiných případech (u trestu obecně prospěšných prací, u podmíněného zastavení trestního stíhání, u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody).

Dotázali jsme se proto soudců, které z *přiměřených omezení nebo povinností vyjmenovaných v ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák. častěji využívají při podmíněném upuštění od potrestání s dohledem (§ 26 tr.zák), při podmíněném odsouzení s dohledem (§ 60a tr.zák) a u ostatních institutů, kde lze stanovit omezení či povinnost.* Výsledky šetření jsou zpracovány do tabulky, která obsahuje údaje v % a jde o kladná vyjádření respondentů.

	§ 26	§ 60a	ostatní
Podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace	2	8	2
Podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy	10	10	2
Podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona	18	26	6
Podrobit se vhodným programům psychologického poradenství	10	14	2
Zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami	14	22	8
Zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek	6	12	4

Z dotazníkového šetření vyplývá, že soudci poměrně málo využívají v zákoně demonstrativně uvedená přiměřená omezení a povinnosti. Nejvíce jsou soudy aplikovány u institutů podle § 26 tr.zák a § 60a tr.zák tato omezení a povinnosti: podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona a povinnost zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami. U ostatních institutů jsou soudy aplikovány přiměřená omezení a povinnosti stanovená v ustanovení § 26 odst. 4 tr. zák. zcela výjimečně.

V následující otázce měli soudci za úkol uvést další přiměřená omezení a povinnosti v zákoně neuvedené, které ve své praxi uložili při aplikaci :

a) **institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem.** Soudci uvedli u podmíněného upuštění od potrestání tato omezení a povinnosti:

- zdržet se nadměrného požívání alkoholických nápojů
- úhrada dlužného výživného

b) **podmíněného odsouzení s dohledem.** Soudci uvedli u podmíněného odsouzení s dohledem následující omezení a povinnosti :

- zajistit si trvalé zaměstnání
- zdržet se nadměrného požívání alkoholických nápojů - uvedeno respondenty 3x
- uhradit dlužné výživné - 2x
- nahradit škodu - 3x
- podrobit se pokynům probačního pracovníka

- stanovit počet návštěv u probační pracovnice a povinnost předkládat doklady o úhradě způsobené škody; pro přiměřená omezení podle § 26 odst. 4 písm.a),b),c), d) nemáme podmínky, nejsou instituce, které by toto zajistily, pro přiměřená omezení podle § 26 odst.4 písm.e),f) nemá soud osoby, které by omezení kontrolovaly
- povinnost k náhradě škody dle § 60a odst.3 tr. zák. s povinností dohody o splátkovém kalendáři
- dokládat soudu řádný způsob obživy včetně pracovního hodnocení
- vyvíjet potřebnou součinnost s příslušným úřadem práce jako uchazeč o zaměstnání
- určit dohled vykonávaný probační pracovníci – stanovit pohovory v určitých intervalech
- povinnost plnění terapeutické smlouvy uzavřené mezi lékařem a odsouzeným v případě léčení drogové závislosti
- povinnost informovat probačního pracovníka o osobní situaci v průběhu zkušební doby

Také probační pracovníci měli za úkol *uvést jaké konkrétní povinnosti a omezení soud stanovil pachateli trestného činu*, pokud soud stanovil dohled ve výroku nebo v odůvodnění rozsudku a probační pracovníci byli pověřeni výkonem dohledu.. Respondenti neměli uvádět přiměřená omezení a povinnosti stanovené v § 26 odst. 4 tr.zák. Probační pracovníci uvedli následující přiměřená omezení a povinnosti :

- povinnost podrobit se v průběhu zkušební doby psychologickému poradenství a dále bylo uloženo omezení, aby se ve zkušební době podmíněného odsouzení podle svých sil snažil nahradit škodu trestným činem způsobenou
- spolupráce s probačním pracovníkem, dodržovat stanovené termíny, strpět vstup do bydliště, na pracoviště, upozornit na změnu bydliště a zaměstnání
- povinnost podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, zákaz styku s poškozeným
- návštěvy u probační pracovnice, předkládání dokladů o náhradě způsobené škody, podrobení se psychologickému programu
- obžalovanému se ukládá povinnost podrobit se dohledu probačního pracovníka okresního soudu, spočívající v pomoci, poradenství, psychosociálním vedení a kontrole obžalovaného, v jehož rámci je povinen se ve lhůtách určených soudem dostavovat
- předkládat doklad o placení výživného
- povinnost umožnit vstup poškozené do bytu, a aby odsouzený hradil běžné výživné a splácel dlužné výživné
- povinnost uhradit škodu
- většinou se jedná o povinnost předkládat soudu platby na výživné, doklady náhradě o způsobené škody; prokazovat soudu, že je zaměstnán nebo veden u úřadu práce
- hradit škodu dle svých sil, uzavřít smlouvu o náhradě škody, nastoupit sjednanou léčbu, zákaz účasti na akcích fotbalových fanoušků mimo obvod Prahy
- spolupráce s úřadem práce; předkládat doklady o úhradě výživného, prokazovat péči o rodinu
- vyvíjet potřebnou součinnost s úřadem práce při hledání zaměstnání, bude-li veden jako uchazeč o zaměstnání
- povinnost nahradit škody, řádně hradit výživné
- hlásit se ve stanovených termínech u probačního pracovníka. Docházet řádně do školy, vykonat závěrečnou zkoušku
- povinnost předkládat potvrzení o svém zaměstnání

- zákaz požívání alkoholických nápojů, zákaz hraní na výherních automatech, zákaz návštěv v zařízeních, kde se vyskytují drogy, zákaz zdržování se ve skupinách, kde se propagují fašistická hesla
- zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s kriminálně závadnými osobami, vést řádný život a podle svých sil nahradit škodu, kterou trestným činem způsobil
- povinnost hlásit se každého půl roku u probačního pracovníka, prokazovat zdroje svých příjmů a řádný způsob života; povinnost pravidelně se dostavovat k probačnímu pracovníkovi v termínech, které tento stanoví
- v průběhu zkušební doby se pravidelně setkávat s probačním pracovníkem
- jedenkrát za 3 měsíce doložit probačnímu pracovníkovi doklady o výdělku a potvrzení o splácení škody
- zpravidla byla v rozsudku použita následující formulace : „...vyslovuje dohled spočívající ve vedení a psychosociálním působení a kontrole řádného života obžalovaného, k jehož výkonu je obžalovaný povinen se dostavovat ve lhůtách nejčastěji 1 krát za 14 dnů k určenému probačnímu pracovníkovi“
- povinnost dostavit se nejméně 1x za měsíc a předložit probačnímu pracovníkovi zdejšího soudu potvrzení o způsobu řádného výkonu protitoxikomanického léčení.
- zákaz navštěvovat místa, kde se provozuje prostituce a stýkat se s osobami, které prostituci provozují

Významnou roli při realizaci výkonu dohledu a tudíž i při realizaci přiměřených omezení a povinností by měli hrát probační pracovníci. Dotázali jsme se *kolik probačních pracovníků, realizovalo výkon dohledu uloženého soudem u :*

- a) **podmíněného upuštění od potrestání** - V těchto případech realizovalo dohled pouze 30% respondentů.
- b) **u podmíněného odsouzení s dohledem** - V těchto případech byl dohled realizován častěji. Výkonem dohledu bylo pověřeno 78% probačních pracovníků.

Pro řádný výkon zákonem stanovených přiměřených omezení a povinností je nutno vytvořit v obvodech okresních soudů odpovídající podmínky. Je zapotřebí, aby soudci byli seznámeni se zařízeními resp. pracovišti, kde mohou odsouzení uložená omezení a povinnosti vykonat. Pokud soud stanoví odsouzenému omezení nebo povinnost, měl by mu zároveň nabídnout konkrétní specializovaná zařízení, kde se lze např. podrobit se léčení závislosti na návykových látkách nebo se podrobit programu sociálního výcviku a převýchovy.

Dotázali jsme se soudců a probačních pracovníků na to, *zda jsou podle jejich názoru v okrese vytvořeny podmínky pro řádné plnění zákonem stanovených přiměřených omezení a povinností podle § 26 odst. 4 tr. zák.* Respondenti měli hodnotit podmínky podle následující stupnice :

- 1 - dobré
- 2 - přijatelné
- 3 - špatné
- 4 - žádné
- 5 - nevím

Výsledky šetření jsme zpracovali do tabulek (údaje v %)

Soudci	1	2	3	4	5
Podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace	7	19	21	16	37
Podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy	17	14	14	14	41
Podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona	35	26	11	9	19
Podrobit se vhodným programům psychologického poradenství	22	29	12	0	37

Nejlépe jsou soudci hodnoceny (jako dobré a přijatelné) podmínky pro výkon povinnosti podrobit se léčení na návykových látkách a povinnosti podrobit se vhodným programům psychologického poradenství. Je patrná značná neinformovanost soudců o podmínkách pro řádné plnění omezení a povinností v okrese. Z hodnocení soudců vyplývá, že u většiny okresních soudů nejsou vytvořeny odpovídající podmínky pro zákonem stanovená přiměřená omezení a povinnosti.

Probační pracovníci	1	2	3	4	5
Podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace	8	18	28	12	34
Podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy	8	38	16	10	28
Podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona	24	46	12	6	12
Podrobit se vhodným programům psychologického poradenství	14	45	12	2	28

Stejně jako soudci hodnotí nejlépe (tj. jako dobré a přijatelné) probační pracovníci podmínky pro výkon povinnosti podrobit se léčení na návykových látkách a povinnosti podrobit se vhodným programům psychologického poradenství. Poměrně dost probačních pracovníků není schopno zhodnotit podmínky pro výkon jednotlivých omezení a povinností (např. u podmínky podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace 34% probačních pracovníků nevědělo o podmínkách výkonu této povinnosti ve svém okrese).

Dále jsme v dotazníkovém šetření zjišťovali, zda soudci, kteří rozhodovali podle § 26 tr. zák. nebo podle § 60a tr.zák, *specifikovali obsah pojmu dohled v rozsudku v jeho výroku nebo v jeho odůvodnění*. Respondenti mohli uvést obě varianty. Ve výroku rozsudku specifikovalo pojem dohledu 71 % soudců, v odůvodnění to bylo 62 % soudců.

Podobná otázka byla položena probačním pracovníkům. Dotázali jsme se, *zda pokud soud rozhodl podle § 26 tr. zák. nebo § 60a tr.zák., specifikoval obsah pojmu dohled v rozsudku v jeho výroku nebo v jeho odůvodnění*. Stejně jako u soudců označilo více probačních pracovníků variantu specifikace dohledu v rozsudku - 61 %, se specifikací dohledu v odůvodnění rozsudku se setkalo 41% probačních pracovníků.

V další otázce ti soudci, kteří specifikovali obsah pojmu dohled ve výroku nebo v odůvodnění rozhodnutí, měli za úkol uvést příklad, jak jej konkrétně vymezují (tj. stanovení konkrétních podmínek chování ve vztahu k určitému pachateli).

Soudci vymezují obsah pojmu dohled následujícím způsobem :

- ve výroku: podle § 60a odst. 1, 2 tr. zák. se výkon tohoto trestu podmíněně odkládá na zkušební dobu v trvání 2,5 roku, přičemž se zároveň nad odsouzeným vyslovuje dohled
- podle § 60a odst. 3, § 26 odst. 4 písm. e) tr. zák. se obžalovanému ukládá povinnost zdržet se návštěv provozoven, kde se zajišťuje nelegální prodej návykových látek a zdržovat se styku s osobami, které zneužívají a distribuují omamné látky
- v odůvodnění rozsudku např. stanoveno: obžalovaný se trestné činnosti dopustil jakožto vybočení z jinak řádného života, trestná činnost nezanechala trvalých následků a obžalovaný z ní neměl podstatný zisk, a tak soud má za to, že za současného stanovení dohledu postačí pouhá pohrůzka výkonem trestu odnětí svobody. K celkovému dosažení účelu trestu je pak třeba, aby se obžalovaný vymanil z prostředí, kde se zneužívají a prodávají drogy a proto soud stanovil i povinnost zdržet se návštěv takových provozoven, kde se zajišťuje nelegální prodej návykových látek a zdržet se styku s osobami, které zneužívají a distribuují omamné látky
- podrobit se dohledu jedenkrát za šest měsíců
- omezení spočívající v zákazu provozování hazardních her a hraní na hracích přístrojích a v zákazu nadměrného požívání alkoholických nápojů. Podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy
- povinnost umožnit vstup poškozené do bytu a řádně hradit dlužné výživné
- povinnost dostavit se ve stanovených termínech k probační pracovníci a dbát jejich pokynů.
- jednou v měsíci na výzvy probačního pracovníka se dostavovat k soudu v rámci dohledu; podávat zprávy o průběhu výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, o sociálních, zdravotních, pracovních a rodinných poměrech
- v rámci uloženého dohledu je obžalovaný povinen dostavovat se na předvolání k probačnímu pracovníkovi soudu (uvedeno jak často) a prokazovat vedení řádného života. (konkretizace je ponechána na probačním pracovníkovi po dohodě se soudem)
- zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s kriminálně závadnými osobami, vést řádný život a podle svých sil nahradit škodu, kterou tr. činem způsobil
- stanovím jak často je povinen hlásit se probační pracovníci, že musí sdělovat místo pobytu a zaměstnání
- pohovory s probační pracovníci v určitých intervalech; v případě majetkové trestné činnosti - povinnost předložit podklady pro možnost ověření legálního zdroje příjmů probačním pracovníkem
- ...a odsuzuje se : obžalovaný XY podle § ... tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání .... let, podle § 58 odst. 1 písm. a) a § 60a odst. 1, 2 tr.zák se výkon tohoto trestu podmíněně odkládá na zkušební dobu v trvání .... let s tím, že se po dobu podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody nad obžalovaným XY vyslovuje dohled spočívající ve vedení, v psychosociálním působení a kontrole řádného způsobu života obžalovaného, k jehož výkonu je obžalovaný povinen dostavovat se ve lhůtách nejméně 1x za 14 dnů k probačnímu pracovníkovi okresního soudu

- podle § 58 odst.1 písm.a) a § 60a odst.1 tr. zák. se výkon trestu za současného stanovení dohledu nad obžalovaným podmíněně odkládá. Podle § 60a odst. 2 tr. zák. se stanoví zkušební doba v trvání.... Podle § 60a odst. 3 tr. zák. se obžalovanému ukládá v průběhu zkušební doby v termínech určených probačním pracovníkem tohoto kontaktovat, poskytovat mu informace o svých osobních poměrech (aktuální místo pobytu, pracovním poměru) a předkládat doklady o náhradě škody
- podle § 60a odst. 3 tr. zák. za užití § 26 odst. 4 písm. e) tr. zák. se obžalovanému ukládá zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami, zejména navštěvovat místa, kde se provozuje prostituce a stýkat se s osobami provozujícími prostituci

Dále nás zajímalo, *jak probační pracovníci postupují v případech, pokud byl dohled pachateli uložen, probační pracovníci byli pověřeni jeho výkonem, avšak dohled v rozsudku nebyl blíže specifikován. Respondenti se měli vyjádřit zejména k tomu, zda dochází v těchto případech k problémům.* Probační pracovníci uvedli :

- stanovím režim dohledu po dohodě se soudem
- jsou prováděny pohovory, respektive pachatelé jsou zváni na pohovory podle předchozí domluvy s probačním pracovníkem
- zprávy o chování každého půl roku
- klient dochází na pracoviště probačního pracovníka, časové intervaly jsou podle naší domluvy dle potřeby, je vykonávána jednak kontrola (informace o klientovi, o jeho způsobu života, o placení škody a plnění dalších povinností), jednak pomoc, podpora a poradenství
- ve lhůtách pro dotazy dávám do trestního spisu zprávu o průběhu zkušební doby (informace o klientovi – práce, rodina, volný čas, placení škody, plnění dohledu, průběh dohledu a jeho zhodnocení), se kterou je klient seznámen
- pokud dohled nebyl specifikován, na základě pohovoru s pachatelem jsou dohodnuty konkrétní podmínky, tj. termíny schůzek apod. ; k problémům rozhodně nedochází
- nejdříve zjistím způsob úhrady škody poškozenému, poté do protokolu uvedu způsob úhrady, písemnými dotazy budu kontrolovat chování odsouzeného
- pravidelné běžné pohovory se zaměřením na konkrétní problematiku
- ke každému odsouzenému se přistupuje na našem soudě individuálně, k problémům nedochází
- každý měsíc odsouzeného, který byl podmíněně odsouzen se zkušební dobou s nijak nspecifikovaným dohledem, předvolávám, odsouzený uvádí zaměstnavatele, výdělek, předkládá potvrzení o náhradě škody, o úhradě výživného apod.
- odsouzení se dostavují v domluvených pravidelných intervalech (1 – 3 měsíce) bez vyzvání, z toho 2krát za rok sami přinesou pracovní hodnocení. Kontaktování odborných pracovišť zatím nebylo třeba
- v případě, kdy uložený dohled není specifikován, snažím se vytvořit směr probačního dohledu po setkání s klientem, po seznámení a rozhovoru s ním. Je možné orientovat se i podle druhu a okolností trestné činnosti, kterou spáchal. Obecně se spolupráce s klientem týká oblasti zaměstnání, rodiny a jeho osoby. Snaží se spojit individuální požadavky a potřeby klienta se záměry probačního dohledu a praktickými možnostmi klienta a jeho okolí (rekvalifikační kurzy, rodinné a jiné odborné poradenství).
- při první konzultaci vymezujeme náplň dohledu podle situace klienta. Je uzavřen probační kontrakt, tzn. pravidla dohledu, dodržování termínu, omluvy, informování o změně adresy,

nástupu do léčby, podávání zpráv během zkušební doby. Probační pracovník reaguje na konkrétní situaci odsouzeného

- problémy se nevyskytly. Obvykle klient souhlasí s výkonem dohledu, po dohodnutí určitých pravidel. Je v podstatě vycházeno z potřeb klienta, jeho návrhů a ve většině případů je i zaměřeno se na náhradu způsobené škody, případně i na úhradu běžného či dlužného výživného. Kromě těchto náhrad v rámci dohledu dochází i ke spolupráci s psychologem a v některých případech i lékaři, zabývajícími se drogovými závislostmi
- pokud dohled nebyl blíže specifikován, konzultuji tuto věc s příslušným soudcem
- není co kontrolovat, dohled je všeobecný (pouze kontroluji zaměstnání, zda je v evidenci úřadu práce apod.)
- při pohovoru s odsouzeným je nutné zjistit jeho problémy, např. ztráta zaměstnání. Nebývají k dispozici celé trestní spisy, pouze rozsudky, ze kterých vždy nelze zjistit jeho situaci (závislost na drogách apod.). V případě, že odsouzený nechce spolupracovat, nezjistíme jeho problémy a nelze specifikovat zaměření dohledu. Poté lze vyžadovat pouze zprávy o chování od policie a obvodního úřadu
- pouze v jednom případě nebyl specifikován, dodatečně byl odsouzený předvolán a předseda senátu jej za mé přítomnosti do protokolu rozvedl. Bez tohoto by určité problémy vznikly
- odsouzený zván 1x za půl roku - vyžadovat opis RT, hodnocení z místa bydliště, řešeny jeho problémy
- odsouzení jsou předvoláni k pohovoru, zde jsou zjišťovány jejich poměry v zaměstnání, zda případně splácejí náhradu škody, plní omezení apod.
- odsouzení dochází ve stanovených termínech k probačnímu pracovníkovi, zjišťuji jejich osobní změny, bydliště, zaměstnání, sepíše se o tom záznam
- omezím se na zjišťování jeho bydliště a zaměstnavatele – zda je v evidenci na úřadu práce, jeho výdělkové možnosti, osobní, rodinné, sociální poměry, pokud byla uložena povinnost zaplatit způsobenou škodu, kontroluji její plnění – splácení. Nemohu sama stanovit omezení, která neuloží soudce v rozhodnutí
- hledáme spolu s pachatelem prostředky k realizaci efektivního dohledu
- pachatele si průběžně volám a sleduji, zda uložené omezení, vyplývající z rozhodnutí soudu plní, žádám zprávy od příslušných institucí. Pro kvalitní dohled by bylo zapotřebí určení pravomocí probačních pracovníků
- v těchto případech je malá vstřícnost ze strany odsouzeného
- pokud v rozsudku není blíže specifikován výkon dohledu, vždy předvolám k jednání, kde s obviněným blíže určím – dohodnu, jakým způsobem bude tento probíhat. Zpočátku se obviněný dostavuje 1x za 14 dnů, poté 1x za měsíc a předkládá potvrzení o tom, že je zaměstnán (nebo průkazku uchazeče o zaměstnání) a většinou předkládá doklady o náhradě škody
- většinou postupuji tak, že klienta seznámím s podstatou dohledu a na základě jednání určím frekvenci schůzek. K problémům dochází především v případech, kdy rozhodnutí soudu nepředcházela zpráva o klientovi a tudíž nebylo možné rozhodnutí „ušít na míru“ včetně vymezení obsahu dohledu popř. dalších omezení
- domluva mezi klientem a probačním pracovníkem ohledně četnosti schůzek, intervalech mezi nimi, nejčastěji 1x v měsíci, v případě nezaměstnanosti docházet pravidelně na úřad práce, o tomto předkládat doklad, v případě zaměstnání 1x za rok pracovní hodnocení, zprávy z místa bydliště, v případě, že v rozsudku bylo uvedeno náhrada škody, zda tuto plní, i v případě, že toto nebylo přímo řečeno, dotaz, zda škodu hradí

- výskyt případů bez specifikace „náplně“ probačního dohledu je zdrojem problémů. Osobně se snažím o společné vymezení okruhů spolupráce mezi soudci, probačními pracovníky a klientem, o jakési vytvoření dohody. V případě, že klient není ochoten spolupodílet se na programu probačního dohledu, je vše velmi zúženo – na formální zjišťování situace klienta. V těchto případech nedochází k naplnění smyslu probačního dohledu
- zatím nebyl žádný problém. Vyžádám si podrobnější zprávy o chování z místa bydliště, ze zaměstnání. (2x do roka). Při rozhovoru zopakuji podmínky dohledu a zjišťuji, zda odsouzený skutečně vede řádný život, zda pracuje, zda uhradil škodu, plní podmínky dohledu

Probační pracovníci měli za úkol zhodnotit přístup pachatelů k plnění podmínek výkonu dohledu. Přístup hodnotili pomocí stupnice od 1-5, přičemž 1 bylo nejlepší hodnocení.

(údaje v %)

	1	2	3	4	5
podmíněné upuštění od potrestání s dohledem	29	33	33	4	0
podmíněné odsouzení s dohledem	20	33	42	5	0

Mezi probačními pracovníky převládá kladné hodnocení přístupu pachatelů k plnění podmínek výkonu dohledu. Zajímavé je i to, že žádný z respondentů neohodnotil přístup pachatelů k plnění podmínek dohledu nejhorší známkou 5.

9.6 Činnost probačních pracovníků při realizaci dohledu

Právě v současné době, kdy se výrazně projevuje potřeba prohloubení, rozšíření a celkového zkvalitnění práce a systému práce probační služby a probačních pracovníků - s čímž souvisí i připravený zákon o probační a mediační službě - jsme považovali za účelné poznat aktuální názory a zkušenosti soudců a probačních pracovníků z hlediska zkoumaného tématu. Proto jim bylo určeno několik dotazů.

Dotaz soudcům „pokud jste rozhodl(a) podle § 26 nebo § 60a, koho pověřujete prováděním dohledu ?“

74 % soudců pověřuje probačního pracovníka

4 % jiného pracovníka soudního aparátu

2 % soudního čekatele

žádný soudce z těch, kteří se vyjádřili, neprovádí dohled sám.

Uvedené potvrzuje, že při zajišťování výkonu zkoumaných institutů je funkce a práce probačního pracovníka nepominutelná.

Zajímali jsme se i o administrativu, techniku, organizaci a metodiku práce probačních pracovníků. K zjištění tohoto jsme jim položili tři otázky.

„Vedete si ke každému jednotlivému případu probační spis ?“

65 %, tedy převažující většina, ano. V tomto směru nepanuje jednotnost, ostatním probačním pracovníkům zřejmě vystačí evidence a poznámky přímo v soudním spisu.

Zajímalo nás i odkud vychází *iniciativa, která vede probační pracovníky k založení probačního spisu.*

Ta vyvěrá v 53 % z vlastní iniciativy,
v 47 % z doporučení krajského metodika probační činnosti,
v žádném případě z pokynu soudu

K tomu lze poznamenat, že existence probačních spisů k jednotlivým kauzám je potřebná i z toho důvodu, že soudní spisy často cestují mezi různými soudy a přitom je nutné mít stálý přehled o provádění výkonu dohledu. Zavedení probačního spisu by mělo být obligatorní.

Pokud jde o *metodickou koordinaci* : v téměř polovině případů - v 48 % - je činnost usměrňována krajským metodikem, v 9 % případů ministerstvem spravedlnosti, zřejmě především na základě písemných dokumentů, 30 % respondentů tvrdí, že koordinace neexistuje, zbytek se nevyjádřil.

Meritorní charakter má dotaz probačním pracovníkům - k němuž se vyjádřilo celkem 35 respondentů- v tomto znění. „*Jak obvykle postupujete, pokud pachatel neplní soudem uložené podmínky dohledu ?*“

8 výpovědí je v tom smyslu, že se případ dosud nevyskytl, že pachatelé řádně plní podmínky dohledu, dosud se nevyskytl problém. Další vyjádření je možné rozdělit obsahově do několika na sebe navazujících bloků (vyjádření uvádíme doslovně):

- *Celkově vybočující případy*

⇒ Dosud tento případ nenastal. Vedeme však případ, kdy byl odsouzenému uložen dohled a tento se v místě trvalého bydliště nezdržuje a jeho pobyt není znám.

⇒ Předvolán k pohovoru, zpravidla se nedostaví.

⇒ Rychlé přenesení řešení probačním pracovníkem na soudce.

⇒ Předám věc samosoudci k rozhodnutí.

⇒ Učiním zprávu do trestního spisu a předložím soudu.

⇒ Případ nebyl - předložila bych soudci.

⇒ Předložím spis soudci.

⇒ Pachatel je předvolán popř. předveden Policií ČR k výslechu, kde je upozorněn, že z jeho strany nejsou plněny podmínky uložené soudem.

⇒ Oznamím tuto skutečnost soudci a domluvíme další postup ve věci .

⇒ Poradím se soudcem jak dál postupovat.

- *V posledních uvedených případech se zapojuje probační pracovník tím, že se radí se soudcem. V dalších následných případech se jeho iniciativa zvyšuje.*

⇒ Pozvu odsouzeného k pohovoru, vysvětlím mu situaci, poté předám soudci k dalšímu opatření.

⇒ Spolupracuji se soudem.

⇒ Tuto skutečnost oznámím předsedovi senátu úředním záznamem, ve kterém popíši svůj pracovní postup, který jsem použila, aby mohl být dohled vykonáván. Úřední záznam s celým probačním spisem předkládám předsedovi senátu.

⇒ Provedu pohovor, upozorním na následky. Nedojde-li k nápravě, předložím věc soudci.

⇒ Pokud pachatel neplní soudem uložené podmínky, je obeslán s upozorněním na možnou přeměnu v NEPO trest; během zkušební doby vypracovávám zprávy o průběhu zkušební doby.

- ⇒ Opětovným pokusem pohovoru s pachatelem, pokud i tento pohovor je neúspěšný, je zřejmé maření podmínek dohledu a věc je předložena soudci k dalšímu posouzení, eventuelně rozhodnutí.
  - ⇒ Opětovně se pokouším obviněného kontaktovat. Pokud však se toto jeví jako bezvýznamné, předložím spis se zjištěním příslušnému soudci se žádostí, jak dále v této věci postupovat, avšak není mi zcela známo, zda porušením uložené podmínky dohledu je důvodem např. k přeměně uloženého PO trestu.
  - ⇒ Předvolám jej, znovu poučím a pokud dále neplní, předložím případ soudci.
  - ⇒ Snažím se odsouzeného pachatele přimět k plnění podmínek dohledu domluvou, při soustavném opakování nebo v případě, že se vůbec na výzvy PÚ nedostaví, předložím spis soudu k dalšímu opatření.
- *V následných případech je iniciativa probačního pracovníka již značná.*
  - ⇒ První schůzka, necht' se dostaví k probační, upozornění, že neplní předem domluvené podmínky, dotaz na okolnosti, které mu brání se dostavovat, poučit, že se má k dalšímu dohledu dostavit a dostavovat řádně, jinak bude spis předán soudci se sdělením, že porušuje dohled, uvedeno v čem dohled porušuje a navrhnout přeměnu trestu.
  - ⇒ V první fázi klienta 2 - 3x pozvu; 2. osobně či písemně jej informuji o svém záměru informovat soud o plnění, k tomuto tématu s klientem mluvím, popř. se domlouváme, jak chce se svou vůlí „polepšit se“ naložit; 3. pokud nelze 2. informuji soud, ten postupuje dle svého uvážení (předkládám písemnou zprávu). Pozn. 3 se ještě neuskutečnilo.
  - ⇒ Pokud klient neplní soudem uložené podmínky, snažím se kontaktovat s klientem, jeho rodinou, zjistit příčinu neplnění a společně hledat způsob, jak zvrátit tento stav. V případech, kdy se neplnění vztahuje k probačnímu resocializačnímu programu se vstupem jiného subjektu, jsou hledány další cesty ve spolupráci s tímto subjektem. Nedojde - li přesto ke změně klientova postoje, je o průběhu uloženého probačního dohledu informován soudce - zahájení dalšího postupu.
  - ⇒ Snažím se zkontaktovat s odsouzeným v případech, kdy se nedostavuje, abych zjistila důvody neplnění uložených povinností a poučila ho o možných nepříznivých následcích. Jestliže odsouzený, který neplní podmínky a z jeho jednání vyplývá, že je nechce plnit, předložím spis soudu ke zvážení postupu dle § 26/5 tr.zák. nebo § 60a/4 tr.zák. spolu se zdůvodňující zprávou.
  - ⇒ Předvolám pachatele, domluvím mu, upozorním ho na následky neplnění dohledu a zvýšeně jej kontroluji.
  - ⇒ Kontaktuji častěji pachatele, hledáme příčiny neplnění.
  - ⇒ Snažím se formovat ho takovým způsobem, aby je začal plnit.
  - ⇒ Zatím nemám s touto situací zkušenost. Předpokládám, že pokud by pachatel neplnil dohodnuté podmínky dohledu, snažila bych se ho kontaktovat a zjistit příčinu, spolupráci znovu navázat a řešit problém, pro který klient nespolupracuje. Pokud by tato cesta nebyla účinná, klient by nadále neplnil podmínky dohledu, konzultovala bych případ s kolegy, se soudcem a podle jejich návrhů bych vytvořila další alternativu řešení situace nespolupracujícího klienta.
  - ⇒ Myslím si, že úkolem dohledu je, aby odsouzený sám prokázal snahu o nápravu svého života a proto nějaké donucovací metody nejsou vhodné. Na první schůzku odsouzeného předvolám a vysvětlím mu, co je předmětem dohledu. K další schůzce určím měsíc, ve kterém se má k soudu dostavit. Pokud se do konce smlouveného

měsíce nedostaví, znovu je předvolán a tak zjistím, zda má sám zájem plnit povinnosti uložené v rozhodnutí.

Z tohoto přehledu vyjádření lze vyvodit, že míra aktivity probačních pracovníků je z nejrůznějších důvodů diferencovaná. V případě uvedeného dotazu jde sice pouze o jeden příklad činnosti probačních pracovníků, který však představuje modelovou situaci. Někteří probační pracovníci se ihned obracejí na soudce, jiní až po prvním neúspěšném pokusu kontaktu s probantem, další vyvíjejí aktivitu k přesvědčení odsouzeného vytrvaleji a pak až jako poslední krok předávají otěže soudci. Důvody těchto rozdílů tkví nesporně v první řadě v kvalifikaci, zkušenostech, motivaci a osobnosti probačního pracovníka, závisí i na osobě a případně poměrech odsouzeného, někdy i na příslušném soudci.

Respondenti měli možnost se volně - neformalizovaně verbálně vyjádřit ke zkoumaným institutům prostřednictvím dotazu „*jaké jsou vaše praktické poznatky (osobní či zprostředkované) pokud jde o výkon dohledu ?*“, resp. výzvy „*uved'te jakékoliv náměty nebo poznatky z praxe, které považujete za významné, k institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného odsouzení s dohledem*“.

Řadu takto získaných informací jsme zařadili do části týkající se legislativy, přeměny trestu, hodnocení zkoumaných institutů apod. Velká část respondentů oprávněně poukazuje na příliš krátkou účinnost obou institutů, což neumožňuje kvalifikované vyjádření.

Od **soudců** jsme získali celkem 59 vyjádření, přičemž dále uvádíme ty jinde ne reprezentované. Většina se týká funkčnosti a práce probačních pracovníků.

- ⇒ U soudů nejsou personální podmínky pro dohledovou činnost, např. probační služba není funkční.
- ⇒ Problém je v tom, že probační pracovnice je tajemnice, která má sama rozsáhlou trestní agendu, a jako probační pracovnice nemá žádné pravomoci.
- ⇒ Dle informací probačního pracovníka je značná nekázeň u odsouzených - nedostavují se k pohovorům. U některých se uvažuje o § 60a/4 tr.zák.
- ⇒ Mám zprostředkované poznatky od probační úřednice o tom, zda se odsouzený dostavuje ve stanovených termínech k pohovoru ohledně splacení způsobené škody.
- ⇒ Probační pracovnice se omezuje na dotazy jako při podmíněném odsouzení, ale pokud nastaly problémy, byl odsouzený předvolán k probační pracovnici.
- ⇒ Probační pracovník provádí průběžné pohovory, sleduje chování obžalovaných v průběhu celé zkušební doby, zejména zda dodržují omezení nebo zda si plní povinnosti vyplývající z rozhodnutí soudu.
- ⇒ Pachatel musí sám vyvíjet iniciativu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi, mluvit o své situaci, trestném činu. Při klasickém podmíněném odsouzení postačí nespáchat další trestný čin či přestupek.
- ⇒ Nutno vytvořit vhodné programy působení na pachatele i v rámci malých okresů.
- ⇒ § 26/4c) tr. zák. - předpokládá úzké spolupráce s K-centry, toto ve zdejší regionu navzdory žádosti soudu doposud není realizováno.
- ⇒ Stačí - li k nápravě projednání věci před soudem, pak dohled není třeba.

Probační pracovníci poskytli celkem 62 vyjádření.

Členíme na obecné, hodnotící, náměty a zkušenosti.

- *Obecné*

- ⇒ Probační pracovník by neměl být pracovníkem soudu.
- ⇒ Chybí specifikace dohledu. Na základě zkušeností by bylo vhodnější dohled vykonávat u okr. soudu dle bydliště odsouzeného. Jsou problémy s předvoláním a výslechem odsouzených z jiných míst v republice.
- ⇒ Na základě současné právní úpravy je kontakt odsouzeného a soudu omezen pouze na návštěvy u probační pracovnice.
- ⇒ Nejsou vytvořeny podmínky pro účinný výkon dohledu.
- ⇒ Městský soud Praha zaštití akreditaci pracovišť, které budou realizovat probační, resocializační programy. Bude nutná velká spolupráce s těmito pracovišti, osobní návštěvy probátorů v těchto pracovištích, poznání metod jak se zde pracuje, abych mohl klientům tato pracoviště nabídnout ke zprostředkování.
- ⇒ Nutno vytvořit na každém okrese vhodné programy, aby mohly být oba instituty v plném rozsahu realizovány.
- ⇒ Nejméně jedenkrát za 3 měsíce mít osobní kontakt s pachatelem, zejména přehled o jeho chování v místě jeho bydliště a na pracovišti.
- ⇒ Dohledy jsou ve větším množství ukládány až od roku 1999 tzn., že návštěva odsouzených zatím byla jednou až dvakrát.

- *Pozitivní hodnocení*

- ⇒ Pohovory, které proběhly, lze hodnotit kladně, přístup k nim je dobrý - s vědomím spolupráce a případné pomoci probační pracovnice.
- ⇒ K problémům nedochází.
- ⇒ Ve většině případů je dohled řádně plněn.
- ⇒ Odsouzený dochází pravidelně, při návštěvě probačního pracovníka spolupracují a komunikují.
- ⇒ Velmi dobré - odsouzení, ačkoliv nemusí, sami dochází k pohovorům.
- ⇒ Celkem příznivé; odsouzení chápou smysl tohoto dohledu a převážně se bez problémů k probačnímu pracovníkovi dostavují k pohovoru, a to vše v domluvených termínech a snaží se, aby tento podmíněný trest nebyl přeměněn v nepodmíněný.
- ⇒ Výkon dohledu probíhá bez problémů, odsouzení se v podstatě dostavují na sjednané schůzky, plní i jiné povinnosti uložené, nabízenou pomoc i nad rámec dohledu vítají, dá se říci, že zjišťují, že justice není pouze odplatná, ale i napomáhající, např. při řešení nezaměstnanosti, nedokončeného vzdělání, trávení volného času, způsobu života, narušených rodinných vztahů.
- ⇒ Ve většině případů dojde i k náhradě způsobené škody.
- ⇒ U zdejšího soudu byl dohled ukládán podle § 63/3 nebo podle § 59/2 tr.zák. Pokud se odsouzený k probačnímu dohledu dostaví, mám zkušenosti, že jej plní velmi dobře. Jsou výjimky, které po odsouzení zmizí z místa bydliště a nejsou k dohledání ani prostřednictvím policie a tudíž probační dohled neplní.

- *Pozitivní hodnocení s výhradami*

- ⇒ Dosud bez problémů, dohoda s odsouzenými zatím platí; krátká zkušenost, počet uložených dohledů neumožňuje výraznější specifikaci případných problémů; pokud dojde k problémům ve výkonu dohledu, probační pracovník je bez kompetence, vše se odehrává na bázi dohody.
- ⇒ Nejsou velké zkušenosti. Odsouzení se k výkonu probačního dohledu pravidelně dostavují. Myslím si, že návštěva probačního pracovníka každý měsíc je zbytečná. Stačilo by 1x za 2-3 měsíce.

- ⇒ Asi u 50 % mohu hodnotit kladně - obvinění se dostavují na základě dohodnutého termínu, předkládají požadované dokumenty, příp. předkládají doklady o skutečnosti, že jsou bez finančních prostředků a NŠ zatím nemohou splácet. V těchto případech mohu hodnotit kladně. V ostatních případech mohu uvést, že obvinění ani na základě písemného kontaktu se k jednání nedostaví, a to ani po několikerych urgencích doručených prostřednictvím Policie ČR a u několika případů i příkazem k předvedení.
- ⇒ Několik odsouzených plní podmínky dohledu bez problémů, stává se, že odmítají chodit k soudu často - 1x měsíčně z důvodu výhrad ze strany zaměstnavatele, přestože jsou voláni většinou odpoledne. Jeden podmíněně propuštěný odmítal splácet škody, předkládat potvrzení o zaměstnání, protože dnes není povinnost pracovat, na závěr uvedl, že kdyby to tušil, radši by trest odseděl. Ve 3 případech se odsouzení přes 3 výzvy ještě k probačnímu úředníkovi nedostavili, u soudu není přes provedená šetření znám pobyt, dohled nelze vykonávat.
- ⇒ Ze strany klientů jsem se setkala s relativně vstřícným přístupem ke spolupráci s probačním pracovníkem. Při zajišťování odborné péče pro klienty, kterým bylo v rámci dohledu nařízeno přiměřené omezení nebo povinnost podle § 26/4 tr.zák. se objevují problémy. Zejména ve spolupráci s psychology, kteří dosud s justicí spolupracovali jen v oblasti tzv. nařízených léčeb, překážkou ve spolupráci je honorování služeb psychologa zdravotní pojišťovnou. Chybí také nebo je jen minimum speciálních programů, např. pro mladistvé, zaměřené na problematiku agresivního nebo rasistického jednání, programy k osvojení sociálních dovedností atd.
- ⇒ Při výkonu dohledu, kde je soudem rozsah specifikován, se obvykle při spolupráci s klientem objeví z jeho strany i další požadavky či potřeby, které ve spolupráci s ním jsou průběžně řešeny. Z počátku výkonu dohledu je dohodnut určitý program, který se v průběhu dohledu dle potřeb mění a upravuje. Problém s výkonem dohledu je pouze v případech, kdy klient bydlí mimo obvod příslušného soudu, který o uložení dohledu rozhodl. Chybí právní úprava, aby tento výkon mohl být postoupen do místa bydliště klienta. V současné době je tato situace řešena probačními pracovníky tak, že se žádají o součinnost při výkonu dohledu, aby klienti nemuseli dojíždět do vzdálených míst. Poté si podávají zprávy o průběhu výkonu. Mám za to, že by bylo vhodnější shodné zákonné řešení, jako je v případě výkonu trestu OPP.

- *Negativní hodnocení*

- ⇒ Kontakt s odsouzeným v některých případech je těžký, odsouzený se nedostavuje na několikeroú výzvu.
- ⇒ Absolutní nekázeň odsouzených - nedostavují se k probačním pracovníkům, většinou není zájem spolupracovat.

- *Náměty*

- ⇒ Nevhodnost uložení, lépe předem projednat s probačním pracovníkem, jaké jsou pro klienta v rámci okresu možnosti.
- ⇒ Pokud je dohled klientovi uložen bez předchozího projednání s probačním pracovníkem, vzniká prodleva v práci probačního pracovníka, např. klient (drogově závislý) často má další problémy, než v průběhu projednávání jeho případu.
- ⇒ Jako efektivnější se ukazuje uložení dohledu po předchozí spolupráci s probátorem v rámci soudní pomoci, neboť v případech, kdy byl uložen např. trestním příkazem, je

výkon dohledu více problematický co se týče docházky klientů a náplně dohledu. V rámci spolupráce klienta s probačním úředníkem před rozhodnutím je možné vytipovat vhodné klienty.

- ⇒ Osvědčuje se: kontrolovat klienta již před rozhodnutím soudu; kombinovat dohled s přímými omezeními; pracovat s motivací a představami klienta; na počátku s klientem pracovat intenzivně (1x za týden). Neosvědčuje se: udávat lhůty delší než 1 měsíc, pak má dohled pouze formální charakter.
- ⇒ Problémem je, že některé spisy, kde je uložen dohled, mi kancelář předává pozdě (např. i po nabytí právní moci). Bylo by třeba, aby se někdo systematicky věnoval vytvoření sítě spolupracujících zařízení a organizací pro naplnění dalších omezení.
- ⇒ U mladistvého pachatele spolupracovat s OPD, kurátorem OÚ, s jeho nadřízeným, mít stálý přehled o jeho chování, což pachatele skutečně zavazuje.
- ⇒ Je žádoucí i u soudu vytvořit srovnatelné podmínky praktického výkonu dohledu, jako má např. kurátorka OÚ - oddělení sociální prevence. Tedy v případě většího počtu osob s dohledem nezatěžovat probačního pracovníka jinou pracovní činností, ponechat mu prostor v této činnosti, zejména jeho vlastní iniciativě a samozřejmě tuto jeho činnost kontrolovat.
- ⇒ Jako neefektivní se ukázalo ukládání dohledu trestním příkazem. Dohled je vhodné ukládat po předchozí spolupráci soudce a probátora v předrozsudkové fázi - zpráva o soudní pomoci. Ukládání dalších povinností § 26/4 tr.zák., je vhodné rovněž na základě soudní pomoci. Spolupráce soudu a probátora před rozhodnutím zvyšuje pravděpodobnost, že dohled a další povinnosti budou skutečně vykonávány a přinesou efekt.

- *Zkušenosti*

- ⇒ Z dosavadní praxe se ukazuje, že účelnost uloženého dohledu se zvyšuje s mírou vloženou do individuálního přístupu. Zejména v těch případech, kdy probační pracovník vstupuje do kontaktu s klientem ještě před konečným rozhodnutím soudu. Individuální přístup soudce, probátora považují za velmi důležitý. Také spolupráce a využití služeb jiných subjektů (státních, nestátních) se jeví jako potřebné. (Možnosti zapojení klienta do probačních resocializačních programů, intervence odborníků aj.).
- ⇒ Za významné považují: 1) individuální přístup 2) vyhledávání možných způsobů, jak zkvalitnit a zefektivnit uvedené instituty (navazování kontaktů s jinými organizacemi, aj.) 3) kreativní spolupráce soudce a probačního pracovníka („domlouvání“).
- ⇒ Inspirací může být např. vymezení intenzity dohledu (intenzivní, středně intenzivní, mírně intenzivní), o intenzitě rozhoduje probační pracovník na základě posouzení rizik situace.

Soudcům byla položena rovněž otázka, týkající se přeměny trestu, která zní:

Jaké důvody Vás vedly k rozhodnutí, že se podmíněně odložený trest vykoná - § 60a odst.4 tr.zák. nebo k rozhodnutí o uložení trestu u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem - § 26 odst. 5 tr.zák. ?

Tato otázka mnoho nepřinesla. V pěti případech respondenti sdělili, že přeměna dosud nebyla aplikována. Další, které citujeme, neuvodili žádné konkrétní, zvláštní důvody.

- ⇒ Nelze přesně uvést, neboť je nutno brát v úvahu vždy konkrétní podmínky případu, osobu pachatele a podmínky, ve kterých žije.
- ⇒ Takové rozhodnutí jsem zatím nečinila. Nepochybně by takovým důvodem bylo spáchání trestné činnosti ve zkušební době.
- ⇒ Zatím k této situaci nedošlo, důvodem by byla další trestná činnost, ale i nespolečnost s probačním pracovníkem.
- ⇒ To, že pachatel nebude ve zkušební lhůtě vést řádný život, zejména, že se v této době dopustil další trestné činnosti.
- ⇒ Spáchání další trestné činnosti a další neplnění podmínek dohledu.
- ⇒ Zákonné důvody dle § 60a/4 tr.zák. resp. § 26/5 tr.zák. by vedly k takovému rozhodnutí, v praxi zatím nerozhodováno.

10. Souhrnný přehled získaných poznatků a náměty na využití výsledků výzkumu

V této závěrečné části studie se pokoušíme na základě veškerého získaného materiálu shrnout hlavní poznatky a formulovat náměty na využití výsledků výzkumu, které mohou zvýšit míru aplikace a účinnost institutů upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného odsouzení s dohledem.

10.1 Souhrnný přehled získaných poznatků

• Právní úpravy probace v zahraničí

Z právní úpravy probace v zahraničí lze vysledovat následující základní charakteristiku

- probace je alternativou trestu odnětí svobody
- probace se ukládá v méně nebo středně závažných případech, vymezených zákonem stanovenou maximální výší odkládaného trestu nebo typovou závažností trestného činu nebo i bez těchto omezení, jestliže soud považuje za účelné nařídit probační dohled a pro splnění obecného účelu trestu není nutné uložit jiný druh trestu
- rozhodujícím kritériem je osoba pachatele, jeho chování a prognóza jeho resocializace
- provádění institutu probace v praxi je nejčastěji prováděno ve dvou formách, a to :
  - *jako odklad rozsudku* - který je možno pachateli uložit, je-li pachatel shledán vinným, přičemž se vyžaduje, aby pachatel s tímto odkladem souhlasil
  - *jako rozsudek s odkladem výkonu trestu* - na základě tohoto opatření může soud, kromě vynesení rozsudku a uložení trestu, rozhodnout, že bude výkon tohoto trestu na stanovené probační období odložen
- o uložení a odvolání probace rozhoduje soud, který může uložit určité pozitivní nebo negativní povinnosti, pokud k jejich stanovení není povolán jiný orgán
- délka probační doby je podle jednotlivých právních úprav různá a pohybuje se v zákonném rozmezí od šesti měsíců do pěti let
- o odvolání probace rozhoduje soud
- odsouzenému jsou soudem vymezeny podmínky dohledu
- bezprostřední probační dohled spočívá v rukou specializovaných probačních úředníků, kteří mají v realizaci probace klíčové postavení
- na výkonu probace se podílejí i další orgány a organizace
- v trestních kodexech je vymezen pojem dohledu, stejně tak je stanoveno i kdo jej provádí
- zákonné možnosti diferencovaného výkonu probace jsou rozsáhlé. Je možné podrobit odsouzeného odvykacímu nebo jinému léčení, ústavnímu nebo ambulantnímu, psychiatrickému vyšetření, umístit odsouzeného ve zvláštním zařízení, stanovit povinnost účasti v probačním středisku, nebo dokonce kombinovat probaci s peněžitým trestem nebo krátkodobým odnětím svobody . Lze tak široce diferencovat a individualizovat výchovné působení a činit probační opatření, tak jak to vyžaduje resocializace odsouzeného

• **Statistické údaje**

Ze získaných statistických údajů Msp vyplývá, že podmíněné odsouzení s dohledem podle § 60a tr. zák. a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. bylo v prvním roce účinnosti soudy ukládáno velice málo a nehrálo žádnou významnou roli ve struktuře ukládaných trestů.

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem bylo soudy v roce 1998 uloženo v 18 případech a podmíněné odsouzení s dohledem bylo soudy aplikováno v 294 případech.

V roce 1998 je patrná značná nerovnoměrnost v ukládání mezi jednotlivými kraji (např. ve Středočeském kraji 56 případů podle § 60a tr.zák., v Severočeském kraji pouze 9 případů). Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr.zák. soudy aplikují minimálně. V roce 1999 došlo k nárůstu počtu případů, a to u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem na 82 a u podmíněného odsouzení s dohledem na 659 případů. Shodně jsou oba instituty nejvíce aplikovány v případech spáchaných trestných činů podle Hlavy IX. a VII. trestního zákona.

K uvedeným statistickým údajům je zapotřebí poznamenat, že na větším využití těchto institutů v roce 1998 měla nesporně vliv i amnestie prezidenta republiky ze 3.2. 1998 (rozhodnutí č.20/1998 Sb. prezidenta republiky o amnestii).

• **Z analýzy soudních spisů a probačních svazků vyplývají následující hlavní poznatky :**

Okresními a obvodními soudy nám bylo zapůjčeno 79 trestních spisů, spolu se 40 probačními svazky a 7 soudních rozhodnutí bez spisů, kde bylo 85 osobám pravomocně uloženo podmíněné odsouzení s dohledem a u 13 pachatelů bylo podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem. U podmíněného odsouzení s dohledem jsme získali poznatky ze všech krajů v ČR, celkem ze 23 okresních a obvodních soudů, a o podmíněném upuštění od potrestání z obvodů 4 krajů.

Rozhodování o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 60a a § 60b tr.zák.)

- Tento druh alternativního trestu byl aplikován nejčastěji mladším odsouzeným, nebyl však dostatečně využíván u mladistvých.
- Většinou šlo o prvotrestané odsouzené, s příznivým osobním i pracovním hodnocením.
- Přítěžující okolnost recidivy byla soudem vyhodnocena z předchozích odsouzení u 19 osob.
- Vzhledem k výsledku trestního stíhání bylo poměrně dost případů řešeno vazebně (24 %), často šlo o déletrvající vazbu, po celou dobu trestního stíhání.
- Stejně jako u dříve zkoumaných alternativních trestů a postupů bylo tohoto trestu nejčastěji využíváno u majetkových trestných činů a naopak velmi málo u trestných činů proti bezpečnosti dopravy.

- Tresty byly odsouzeným ukládány ve vyšší výměře (dolní hranice zákonné trestní sazby často ani neumožňovala uložení kratšího trestu) a s delší, někdy i s maximální možnou délkou zkušební doby.
- Ve výrocích soudních rozhodnutí o trestu byla zjišťována pochybení v citaci příslušných zákonných ustanovení.
- Soudy možnosti ukládat přiměřená omezení a přiměřené povinnosti dostatečně využívaly, a to jak ty, které jsou uvedeny v ustanovení § 26 odst. 4 písm. a) až f) tr.zák., tak i další, zde neuvedené (s tím zcela nekoresponduje názor expertů o možnostech využívání přiměřených omezení, jejich postoj je daleko střízlivější).
- Povinnosti a omezení byly někdy formulovány tak, že svým obsahem vymezovaly rozsah a intenzitu stanoveného dohledu nebo základní náplň podmíněného odsouzení (vedení řádného života ve zkušební době).
- Státní zástupci poměrně málo využívali možnosti v závěrečné řeči navrhnout uložení podmíněného odsouzení s dohledem, přestože podle rozhodnutí soudů byly pro to splněny zákonné podmínky, přičemž uložení tohoto druhu trestu akceptují.
- Odvolání podávali především obžalovaní do výroku o trestu a odvolací soudy nejčastěji svým rozhodnutím nahradily uložený nepodmíněný trest odnětí svobody trestem podmíněným s dohledem.
- Uspokojivá je délka přípravného řízení i délka řízení před soudem.

Rozhodování o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem (§ 26 tr.zák.)

- Zcela zanedbatelný počet případů i vzorek trestních věcí neumožňuje učinit obecnější závěry z rozhodování o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem.
- V 62 % bylo této alternativy k potrestání užito u mladistvých pachatelů.
- V souladu s ustanovením § 314f odst. 1 písm. d) tr.ř. nebylo ani v jednom případě rozhodnuto trestním příkazem.
- Bylo využíváno u pachatelů trestných činů nedovolené výroby a nakládání s omamnými a psychotropními látkami a trestných činů spáchaných v souvislosti s jejich zneužíváním.
- Této trestné činnosti odpovídal charakter uloženého ochranného léčení nebo uložené povinnosti podrobit se protitoxikomanickému léčení, které není ochranným léčením podle trestního zákona.

Ukládání a výkon dohledu u obou institutů

Ukládání dohledu:

- U více než poloviny pravomocných rozsudků a trestních příkazů nebyly ve výroku o uložení trestu nebo ve výroku o upuštění od potrestání s dohledem blíže konkretizovány povinnosti vyplývající pro pachatele z uloženého dohledu.
- Pokud ve výroku byly tyto povinnosti konkretizovány, pak především povinnost dostavovat se na vyzvání k soudu nebo k probačnímu pracovníkovi tamního soudu.
- Pokud byla stanovena frekvence návštěv, pak nejčastěji byla omezena maximálně na jednu návštěvu za měsíc.
- V některých rozhodnutích bylo stanovení termínu ponecháno na rozhodnutí probačního pracovníka nebo na jeho dohodě s pachatelem.

- Podle konkrétních potřeb některé výroky rozsudku o obsahovém vymezení dohledu stanovily i další omezení a povinnosti pachatele ve vztahu k probačnímu pracovníkovi, zejména v případě potřeby se podrobovat individuálním resocializačním programům, předkládat jim doklady osvědčující plnění povinností a jiné.
- Ne vždy bylo důsledně rozlišováno mezi přiměřenými omezeními a povinnostmi, které lze uložit podle § 26 odst. 3 a 4 tr.zák. a § 60a odst. 3 tr.zák. a těmi, které lze uložit v rámci uloženého dohledu k prohloubení jeho účinnosti.
- Mezi zapůjčenými trestními spisy bylo zaznamenáno i šest rozsudků, kterými bylo po 1.1.1998 (účinnost novely) podmíněně odsouzeným podle § 59 odst. 2 tr.zák. uloženo, aby se ve zkušební době podrobili probačnímu dohledu.
- Základní příčinu zjištěných pochybení, zejména v obsahovém vymezení (spíše nevymezení) dohledu lze spatřovat, vedle nedostatku zkušeností a potřebné judikatury, v absenci podrobnější a přesnější zákonné úpravy.

Výkon dohledu:

- Výkonem dohledu jsou u okresních a obvodních soudů pověřováni probační pracovníci.
- Zcela ojedinělá byla spolupráce probačního pracovníka se soudem ještě před jeho meritorním rozhodnutím.
- Výkon dohledu je evidován v probačních svazcích, které jsou vedeny samostatně pro každého pachatele, výjimečně byla evidence probačních úkonů vedena v trestních spisech (u sedmi pachatelů).
- Probační pracovníci provádí úkony k zajištění výkonu dohledu ihned po předání pravomocného soudního rozhodnutí, nebo po udělení pokynu.
- Pokud došlo k prodlení se započítáním výkonu dohledu, pak v důsledku opožděného předání věci probačnímu pracovníkovi od soudu (nešlo o ojedinělé případy).
- Termíny návštěv jsou určovány probačními pracovníky, často po domluvě s pachateli, při jejich intervalech bylo pružně reagováno na průběh dosud vykonaného dohledu a na aktuální potřeby pachatele.
- Pokud byly soudu podávány průběžné zprávy o výkonu dohledu, tak nejčastěji v době od půl do jednoho roku od právní moci rozhodnutí a jejich struktura i obsahová úroveň většinou postačovala, aby soud mohl posoudit průběh dohledu.
- U podmíněného upuštění od potrestání s dohledem soud rozhodl u dvou pachatelů o jejich osvědčení a u podmíněného odsouzení s dohledem ani v jednom případě stanovená zkušební doba dosud neuplynula.
- U dvou pachatelů, jimž byl uložen podmíněný trest odnětí svobody s dohledem, bylo v průběhu zkušební doby soudem rozhodnuto, že se u nich trest odnětí svobody vykoná a v obou případech byla důvodem pro toto rozhodnutí stejnorodá recidiva.

Výkon uloženého dohledu je ve většině případů probačními pracovníky zajišťován zodpovědně tak, aby bylo dosaženo jeho účelu.

- **Na základě rozboru názorů respondentů dotazníkového šetření lze formulovat tyto hlavní poznatky :**

Hodnocení zkoumaných institutů na základě názorů expertů

- První konstatování spočívá v tom, že hodnocení celkové i jednotlivých položek obou institutů soudci i probačními pracovníky je pozitivní a že rozdíly v hodnocení u obou institutů a obou skupin respondentů nejsou významné.
- Přiblížíme - li si výsledky hodnocení školské praxi, pak výsledky se pohybují mezi známkami 1,8 - 2,8 (výjimečně 3,1), což verbálně znamená mezi známkami lepší velmi dobrá a lepší dobrá
- Pokud jde o institut podle § 26 tr.z. soudci nejvíce příznivě akcentují možnost nápravy pachatele, dále náhrady škody a rychlost řízení. Naproti tomu probační pracovníci vidí jako únosnou složitost řízení (oproti soudcům), rovněž vyzdvihují rychlost řízení, ale nepřeceňují význam, pokud jde o nápravu pachatele. U institutu podle §60a tr.zákona si obě skupiny cení možnosti docílit náhrady škody a rovněž rychlost řízení.
- Další základní poznatky explicitně vyjádřené ve volných výpovědích: Soudci - instituty se musí zažít v praxi okresních a obvodních soudů, pohovory motivují pachatele k vyvarování se recidivy, trest dohledu je vhodný, neboť neznamená vytržení pachatele ze sociálního a pracovního prostředí, ale existují i obavy z formalismu při výkonu dohledu (tento názor mají i probační pracovníci). Probační pracovníci: počet nepodmíněných trestů odnětí svobody se snižuje, mnoho závisí na spolupráci mezi soudcem a probačním pracovníkem, je třeba, aby pachatel byl sám iniciativní a důležité je vytváření všestranných podmínek pro realizaci obou institutů (samozřejmě existují i negativní ohlasy, především stížnosti na morálku a nedostatek zájmu pachatelů).

K hodnocení součinnosti a spolupráce jednotlivých subjektů

- Podle četnosti vztahů mezi subjekty dominují v první řadě vztahy mezi probačními pracovníky různých soudů a dále soudců a probačních pracovníků, konečně v menší míře vztahy mezi probačními pracovníky a pachateli a probačními pracovníky a orgány OPD
- Pokud jde o pozitivní kvalitu těchto vztahů: soudci nejvýše hodnotí vztahy mezi probačními pracovníky, orgány OPD, dále školskými zařízeními a úřady práce - nejméně příznivě s pachateli, policií a soudci jiného soudu. Probační pracovníci nejvýše hodnotí spolupráci s orgány OPD, soudci, probačními pracovníky jiného soudu, naopak celkem negativně s okresními úřady, zaměstnavateli a rodinami pachatelů

Důvody málo četného využívání obou zkoumaných institutů

- Do první linie, tedy mezi nejvýznamnější důvody, patří nedostatečné personální a organizační podmínky pro účinný výkon dohledu. Tento faktor skóruje na prvním místě u probačních pracovníků a na prvním a druhém místě u soudců, a to u obou institutů. Sem patří rovněž absence vymezení dohledu, pokud jde o jeho obsah, rozsah i intenzitu a konečně i malý nápad vhodných trestních případů
- Do druhé kategorie podle důležitosti patří podle názorů soudců nedostatky právní úpravy (lze doplnit, že není trestnímu zákonu odpovídající ustanovení v trestním řádu a ve

vnitřním kancelářským řádu.) Podle probačních pracovníků situaci ovlivňuje nedůvěra soudců v efektivnost dohledu.

Vyjádření k práci probačních pracovníků

- Téměř tři čtvrtiny dotázaných soudců (74% souboru) pověřuje prováděním dohledu probační pracovníky (přitom 20% soudců se k otázce nevyjádřilo)
- Podle sdělení probačních pracovníků si jich 65% vede samostatný probační spis (ostatní zřejmě využívají přímo soudního spisu), z toho více než polovina z vlastní iniciativy a téměř polovina z popudu krajského metodika probační služby
- Činnost probačního pracovníka koordinuje v téměř polovině případů krajský metodik
- Aktivita a samostatnost probačních pracovníků byla zjištěna na modelovém případě, kdy pachatel neplní soudem uložené podmínky dohledu. Někteří probační pracovníci - podle počtu vyjádření menšina - se ihned obrací v takovém případě na soudce. Velká část dalších probačních pracovníků, tedy aktivnějších, se na soudce obrací až po prvním neúspěšném pokusu kontaktu s probantem, stejně velká zbylá část - ti nejaktivnější - vyvíjejí další iniciativy směrem k odsouzenému a až když tyto nejsou úspěšné, předávají případ soudci. Diferencovaná míra aktivity má zřejmě řadu důvodů: osobnost, zkušenost a kvalifikace probačního pracovníka, jeho vztah k příslušnému soudci, charakter odsouzeného atd.

Názory na problematiku přiměřených omezení a povinností

Jelikož ustanovení § 26 odst. 4 tr. zákona nově zavedlo do trestního zákona konkretizaci přiměřených omezení a povinností, dotázali jsme se soudců, které z nich častěji využívají při podmíněném upuštění od potrestání, při podmíněném odsouzení a analogicky i v jiných případech (např. při uložení trestu OPP). Nejvíce jsou soudy aplikovány u institutů podle § 26 tr.zák a § 60a tr.zák tato omezení a povinnosti: podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona a povinnost zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami. U ostatních institutů jsou soudy aplikovány přiměřená omezení a povinnosti stanovená v ustanovení § 26 odst. 4 tr. zák. zcela výjimečně.

Soudci měli dále uvést další přiměřená omezení a povinnosti v zákoně neuvedené, které ve své praxi uložili při aplikaci podmíněného upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného odsouzení s dohledem. Soudci uvedli zejména tato další přiměřená omezení a povinnosti :

- zdržet se nadměrného požívání alkoholických nápojů
- úhrada dlužného výživného
- zajistit si trvalé zaměstnání
- povinnost nahradit škodu
- dokládat soudu řádný způsob obživy včetně pracovního hodnocení
- vyvíjet potřebnou součinnost s příslušným úřadem práce jako uchazeč o zaměstnání, ale i další často takové, které vymezují obsah a rozsah dohledu

Pohled odsouzených na institut dohledu

Z názorů - byť pouze pěti - odsouzených , lze charakterizovat jejich náhled na výše zmíněné instituty takto :

- málokdo z těch, proti nimž je vedeno trestní řízení, ví o instituci dohledu a možnostech řešit případ pomocí dohledu
- naprostá většina velmi příznivě hodnotí institut dohledu i postup svého probačního pracovníka, především možnost kontaktu s ním a jeho ochotu pomoci
- žádný z dotázaných pachatelů se za dohled nestydí, nikoho dohled neuráží

Legislativní náměty respondentů.

Většina respondentů obou profesních skupin tedy považuje platnou právní úpravu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem pro potřeby praxe za vyhovující. Předložené připomínky a náměty se týkaly především dohledu, bližší specifikace jeho obsahu, vymezení práv a povinností odsouzených i specializovaných pracovníků justice pověřených výkonem dohledu. Z těch, které byly uplatněny častěji uvádíme :

- v zákoně blíže vymežit pojem, formy a organizaci dohledu
- upravit práva a povinnosti orgánu vykonávajícího dohled a odsouzeného, především povinnost odsouzeného dostavovat se k probačnímu pracovníkovi
- legislativně upravit výkon probační služby u soudu a vztah probačního pracovníka k justici a ke klientovi
- u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem prodloužit zkušební dobu (soudce navrhuje shodnou délku s § 307 odst. 2 tr.ř.)
- v zákoně přesněji specifikovat přiměřená omezení a povinnosti (§ 26 odst. 4 tr.zák.) tak, aby nebyla vágní a těžko kontrolovatelná, a také jejichž splnění by bylo v možnostech odsouzeného
- přijmout odpovídající procesní normy, když povinnosti spojené s aktivitami jiných institucí, bez odpovídajícího právního rámce, nemají velkou naději na jejich realizaci
- zjednodušit přeměnu trestu a touto větší hrozbou působit intenzivněji na odsouzené, aby lépe plnili podmínky dohledu
- v ustanovení § 60a tr.zák. doplnit povinnost soudce v rozhodnutí stanovit rozsah a intenzitu dohledu (obdobně i v § 26 tr.zák.)
- doplnit ustanovení § 26 tr.zák. o pomoc probačního pracovníka a vedení odsouzeného podle jeho individuálního vývoje a potřeb
- upravit předávání výkonu dohledu mezi okresy v případech, že pachatel má jiné místo pobytu než kde byl odsouzen nebo se v průběhu zkušební doby přestěhoval (je zbytečné např. každé dva měsíce zasílat dožádání o provedení dohledu)

• K osobnosti a roli pracovníka, pověřeného dohledem

Při výběru pracovníků pověřených dohledem je užitečné z hlediska profilu osobnosti (vlastností, schopností, postoje atd.) přihlížet k následujícím parametrům.

Vhodné rysy osobnosti

- minimálně alespoň mírně nadprůměrná úroveň rozumových schopností, samostatnost myšlení, schopnost rozlišování podstatného a podružného
- dostatečná zralost osobnosti (jako opak citové nestálosti a neuroticismu) psychická stabilita, odolnost

- osobnost nikoliv submisivní, nikoliv vysloveně poddajná (naopak spíše mírně dominantní, nikoliv však autoritářsky agresivní), schopná asertivně prosadit co je potřeba, důrazná, nebojácná
- sociabilita, schopnost navázat sociální kontakt, komunikovat, osobnost chápající, otevřená a případně pomáhající
- solidnost, „charakter“, důslednost, odpovědnost
- dostatečná aktivita, iniciativa, nápaditost

Specifikace rolí

- role úředníka, schopného u odsouzeného striktně vyžadovat a vymáhat respektování uložených opatření
- role upřímného pomocníka, až přítele - pokud to odsouzený potřebuje

10.2 Náměty na využití výsledků výzkumu

◆ Vymezit v trestním zákoně pojem, účel a obsah dohledu

Soudní praxi činí velké potíže to, že v trestním zákoně není vymezen pojem, účel a obsah dohledu. I námi oslovení (viz výsledky dotazníkového šetření) soudci a probační pracovníci vidí nevymezení pojmu, obsahu, organizace a forem dohledu, jako jednu z vážných příčin poměrně malého využívání „dohledových institutů“.

Dohledem by se podle našeho názoru, měl rozumět pravidelný osobní kontakt odsouzeného s probačním pracovníkem, spolupráce na vytváření a realizaci probačního programu a kontrola dodržování povinností a omezení uložených pachateli soudem. Účelem dohledu by nemělo být pouze sledování a kontrola chování odsouzeného, ale i odborné vedení a pomoc .

Pachateli, kterému byl soudem uložen dohled, by měly být stanoveny i určité povinnosti, např.:

- spolupracovat s probačním pracovníkem - spolupráce by mohla spočívat v povinnosti informovat probačního pracovníka o svém pobytu, zaměstnání, o dodržování soudem uložených povinností a omezení,
- dostavovat se k probačnímu pracovníkovi ve stanovených lhůtách (ty by stanovil soud nebo probační pracovník),
- lze uvažovat i o povinnosti odsouzeného strpět návštěvy probačního pracovníka v místě svého bydliště (tato povinnost je zakotvena i v zahraničních trestních kodexech).

Domníváme se, že zakotvení vymezení obsahu a rozsahu dohledu, výrazně přispěje k většímu využívání upuštění od potrestání s dohledem a podmíněnému odsouzení s dohledem.

Probační pracovník je sice organizačně začleněn do soustavy trestního soudnictví, pro které vykonává řadu úkonů, ale jeho postavení a činnost zatím nenašla vyjádření v příslušných ustanoveních trestního zákona a řádu (např. činnost při ukládání trestu OPP, vytváření podmínek pro schválení narovnání).

V trestním zákoně by podle našeho názoru mělo být jednoznačně stanoveno, že dohledem nad odsouzeným je pověřen probační pracovník. Zkušenosti z analýzy trestních spisů a stejně tak závěry dotazníkového šetření u námi zkoumaných institutů ukazují, že činnost probačních pracovníků, ač nemá zakotvení v zákoně, je nutná a nezbytná pro kvalitní výkon dohledu.

Při probační činnosti v rámci probačního dohledu probační pracovník nejenom kontroluje, zda odsouzený plní soudem stanovené přiměřené povinnosti a omezení, ale i odsouzeného pozitivně motivuje k vedení řádného života, nabízí mu psychosociální pomoc a podporu.

Ukazuje se, že pachatelé trestných činů mají vedle porušování společenských norem často také osobní a rodinné problémy. Řešení těchto problémů může snížit riziko dalšího kriminálního jednání. Tuto velmi náročnou činnost může provádět pouze kvalifikovaný pracovník, který používá při své činnosti specifické principy práce jako jsou např. propojení prvků pomoci a kontroly, využívání autority soudu, dlouhodobá práce s klienty, součinnost se sociální sítí v lokalitě, posílení komunitního principu.

Činnost probačních pracovníků v trestním řízení není omezena pouze na kontrolu chování a pomoc pachateli v případech, kdy mu byl uložen dohled. Je třeba zde vymezit i další působnost probačních pracovníků v trestním řízení, např. při opatřování podkladů významných pro správnou volbu procesního postupu (odklony) a pro uložení alternativních trestů nebo při výkonu těchto trestů (OPP) apod. Bude třeba také zvažovat provádění úkonů pro potřeby státního zastupitelství tak, aby stejný probační pracovník byl činný v přípravném řízení i v řízení před soudem.

◆ V trestním řádu dopracovat procesní postup při výkonu dohledu u obou institutů

Procesní postup výkonu dohledu u obou institutů byl dodatečně upraven vloženými ustanoveními § 330a a § 359a tr.ř. (novela tr.ř. provedená zák.č. 166/1998 Sb.), s účinností od 1.1.1999. Tato úprava sice přinesla určitou konkretizaci výkonu dohledu a záruky jeho legality, ale je však podle našeho názoru, podepřeného poznatky ze soudních spisů i náměty expertů, stále nedostatečná a praxi v potřebné míře neusměrňuje.

Doporučujeme předně procesně upravit vztahy soudu a probačních pracovníků při výkonu dohledu. Úpravou postupu při předávání výkonu dohledu probačnímu pracovníkovi by se mělo zamezit často zjišťované prodlevě mezi právní mocí soudního rozhodnutí (rozsudku nebo trestního příkazu), jímž byl dohled stanoven, a skutečným prováděním úkonů realizujících jeho výkon. Přímo v trestním řádu by tedy měla být stanovena povinnost předsedy senátu, ihned po právní moci takového rozhodnutí jeho opis zaslat probačnímu pracovníkovi ke kontrole všech povinností vyplývajících z uloženého dohledu.

Již při tomto počátečním úkonu by měl dále předseda senátu, který dohled stanovil, uložit probačnímu pracovníkovi povinnost v jím stanovených lhůtách (např. u podmíněného odsouzení s dohledem minimálně jednou ročně a u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem jednou za půl roku) vypracovat pro něj písemnou zprávu o průběhu výkonu dohledu nad pachatelem. Po ukončení dohledu by měla být stanovena probačnímu pracovníkovi povinnost vypracovat závěrečnou zprávu o jeho průběhu, plnění uložených omezení a

povinností, prognóz dalšího vývoje osobnosti pachatele na základě jeho chování v průběhu dohledu, s doporučením na další postup soudu (§ 26a odst. 5 a § 60a odst. 4 tr.zák.).

Probačnímu pracovníkovi by měla být přímo v zákoně uložena povinnost informovat předsedu senátu, který dohled uložil, o tom, že se pachatel odmítá podrobit výkonu dohledu, zaviněně neplní povinnosti vyplývající z jeho uložení nebo neplní další uložená přiměřená omezení a povinnosti.

Jelikož odsouzený může být odsouzen k dohledu v jiném okrese, než ve kterém má své bydliště, domníváme se, že by v zákoně mělo být jednoznačně stanoveno, že dohled je vykonáván v místě bydliště odsouzeného (obdobně jako u výkonu OPP v ustanovení § 335 tr.ř.), a to hlavně z technických, organizačních, ale i resocializačních důvodů. Toto místo výkonu dohledu, t.j. obvod okresního (obvodního) soudu, kde má odsouzený bydliště, úzce souvisí se zvláštnostmi probačního dohledu (jeho dlouhodobost, znalost místních podmínek při realizaci povinností a omezení, vázanost na bydliště, pomoc rodiny, součinnost s místními orgány a organizacemi apod.).

Pokud by se realizovalo předchozí doporučení, je nutno legislativně ošetřit předávání probačního spisového materiálu o pachateli mezi probačními pracovníky okresních soudů (pokud výkon dohledu již probíhá). Pokud s výkonem dohledu ještě nebylo započato, přichází v úvahu zaslání opisu soudního rozhodnutí a dalších potřebných materiálů probačnímu pracovníkovi, v jehož obvodu má pachatel své bydliště. Předpokládá to doplnění zákonné úpravy postupu při dožádání (speciální ustanovení ve vztahu k § 53 a § 54 tr.ř.).

◆ **Upravit postup vedení probačního svazku (spisu) v instrukci Msp, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy**

Z praktické činnosti probačních pracovníků vyplývá, že si o svých klientech vedou určité záznamy, které např. obsahují zápisy o rozhovorech s klienty, zprávy pro potřeby soudu o klientech, potvrzení o placení škody, zprávy o plnění uložených přiměřených omezení a povinností apod. Domníváme se, že pokud i po přijetí zákona o probační a mediační službě zůstane probační služba začleněna v soudní soustavě, by bylo vhodné upravit ve vnitřním a kancelářském řádu jednotný postup pro vedení probačního svazku (spisu).

◆ **V rámci rekodifikačních prací zvážit možnost širšího využití dohledu**

Novelou trestního zákona byla jeho obecná část doplněna o dva nové instituty spojené s výkonem dohledu - podmíněné upuštění od potrestání s dohledem a podmíněné odsouzení s dohledem. Zde dohled plní úlohu alternativy k trestu a dalšího alternativního trestu a je chápán jako prohloubení kontroly chování pachatele ve zkušební době i jeho výchovné vedení a pomoc při řešení jeho problémů.

Možnosti využití prvků probace v našem trestním zákonodárství jsou však mnohem širší, zejména při stále vyšších možnostech efektivnosti realizace nových ustanovení kvalifikovanými probačními pracovníky. Tím jsou postupně vytvářeny předpoklady využít prvků dohledu, který se podle našeho názoru v naší praxi osvědčuje a jeho účinnost je

prověřena zahraničními zkušenostmi, nejen jako alternativy při trestání pachatele, ale i u jiných institutů. Podle našeho názoru lze stanovením dohledu zkvalitnit:

- podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 a § 308 tr.ř.),
- podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (§ 61 a násl. tr.zák.),
- nebo omezit počet vazebních věcí, a tím i negativní působení tohoto zajišťovacího institutu na obviněného, nahrazením vazby dohledem probačního pracovníka nad obviněným (§ 73 odst. 1 tr.ř.).

◆ **Dobudovat probační a mediační službu**

Trestní zákon a trestní řád obsahuje celou škálu institutů, které předpokládají výkon probačních a mediačních činností. Podle platné právní úpravy je plnění úkolů souvisejících s probací a mediací natolik rozsáhlé a náročné, že to neodpovídá současné kvalifikaci a možnostem většiny stávajících pracovníků soudního aparátu, kteří byli od roku 1996 v důsledku neexistence právní úpravy probační a mediační služby pověřeni vykonáváním nezbytných úkonů v souvislosti se zavedením trestu obecně prospěšných prací. Tito pracovníci byli vybráni ze stávajících administrativních pracovníků soudů, a proto zpravidla nemají dostatečné vzdělání a nemají ani vytvořeny pracovní podmínky pro výkon specifických úkolů probační a mediační služby v návaznosti na postupné zavedení a právní úpravu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, obecně prospěšných prací, podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání, zvláště když u většiny soudů patří k jejich pracovní náplni povinnost vykonávat další agendu odborného aparátu soudů. Tato skutečnost vyplývá i z toho, že v celé České republice je pro zaměstnance soudů, zabývající se v rámci své působnosti i probací, pouze 53 systemizovaných pracovních míst (podle údajů Msp), což prakticky znamená, že probační činnost není rovnoměrně zabezpečena u všech okresních (obvodních) soudů.

Dále doposud není právně řešeno postavení probačních pracovníků, včetně vymezení jejich působnosti, práv a povinností tak, aby měli dostatek kompetencí k jednotlivým činnostem, které trestní kodexy předpokládají. Tuto neutěšenou situaci by měl vyřešit zákon o probační a mediační službě, který by komplexně vyřešil tuto problematiku - např. otázku postavení probačních pracovníků v přípravném řízení, začlenění probační služby do soudní soustavy nebo relativní samostatnost probační služby, organizaci služby, kvalifikační předpoklady.

◆ **Zvážit možnost vypracování seznamu organizací, působících v obvodu okresního soudu, ve kterých by odsouzení mohli vykonat uložená přiměřená omezení a povinnosti podle ustanovení § 26 odst. 4 tr.zák.**

Konkretizací přiměřených omezení a povinností v ustanovení § 26 odst. 4 se rozšířil prostor pro rozvíjení nových metod práce s odsouzenými.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že většímu využívání povinností a omezení podle § 26 odst.4 tr.zák.brání i to, že soudci nemají přehled o organizacích, kde se odsouzení mohou např. podrobit vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy nebo programům psychologického poradenství. Domníváme se, že by bylo velmi vhodné vytvořit pro vnitřní

potřeby soudu seznam organizací, ve kterých odsouzení mohou vykonat uložená omezení a povinnosti. Tento seznam by mohl sestavit probační pracovník a soudce by tudíž při ukládání omezení a povinností měl možnost seznámit se s organizacemi, kde lze stanovené povinnosti vykonat. Tuto činnost probačních pracovníků lze chápat jako pomoc soudu, jako činnost při přípravě podkladů pro rozhodování soudu, jako činnost v rámci tzn. „soudní pomoci“.

Jelikož konkrétní způsob plnění povinností není blíže upraven lze uvažovat v budoucnosti, po vytypování vhodných organizací v okresech, o akreditaci těchto zařízení. Akreditace pracovišť umožní kvalitní výkon uložených povinností a omezení, které nebudou vykonávány odsouzenými pouze formálně.

Realizace a rozvíjení probačního dohledu a přiměřených omezení vyžaduje úzkou součinnost s ostatními institucemi působícími v oblasti sociální prevence a psychosociálních služeb. Systémovou součinnost a společnou realizaci jednotlivých programů by měla zajišťovat probační služba.

Literatura :

- Šámal,P., Púry,F., Rizman,S.:Trestní zákon.Komentář.3.vydání.Praha,C.H.Beck 1998.
- Šámal,P., Král,V., Baxa,J., Púry,F.: Trestní řád.Komentář.2.vydání .Praha,C.H.Beck 1997.
- Novotný,O.,Dolenský,A.,Jelínek,J.,Vanduchová,M.: Trestní právo hmotné.I. Obecná část.2. přepracované vydání.Codex.1995.
- Suchý,O.: Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání. Právní rozhledy. 7/1995.
- Púry,F.,Šámal,P.:Nad jedním rozhodnutím o probaci.Trestní právo.7-8/1997.
- Rizman,S.,Sotolář,A.,Šámal,P.: K problematice alternativních trestů. Trestní právo.7-8/1997.
- Osmančík,O. a kol.: K problematice alternativních trestů a opatření. Studie - IKSP.1996.
- Marešová,A. a kol.: K problematice alternativních trestů . Studie-IKSP.1994.
- Rizman,S.,Sotolář,A.,Válková,H.: K vybraným otázkám novel trestních kodexů.SPJ.Praha-Bonn.1996.
- Inciardi.J.A.: Trestní spravedlnost.Victoria Publishing a.s.Praha 1994.
- Švédský trestní zákoník. Edice -IKSP. Praha. 1991.
- Rakouský spolkový zákon o soudnictví v trestních věcech mládeže. Studie- IKSP.1995.
- Referenční příručka k zákonu o trestním soudnictví Velké Británie. Studie-IKSP.1996.
- Trestní zákon SRN- obecná část.Studie-IKSP.1996
- Německý zákon o soudech mládeže.Studie-IKSP.1995.
- Francouzské nařízení o delikventních nezletilých.Studie-IKSP.1995.
- Rakouský trestní zákon.I.a II.díl.Studie-IKSP.1991
- Trestní zákoník francouzské republiky. I.a II.díl.Studie-IKSP.1995.
- Materiály 9. Konference OSN. Studie-IKSP.1997.
- Systémy trestní justice v Anglii a Walesu.1995.
- Hrušková,O., Mecerodová,L., Štern,P.: K některým teoretickým a praktickým otázkám probační služby, Trestní právo 7-8/97, ORAC Praha 1997
- Úlehla,I.: Umění pomáhat, Renaissance Písek, 1996
- Kaiser, G.: Kriminologie, C. H. Beck, Praha 1994
- Kol. autorů: Pilotní projekt modelových pracovišť Justiční mediační a probační služby – rukopis 1998
- Kol. autorů: Modelový projekt probační a mediační služby se zaměřením na osoby užívající drogy - rukopis 1999
- Kol. autorů: Projekt Modelového pracoviště probační a mediační služby se zaměřením na mladistvé obviněné - rukopis 1999
- Ludewig, K.: Systemická terapie, Základy klinické teorie a praxe, v nakl. PALLATA vydal Institut pro systemickou zkušenost, Praha 1994
- Mecerodová,L., Válková,H.: Možnosti uplatnění sociální práce v trestní justici, SPJ - DBH, Praha - Bonn 1995
- Ouředníčková, L.: Návrh postupu spolupráce soudu se zařízeními působícími v oblasti prevence a řešení kriminality, Éthum - bulletin pro sociální prevenci a sociální pedagogiku, 20/98
- Rizman,S., Sotolář,A., Válková,H.: K vybraným otázkám novel trestních kodexů, SPJ - DBH, Praha -Bonn 1996

Seznam příloh:

Příloha č.1 Dotazník pro soudce okresního (obvodního) soudu

Příloha č.2 Dotazník pro probační pracovníky

Příloha č.3 Dotazník pro občany, jimž byl soudem uložen dohledu

Přílohy :

Příloha č.1 Dotazník pro soudce okresního (obvodního) soudu

Svůj názor vyjádřete označením, příslušného políčka (Uvedené číslice slouží pro počítačové zpracování)

1. Považujete vymezení obsahu institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr. zák. za dostačující ?

1

1-ANO	
2-NE	

2. Jestliže jste odpověděl(a) na předchozí otázku „NE“ , jakou změnu navrhuje ?

3. Považujete vymezení obsahu institutu podmíněného odsouzení s dohledem podle §§ 60a - 60b tr.zák. za dostačující ?

2

1-ANO	
2-NE	

4. Jestliže jste odpověděl (a) na předchozí otázku „NE“ , jakou změnu navrhuje ?

5. Ustanovení § 26 a § 60a tr.zák. je podle statistiky soudy málo aplikováno. Domníváte se , že jejich většímu využití brání (můžete označit i více možností)

3- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	
4- v trestním zákoně chybí specifikace obsahu, rozsahu a intenzity dohledu	
5- nejsou vytvořeny organizační a personální podmínky pro účinný výkon dohledu	
6- jiné důvody	

6. Pokud jste v předchozí otázce uvedl(a) jiné důvody, vypište které ?

7. Která přiměřená omezení a povinnosti uvedené v § 26 odst. 4 tr. zák. nejčastěji využíváte (můžete označit i více možností) u institutů podle :

§26 §60a u dalších institutů

7 - podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace			
8 - podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy			
9 - podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,			
10 - podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,			
11 - zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami,			
12 - zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek.			

8. Která další omezení a povinnosti, v zákoně neuvedené, jste ve své praxi uložil(a) při aplikaci

a) institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem

b) podmíněného odsouzení s dohledem ?

9. Jaké jsou ve Vašem okrese (obvodě) vytvořeny podmínky pro řádné plnění zákonem stanovených přiměřených omezení a povinností podle § 26 odst. 4 tr. zák. ?
(ohodnoťte podle stupnice)

- 1- dobré
- 2- přijatelné
- 3- žádné
- 4- nevím

13- podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace	
14 - podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy	
15 - podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,	
16 - podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,	

10. Pokud jste rozhodl podle § 26 a § 60a , definujete obsah pojmu dohled v rozsudku v jeho: -

17- výroku

1-ANO	
2-NE	

18- v odůvodnění (můžete uvést obě možnosti)

1-ANO	
2-NE	

11. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl „ANO“ uveďte příklad, jak jej konkrétně vymezujete (tj. stanovení konkrétních podmínek chování ve vztahu k určitému pachateli)

12. Koho pověřujete prováděním výkonu dohledu ?

19- probačního pracovníka	
20- jiného pracovníka soudního aparátu	
21- justičního čekatele	
22- sám provádím dohled	

13. Jaké jsou Vaše praktické poznatky (osobní či zprostředkované) pokud jde o výkon dohledu ?

14. Jaké důvody Vás vedly k rozhodnutí, že se podmíněně odložený trest vykoná, nebo k rozhodnutí o uložení trestu u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem ?

15. Jak hodnotíte institut podmíněného upuštění od potrestání s dohledem pokud jde o :
(zhodnoťte všechny položky stupnicí 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
23- nápravu pachatele					
24- výchovné působení trestního řízení					
25- složitost řízení					
26- rychlost řízení					
27- náhradu škody					
28- celkově					

15. Jak hodnotíte institut podmíněného odsouzení s dohledem pokud jde o: (zhodnoťte všechny položky stupnicí 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
29- nápravu pachatele					
30- výchovné působení trestního řízení					
31- složitost řízení					
32- rychlost řízení					
33- náhradu škody					
34- celkově					

17. Funkci trestního soudce vykonáváte

35

1- do 1 roku	
2- od 1 do 3 let	
3- od 3 do 5 let	
4- od 5 do 10 let	
5- nad 10 let	

18. Uveďte jakékoliv náměty nebo poznatky z praxe , které považujete za významné k :

a) institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem

b) podmíněnému odsouzení s dohledem

Příloha č.2

Dotazník pro probační pracovníky

*Svůj názor vyjádřete označením, příslušného políčka
(Uvedené číslice slouží pro počítačové zpracování)*

1. Považujete vymezení obsahu institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr. zák. za dostačující

1

1 - ANO	☐
2- NE	☐

2. Jestliže jste odpověděl(a) na předchozí otázku „NE“ , jakou změnu navrhuje ?

3. Považujete vymezení obsahu institutu podmíněného odsouzení s dohledem podle §§ 60a - 60b tr.zák. za dostačující ?

2

1 - ANO	☐
2- NE	☐

4. Jestliže jste odpověděl (a) na předchozí otázku „NE“ , jakou změnu navrhuje ?

5. Ustanovení § 26 a § 60a tr.zák. je podle statistiky soudy málo aplikováno. Domníváte se , že jejich většímu využití brání (můžete označit i více možností) :

3- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	☐
4- v trestním zákoně chybí specifikace obsahu, rozsahu a intenzity dohledu	☐
5- nejsou vytvořeny organizační a personální podmínky pro účinný výkon dohledu	☐
6- jiné důvody	☐

6. Pokud jste v předchozí otázce uvedl(a) jiné důvody, vypište které ?

7. Realizoval(a) jste již výkon dohledu uloženého soudem podle :

a) ustanovení § 26

7

1-ANO		kolikrát.....
2-NE		

ustanovení § 60a

8

1-ANO		kolikrát.....
2-NE		

8. Pokud soud rozhodl podle § 26 a § 60a definoval obsah pojmu dohled ?
v rozsudku v jeho -výroku (můžete označit obě možnosti)

9

1-ANO	
2-NE	

10 v odůvodnění

1-ANO	
2-NE	

9. Pokud soud dohled v rozsudku vymezil, uveďte jaké konkrétní povinnosti příp. omezení stanovil pachateli trestného činu (neuvádějte stanovené v § 26 odst. 4 tr. zák.)

10. Uveďte jak postupujete, pokud byl dohled pachateli uložen, byl jste pověřen jeho výkonem, avšak dohled v rozsudku nebyl blíže specifikován (dochází v těchto případech k problémům ?)

11. Jak hodnotíte přístup pachatelů k plnění podmínek výkonu dohledu u :
(hodnot' te stupnicí 1 -5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

a) podmíněného upuštění od potrestání s dohledem

	1	2	3	4	5
11					

b) podmíněného odsouzení s dohledem

	1	2	3	4	5
12					

12. Jaké jsou Vaše praktické poznatky (osobní či zprostředkované) pokud jde o výkon dohledu ?

13. Jsou ve Vašem okrese (obvodě) vytvořeny podmínky pro řádné plnění zákonem stanovených přiměřených omezení a povinností podle § 26 odst.4 tr.zák. ?

(ohodnot' te podmínky podle stupnice)

- 1- velmi dobré
- 2- přijatelné
- 3- žádné
- 4- nevím

13—podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,	
14—podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,	
15—podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,	
16—podrobit se vhodným programům psychologického poradenství	

14. Jak hodnotíte součinnost a spolupráci s :
 (hodnot' te stupnicí 1 -5 , přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
17- soudcem					
18- pachatelem					
19- advokátem					
20- obecním úřadem					
21 - úřadem práce					
22- policií ČR					
23-zaměstnavatelem pachatele					
24- jeho rodinou					
25-zájmovými sdruženími občanů					
26-zdravotnickými zařízeními					

15. Jak postupujete, pokud pachatel neplní soudem uložené podmínky dohledu ?

16. Vedete si k jednotlivému případu probační spis ?

27

1 -ANO	
2- NE	

17. Pokud jste odpověděl(a) „ANO“, pak

28

- na základě pokynu soudce	1	
- z vlastní iniciativy	2	

18. Jak hodnotíte institut podmíněného upuštění od potrestání s dohledem pokud jde o :
(zhodnoťte všechny položky stupnicí 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
29- nápravu pachatele					
30- výchovné působení trestního řízení					
31- složitost řízení					
32- rychlost řízení					
33- náhradu škody					
34- celkově					

19. Jak hodnotíte institut podmíněného odsouzení s dohledem pokud jde o:
(zhodnoťte všechny položky stupnicí 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
35- nápravu pachatele					
36- výchovné působení trestního řízení					
37- složitost řízení					
38- rychlost řízení					
39- náhradu škody					
40- celkově					

20. Uveďte jakékoliv náměty nebo poznatky z praxe , které považujete za významné k :

a) institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem

b) podmíněnému odsouzení s dohledem

Příloha č.3   Dotazník pro občany, jimž byl soudem uložen dohled

(zatrhněte, prosím, odpovídající vyjádření, nebo stručně odpovězte)

1. Věděl jste o možnosti uložení trestu spojeného s dohledem, dříve než byl u soudu projednán Váš případ ?1

ANO   NE

2. Jak hodnotíte způsob řešení Vašeho případu, při kterém Vám byl uložen dohled (hodnotěte stupnicí od 1 - 5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

1   2   3   4   5

3. Jak jste spokojen s postupem probačního pracovníka a s formou, jakým dohled provádí ? (hodnotěte stupnicí od 1 - 5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

1   2   3   4   5

4. Uved'te, co se Vám zdá při provádění dohledu jako

a) užitečné.....

b) zbytečné.....

5. Spočívá dohled, jak jej provádí Váš probační pracovník, spíše v kontrole, nebo také představuje pro Vás pomoc (stručně uveďte)

6. Potřeboval jste v průběhu výkonu nějakou pomoc ?

ANO   NE

7. Nabídl Vám pomoc probační pracovník ?

ANO   NE

8. Poskytl Vám ji pak ?

ANO   NE

9. Pokud jste odpověděl na předchozí otázku, ANO tak o jakou pomoc šlo?

10. Jak hodnotíte pomoc od probačního pracovníka ?

(hodnotíte stupnicí od 1 - 5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

1   2   3   4   5

11. Pomáhá Vám Vaše rodina při plnění podmínek dohledu ?

ANO   NE

12. Jaké jsou Vaše pocity pokud jde o Vám uložený dohled

a) stydíte se   ANO   NE

b) uráží Vás   ANO   NE

13. Jak podle svých dosavadních zkušeností celkově hodnotíte provádění výkonu dohledu ?

(hodnotíte stupnicí od 1 - 5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

1   2   3   4   5

14. Další sdělení k dohledu podle Vaší úvahy

Osobní údaje :

Pohlaví

Věk

Stav

Vzdělání

Zaměstnání

Předchozí odsouzení - netrestán

- dříve trestán

Velmi děkujeme za Vaši ochotu a spolupráci a ujišťujeme Vás, že Vašich vyjádření využijeme jen pro výzkum a jsou plně anonymní.

Tabulka č.1

Položka (aspekt hodno- cení)	§ 26 tr. zákona institut podmíněného upuštění od potrestání s dohledem						§ 60 tr. zákona institut podmíněného odsouzení s dohledem					
	soudci			probační pracovníci			soudci			probační pracovníci		
	Prů- měrné hod- nocení	Pořa- dí hod- nocení	% vyjád- ření při hodno- tě 1,2	Prů- měrné hod- nocení	pořadí hod- nocení	% vyjád- ření při hodno- tě 1,2	Prů- měrné hod- nocení	pořadí hod- nocení	% vyjád- ření při hodno- tě 1,2	Prů- měrné hod- nocení	pořadí hod- nocení	% vyjád- ření při hodno- tě 1,2
náprava pacha- tele	2,2	1	66	2,3	5	60	2,4	6	64	2,2	4	60
Výkon- né půso- bení tr. řízení	2,4	4	61	2,2	3	67	2,1	2	64	2,2	3	63
složitost řízení	2,4	5-6	60	2,2	1	71	2,3	4	62	2,2	5	67
rychlost řízení	2,3	2-3	66	2,2	2	60	2,2	3	62	2,2	2	60
náhrady škody	2,3	2-3	67	2,3	4	65	2,0	1	68	2,1	1	68
zatížení soudu	2,4	5-6	59	2,7	6	65	2,3	5	61	2,3	6	62
celkem	2,3	-	70	1,8	-	65	2,2	4	66	2,1	-	72

Tabulka č.2

Důvod	§ 26 tr. zákona institut podmíněného upuštění od potrestání s dohledem				§ 60 tr. zákona institut podmíněného odsouzení s dohledem			
	soudci		probační pracovníci		soudci		probační pracovníci	
	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí	%	pořadí
institut není potřeba	23	6	17	7	18	7	11	7
právní úprava nevyhovuje	33	5	44	6	57	5	50	6
nápad nepřináší dostatek vhodných případů	93	2	87	3	45	3	83	3
v tr.zák. chybí specifikace obsahu dohledu	91	3	86	2	96	1	94	2
nejsou vytvořeny podmínky pro účinný výkon dohledu	97	1	97	1	93	2	97	1
pachatel má bydliště mimo obvod Vašeho soudu	14	7	46	5	25	6	64	5
jiné důvody	50	4	75	4	67	4	70	4

Tabulka č.3

Institut	Soudci	Státní zástupci	Probační pracovníci
Obecně prospěšné práce	3	3,2	2,3
Narovnání	2,4	2,7	1,6
Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem	2,3	-	2,2
Podmíněné odsouzení s dohledem	2,2	-	2,1

Tabulka č.4

Hodnocení součinnosti subjektů při realizaci institutů podle §§ 26 a 60 trestního zákona										
Součinnost – spolupráce se	Hodnotilo toto % soudců	Soudci				Hodnotilo toto % prob. prac.	Probační pracovníci			
		hodnocení		hodnocení pozitivní (známka 1 a 2 celkem)			hodnocení		hodnocení pozitivní (známka 1 a 2 celkem)	
		průměr	pořadí	%	pořadí		průměr	pořadí	%	pořadí
soudcem	-	-	-	-	-	69	1,5	2	89	3
soudcem jiného soudu	29	2,3	12	69	10	22	2,3	9	75	6
Probačním pracovníkem	72	1,3	1	88	3	-	-	-	-	-
prob. prac. jiného soudu	26	1,9	5	88	4	94	1,6	3	94	2
Pachatelem	52	2,8	14	31	14	54	2,2	8	63	12
Advokátem pachatele	40	41	9	70	9	31	2,3	10	82	4
obecním úřadem	43	2,1	8	71	8	46	2,1	13	73	8
úřadem práce	30	1,8	4	76	5	21	2,5	3	66	11
Policií ČR	34	2,6	13	52	13	40	2	4	79	5
zaměst. Pachatele	20	2,2	11	75	6	29	2,5	12	67	10
rodinou pachatele	27	2	6	63	11	27	2,4	11	59	13
Zájmovým sdružením občanů	10	2	7	73	7	6	3,1	14	38	14
OPD	42	1,4	2	96	2	54	1,4	1	97	1
škol.zař.	22	1,6	3	100	1	23	2,1	5	72	9
zdravot.zař.	24	2,1	10	58	12	32	2,2	7	74	7

Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR

Autoři: Mgr. Jan Rozum
Mgr. Petr Kotulan
JUDr. et PhDr. Jan Vůjtěch

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR – František Kurzweil
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku: květen 2000

Vydání: první

Náklad: 320 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 80-86008-77-0